

200 6154

1-6

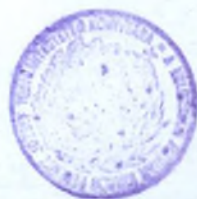
FAMILIA

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aug. 7. 1940

ROSTI VILCAN

EGYETEMI KÖNYVTÁR
4006 194
KOLOZSVÁR

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

279290

FAMILIA

REVISTA ASOCIAȚIEI SCRITORILOR ROMÂNI
DIN ARDEAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fondată în 1865
de
IOSIF VULCAN

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

SERIA III. ANUL VII.

1-2

Ianuarie—Februarie 1940

„GRAFICA“ ORADEA

S U M A R U L

No. 1-2

<i>Octav Șuluțiu</i> — Poezia noastră cea de toate zilele . . .	pag.	3
<i>Iosif E. Naghiu</i> — Văldica roman	«	8
<i>Ion Minulescu</i> — Vasul fantomă (poezie)	«	13
<i>Victor Eftimiu</i> — Spovedania lui Hagi-Tudose . . .	«	15
<i>Radu Gyr</i> — Freamăt (poezie)	«	20
<i>G. Murnu</i> — Pentru un cântec (poezie)	«	22
<i>Tiberiu Moșoiu</i> — Appius Claudius Caecus (sfârșit)	«	23
<i>Al. Negură</i> — Poezii	«	35
<i>Victor Papilian</i> — Țiganca	«	39
<i>Nicolae Steinhardt</i> — Gânduri despre câțiva scriitori englezi	«	41
<i>George Bota</i> — M. S. Regele Carol al II. și biserica neamului	«	51
<i>George Ștârlea</i> — Lângă ora amintirii (poezie) . . .	«	56
<i>Arsavir Acterian</i> — Elogiul războiului	«	57
<i>Ion Ceparu</i> — Octavian Sumea	«	62
<i>M. G. Samarineanu</i> — Am fost concentrat	«	72

SCRIITORI ȘI CĂRȚI:

<i>Octav Șuluțiu</i> — Lucian Blaga: Artă și valoare — Ioachim Botez: Insemnările unui belfer (Vol. II.) — Ionel Teodo- reanu: Prăvale-Baba — D. Almaș: Miron Costin	pag.	78
<i>Titus L. Roșu</i> — Cărți vechi: Aurelian Sacerdoțeanu: Predosloviile cărților românești — Ion Ardeleanu-Senior: Oameni din Sălaj	«	92

NOTE:

IDEI - OAMENI - FAPTE: In al șaptelea au de M. G. Samarineanu - Concepția ortodoxă despre cultură - J. Delmas: Suflete de infanteriști - Conte de Lytton: Antony - Ionescu Morel: Mai sunt oameni buni - Mihai Codreanu: Statui - Teodor Scorțescu: Concina prădată - Ștefan Lupașcu: L'expérience microphysique et la pensée humaine - Paolo Soldati: La poesia di Octavian Goga - Darius Pop: Crizanteme târzii (poezii) - C. Constantinescu: Alcibiade de George Bota - Ioan Massof: Matei Millo de El. Marg. Popovici - Al. Popescu: Introducere în filosofie - Ioan Șereș: Adolescența de Iosif Naghiu pag. 97

REVISTA REVISTELOR

ROMÂNEȘTI

MAGHIARE

POEZIA NOASTRA CEA DE TOATE ZILELE...

de OCTAV ȘULUȚIU

Adânc răspândită în lucruri, infiltrată subtil în toate multiplele aspecte ale existenței, poezia este o stare naturală, permanentă, pe care o poate descoperi și înregistra oricine posedă simțul ei rafinat. Poezia e o prezență mereu actuală în lume. Ea este însuși sistemul nervos al acestei lumi înconjurătoare a fiecăruia pe care o străbate și o cuprinde până în cele mai mici detalii.

Poezia se găsește pretutindeni. Ea e monitorul comun care dă existenței parfum și fiecărei forme din existență parfumul său particular și unic și descoperit de om în momentele de rară plenitudine sufletească sau de euforică desfătare. Ea este în egală măsură în marii fulgi de zăpadă cari își cern deasupra coperișelor cetății făina lor albă, în ploaia mărunță și fină de toamnă care acoperă orașul provincial înecându-l în umezeală mucedă, în norul roșietic-vinețiu profilat în amurgul blând al primăverii ca și 'n vâlmășagul mohorât și amenințător al furtunii ce umple burdufurile plumburii ale norilor electrici. Poezia e ascunsă în acele ascuțite și subțiri ale bradului verde și 'n înfățișarea lui măreață pe o stâncă solitară, în vâlcelele umbroase, pe plaiurile acoperite de smălțul multicolor al florilor fără identitate sau în pecețile de sânge cari închid lanurile de grâu și de seară, înconjurându-le cu brâie și hotare. Poezia e în perfecta ordine vegetală care face din nervurile unei legume ordinare, ale unui ardei verde, ale unei cepe sau morcov o armonie de simetrie desăvârșită, egală cu minunata risipă de fețe și de culori a florilor sau a fructelor. În poezia ei existențială roșia este egală cu porto-

cala sau cu crinul: în amândouă prezența i se manifestă, deși în altfel, cu aceeași intensitate. Poezia e 'n parfumurile câmpului și ale grădinii și 'n aromele naturale ale vieții, în mirozna neplătită a vinului vechiu unde s'au ascuns virtuțile viei ca și 'n puternicul miros reavăn al lutului tăiat de fierul plugului ori udat de inundație. Poezia e 'n ochii unei pisici, privire șireată, și rea ca și 'n privirea cuminte și calmă a calului, sau în ochiul blând și fidel al câinelui, e în flacăra din ochiul leului și 'n răgetul și 'n coama lui sbârliată.

Pretutindeni unde natura-și desfășoară bogata ei varietate, în largile-i peisagii, în frescele sale uriașe, ca și în amănuntele-i miniaturale; și 'n gigantul apus de soare calm sub valurile oceanului ca și 'n lucrătura de bijutier a unor aripi de fluture, și 'n armonia zumzetului de albină ca și 'n bubuitul simfonic al furtunii, în aroma unui păr despletit de femeie sau a unei păduri de brad, nicăiri nu lipsește acel farmec irezistibil, grăuntele secret care le apropie și alcătuește secreta lor magie. Acel „ceva” e poezia. Poezia este și ea pretutindeni. Ea e un timbru și o tonalitate, e o atitudine și o esență, ea e în toate și orișiunde, confundându-se cu toată existența.

Poezia, fluid natural ce se degajă din toate înfățișările vieții, prezență statornică și cotidiană, se regăsește în mod egal legată de orice lucrare a mâinilor omenești, pusă acolo odată cu duhul creației, adus din imitarea naturii și a vieții. Intr'un oraș, în simetria străzilor sale, în înfățișarea caselor și 'n tot ceea ce-i caracter particular al său, rezultat din încrucișarea peisagiului urban cu atmosfera, cu cerul, cu lumina, e omniprezentă poezia! Intr'o farfurie cu marginile răsfărânte, pe care câteva flori și semne geometrice sau o pasăre cu ciocul lung, aduc un colț de viață imobilizată în eternitatea de o clipă a smalțului, în paharul elegant răsucit, cu motivul ornamental subțire și transparent în cristal, mâna omului a închis odată cu forma vieții, și farmecul ei irezistibil, poezia!

Inchis în cercul misterios al vieții, omul e înconjurat și asaltat de acest val de mireasmă spirituală ce iese din lucruri și ființe și înaintează întru întâmpinarea sa, așa cum într'o poezie a lui Rainer Maria Rilke singurătatea, care „iese din mare, ca o ploaie, întru întâmpinarea serii”.¹⁾ Orbit de atâta strălucire din

1. Die Einsamkeit ist wie ein Regen.
Sie steigt vom Meer den Abendm entgegen.

lumini și forme, din culori și miresme, omul se blazează, chiar dacă a avut uneori simțul poeziei. Adesea însă, prea adesea, nu-l are. El trece indiferent prin mijlocul lumii de taine ca un orb printr'o galerie de picturi, ca surdul prin ploaia de sunete a unei simfonii.

Dar Creatorul a avut grijă ca poezia, această stare și acest mister, să nu rămână uitată și pierdută în lucruri. Un om e hărăzit de El cu harul deosebit, de a extrage din jurul său poezia și de a o prezenta semenilor săi în formă pură. Acesta e poetul. Precum chimistul extrage din flori parfumul și-l închide în flacoane, vânzând astfel esența lor, tot astfel poetul stoarce esența poeziei din viață și o oferă oamenilor.

Există o poezie naturală, o poezie de toate zilele, de toate clipele chiar, pe care am găsit-o peste tot în viață. Dar câți oameni grăbiți sau înzestrați numai cu simț practic, lipsiți de simțul poeziei, o pot pricepe, o pot adulmece! Oamenilor le lipsește prea adesea simțul poeziei directe, naturale, al acelei poezii pe care poetul o simte și o redă apoi în opera sa. Poetul e doar un interpret al poeziei naturale. El răscumpără păcatele celorlalți oameni cari au trecut cu indiferență pe lângă existență și n'au simțit fiorul închis în ea. În mijlocul vieții, ca în casa lui, poetul se 'mbată și se scaldă cu întreaga-i poezie. Viața e pentru poet singura lui casă. Din ea se 'mpărtășește și fructul schimbului de taine pe care-l face cu ea, îl închide apoi în stihuri și 'n armonii de rime. Cu un mai ascuțit simț decât toți oamenii, poetul surprinde în versurile sale și înfățișările varii ale naturii și sufletul bogat al vieții și din toate, din ce-i exterior, ca și din ce-i interior, el nu scoate decât ceea ce-i esențial: poezia.

Cât de ingrați suntem față de poet noi oamenii simpli, muritorii de rând, cari nu putem scoate, nici plăsmui, poezia, din lucruri și din viață! Poetul își consacră viața pentru a ne da o nouă frumusețe, dar noi trecem și pe lângă el, indiferenți și refuzăm poezia și de data aceasta!

Și totuși, peste toate satisfacțiile și toate neajunsurile vieții umane, poezia este bucuria care nu te poate înșela niciodată. În ea simți coborită bătaia din aripă a îngerului care binevestește, în ea răsună pasul tăcut al lui Dumnezeu în lume, în ea se vede chipul etern de frumusețe al Domnului. Și pentru că noi nu o putem descoperi din viață, poetul ne-o dă direct, nemijlocit, în opera sa substanțială.

Când viața ne-a înfrânt și ne-a înșelat, când bucuria ni se re-

fuză și fericirea se retrage dinaintea noastră, dacă deschidem un poet drag și ne cufundăm în baia curată a poeziei sale, ne consolăm, uităm drojdia amară și ne înălțăm sufletește. Dar cu cât mai mare crește fericirea în tovărășia unui poet drag?! În durere ca și în hucurie poezia ne ridică și ne purifică, ea ne face mai îngăduitori și mai perfecți. De ce dar mai sunt oameni cari o ignoră și se țin departe de ea? Oare nu vor să devină și ei mai buni și mai curați? Nu cred. În sufletul fiecărui om trebuie să fie acea aspirație către candoare, către bunătate și către perfecțiune. Dar pe acestea le găsim în puține locuri. Ele sunt mediile ideale ce se găsesc sau în credință, care e un efort și o problemă de natură mai gravă, sau în muzică, dar ea e mai greu accesibilă, sau, mai ușor și mai imediat, în fiecare zi, în poezie!

Poezia este terapeutică blândeții și a purității. E necesară o ofensivă de pedagogizare a spiritelor în sensul iubirii de poezie. Sau poate că e cam pretențioasă și cam respingătoare această formulă de pedagogizare, care poate să nu placă tuturor, pentru că oamenilor nu le place să fie învățați, nici sfătuiți, de alții. Dar atunci să ne rugăm de ei, să-i implorăm să iubească poezia, să o caute și să o citească!

Vin către tine, omule simplu sau omule cult, omule din mulțime sau omule din elită, și-ți spun:

Ți se pare că tu nu ești chemat să înțelegi sau să guști poezia? Ți se pare că tu nu o vei putea iubi vreodată? Dar ai încercat? Nu se poate să nu poți ajunge să iubești și să simți poezia, dacă o vrei aceasta cu tărie! Dar fă un efort! Deschide în fiecare zi, zi de zi, un volum de poezii și citește câteva pagini. Poate că nu vei descoperi imediat ceea ce este divin în acele pagini, pentru că Dumnezeu nu ne-a dat tuturor în aceeași măsură toate calitățile și toate aptitudinile. Dar noi le avem pe toate în noi, în sâmbure și numai de noi depinde a le desvolta. Tu te vei lupta cu înțelesul și cu simțirea o zi, te vei lupta o lună, te vei lupta un an: oricât ar dura de mult, timpul nu e pierdut. Succesul va fi mai mare decât acest timp. Tot citind vei ajunge să descoperi singur dela un anume moment ceea ce însemnează pasiunea poeziei. Și atunci, te asigur, nu te vei mai putea lipsi de această nobilă tovarășă. Atunci o vei căuta în fiecare zi, o vei găsi în alt și tot alt poet și vei vedea cum universul se descoperă și se adâncește în multiplele sale direcții în versurile fiecăruia, mereu diferit și totuși mereu acelaș. Atunci vei începe să simți și tu poezia cea mare care ne împrejmuie ca o plasă de minuni prin ochiu-

rile căreia întrezărim pe Dumnezeu și vei începe să o vezi și în valurile schimbătoare ale mării și în solemna înălțime ametoare a muntelui sclipind sublim cu zăpada vârfurilor în jocul razelor de soare și 'n ciudata lumină verzue a lunii bătând printre ramuri și 'n delicata sbenguială a miilor de păsări din grădini și livezi și 'n nestatornica statornicie a tot altor înfățișări ale codrului etern și într'un zâmbet naiv de față ca și 'n ochii mari deschși asupra lumii, ai copilului, pretutindeni alta și pretutindeni aceeași veșnică poezie.

Și atunci vei înțelege dece, ca și poetul care se roagă în fiecare seară și noi, în rugăciunea noastră individuală pe care trebuie să o rostim după Tatăl nostru, se cade să adăugăm, cerând Celui prea Înalt unul dintre cele mai mari lucruri ale acestei vieți, vraja și sarea ei cotidiană:

Poezia noastră cea de toate zilele — dă-ne-o nouă astăzi!...

Șuluțiu

VLADICA ROMAN

de IOSIF E. NAGHIU

De patru ori pe ape line, nuferii s'au stins cu anii, de când moartea, executoarea sentințelor fără apel, a răpit din Capitala Bihariei, un moșneag cu cap de aur și cu plete de argint, figura de patriarh-luptător pentru lege și limbă (cari după Blaga se armonizează în categoria organicului) pe Vlădica Roman Ciorogariu. Un reprezentant din falanga de elită a preotului propovăduitor, a profesorului educator de generații și a publicistului cu peana înmuiată în lacrimi și transformată în armă, a trecut „acolo unde nu este durere, nici scârbă, nici întristare, ci viață fără de sfârșit”. A murit după ce și-a realizat idealul, după ce și-a văzut visul cu ochii, când putea spune cu dreptul Simeon: „Acum slobozește pe robul Tău Stăpâne, după cuvântul Tău în pace, că văzură ochii mei mântuirea”.

 Timpul scurs în devenirea neîncetată a lumii, evidențiază tot mai mult personalitățile, pe acei „integer vitae, scaelerisque purus” (Horațiu), cari formează galeria oamenilor mari. Zăbovirea asupra vieții și a operii unui om mare, a Vlădicului Roman Ciorogariu, la a patra aniversare a trecerii la cele veșnice, o considerăm utilă. Viața unui om mare e un exemplu viu dela care generații întregi se inspiră în momentele mari ale vieții. Precum la salinile dela Salzburg, în jurul unui corp aruncat în aceea bătaie a clorurilor, se formează figuri și corpuri noi, tot așa în jurul unei personalități se dezvoltă pleiade de discipoli și admiratori, cari în urcarea neîncetată pe schematismul dinamic bergsonian, duc mai departe fama lui, cum lampadoforii transmiteau dela unul la altul lampadarul.

 Biografia Episcopului Roman Ciorogariu e povestea unui om care se ridică

„De jos, pietros, viforos” (Aron Cotruș)

pentru a ajunge — ca o încoronare a activității, — la o coroană arhierescă și la un loc sub cupola nemuritorilor.

S'a născut în ziua de Sfântul Nicolae, a anului 1852 în Pecica Mare (județul Arad) din părinți țărani. Apare din mediul rural sănătos, în care zac de veacuri energii latente. Satul românesc, zăriște cosmică și conștiință a destinului emanat din veșnicie (Lucian Blaga), în care își trăește copilăria zburdalnică, învață azbuche-vedele și petrece adolescența visătoare, îi imprimă în suflet o etică sănătoasă, dârzenie dacă și mândrie latină.

Cursul secundar îl face la liceele ungurești din Arad, Hodmezővásárhely și Pojon (Bratislava). După terminarea liceului, determinat de părinți, cari voiau să-și vadă fiul „domn” la oraș, se înscrie la Academia de Drept din Oradea. Tînărul Ciorogariu constată din primul an că sufletul său nu e pentru asimilarea pandectelor și a procedurilor. Se simte atras spre metafizica existenței, spre lumea mistică a credinței. Urmând glasului lăuntric, se înscrie la Seminarul Teologic din Arad, unde se distinge ca un element valoros pentru Biserică. Obținând o bursă dela Episcopia Aradului, face studii în Germania. La Leipzig audiază pe psihologul Wundt, pe pedagogul herbartian Dobisch, pe teologul Luthard și pe hebraistul Delitzsch. La Bonn, urmează teologia la veterocatolicii: Reusch, Langen și Knoth, iar filosofia la Lürgen, Bonna și Mayer. Inarmat cu făclia cunoștințelor evanghelice și cu o vastă cultură generală, altoite pe bogăția sufletească adusă de acasă, din sătucul ardelean, tînărul Ciorogariu ajunge în serviciul Seminarului dela Arad, ca profesor de dogmatică.

Pe lângă misionarismul dela catedră pentru formarea clerului, profesorul Ciorogariu se adresează și masselor largi ale poporului prin coloanele ziarelor și ale revistelor. Scrie decenii întregi articole de foc la „Tribuna”.

În 1897, Ciorogariu, în urma conflictului politic cu „Tribuna”, care voia să fie „cuminte”, îi pune în coastă „Tribuna Poporului”, care învinge, iar în 1903 redevine „Tribuna”, organ oficial al partidului național. Aproape toate articolele lui Ciorogariu au apărut anonime, sau semnate „Unchiașul”. Articolele sale — tribuniste — prin definiție, scrise clar ca un răsad de primenire, curajoase, dârze, i-au atras multe persecuții din partea stăpânirii ungurești. A fost destituit de două ori, dar nici o amenințare nu-l putea abate dela drumul său. A grupat în jurul „Tribunei” elemente tinere,

pline de energie, certându-se chiar cu cei mai apropiați prieteni ai săi. Perspectiva viitorului de aur a vlăstarului latin dela Dunăre, îl călăuzea ca un far luminos. În 1935, publică o carte: „Tribuna și Tribuniștii”, foarte interesantă pentru cunoașterea epocii antibelice a culturii și politicei românești din Ardeal. D-l V. Stanciu scria în 1936 că i-a propus să adune în 2—3 volume numeroasele sale articole: „A început să le adune cam târziu și cu greutatea ce o întâmpină luptătorul care aruncă săgețile și nu are timp să le mai culeagă decât cu zeci de ani în urmă”.

Înainte de războiu a publicat două cărți: o colecție folklorică: „Cântece din popor” și o carte politico-național-culturală: „Spre prăpastie”.

A mai publicat numeroase articole bisericesti și uneori chiar și teologale, în „Biserica și Școala” dela Arad.

Fermecat de frumusețea vieții monahale, a atitudinii contemplative care implică cea mai înaltă concepție etică și dovedește energie morală, în 10 Martie 1900, urmând cuvintelor Mântuitorului: „De vrei să fii desăvârșit, vinde tot ce ai, ia-ți crucea și urmează-mă”, — îmbrățișează cea mai frumoasă chemare: aceea de monah. A fost tuns în monahism la mănăstirea Hodoș-Bodrog, de către arhimandritul Augustin Hamsea.

Vrednicia și munca în ogorul Domnului și pe altarul Muzelor, l-au făcut să ajungă rector al Seminarului dela Arad și să înainteze și în treptele monahale. În 1917 e ales vicar al Orăzii. Din 1695, dela moartea episcopului Efrem Veniamin, Oradea n'a mai avut episcopi ortodocși.¹⁾ Biharia era sub jurisdicția Episcopilor dela Arad. Despărțindu-se — poate cu jale — de Aradul în care a activat decenii întregi și în care conducea de 17 ani „Biserica și Școala”, vine la Oradea, spre a înfige în acest colț de țară, steagul triumfător. Ce a făcut Vlădica Roman la Oradea? O spune chiar el într-o scrisoare trimisă Vlădicului Nicolae Ivan în 1935, comparând realizările dela Oradea cu opera dela Cluj a Episcopului Ivan: „Povestea prieteniei noastre se confundă cu povestea semicentenarului din urmă, căci n'am trăit pentru noi, ci pentru idealul ce a călăuzit acea agitată epocă de prefacere istorică. Ajunși în pământul făgăduinței ne-am făcut pe vatra goală două colibi, a mea la Oradea, a lui la Cluj. Colibele acestea au crescut în palate episcopale pentru Biserică, iar pentru noi vaste case de lucru. Ani cincisprezece dearându-l, n'a fost repaos în aceste case”.

De două ori, în doi ani consecutivi, scapă din ghiarele mor-

ții. În 1918, comuniștii unguri îl condamnă la moarte. Scapă ca prin minune. În 1920, era să fie ucis de atentatul dela Senat. A rămas ciung pentru toată viața, dar dreapta rănită, va binecuvânta și va scrie încă 16 ani. În 26 Martie 1921 e hirotonit Episcop a reînființatei Episcopii a Orăzii. Intemeiază un organ oficial al Episcopiei, la care colaborează până în clipa morții. Titlul revistei săptămânale, e „Legea Românească”, o expresie plină de tâlc, care după Lucian Blaga, simbolizează sinteza eticului și a etnicului. Pentru activitatea culturală și bisericească desfășurată de o jumătate de veac, la 12 Iunie 1921, e ales membru onorific al Academiei Române. Voi reproduce recomandăția făcută de păr. prof. univ. Ioan Lupaș, care e și o splendidă caracterizare a operei Episcopului Ciorogariu:

„Între personalitățile culturale dela granița nord-vestică a patriei noastre, ocupă un loc de frunte, actualul episcop al Orăzii-Mari, Părintele Roman Ciorogariu. Ca om cu pregătire științifică dobândită în Universitățile din Germania, a făcut prețioase servicii Bisericii, crescând în Seminarul Teologico-Pedagogic din Arad, mai multe generații de preoți și învățători devotați chemării lor. Dar Prea Sfinția Sa nu s'a mulțumit numai cu îndeplinirea datoriilor față de școală, în fruntea căreia a stat decenii întregi, ci a înțeles să fie în același timp și un îndrumător priceput al vieții bisericești-culturale din Eparhia Aradului, luptând cu cuvântul și cu condeiu pentru apărarea intereselor românești, adeseori primejduite de penetrația sistematică a elementelor străine. Timp de o jumătate de secol a purtat, Părintele Ciorogariu, un strălucit condeiu de ziarist. În revistele și ziarele arădane a publicat o serie întreagă de articole și considerațiuni, asupra diferitelor probleme ale vieții naționale românești. Activitatea de publicist o continuă și în timpul de față cu vrednicie”.

Scăpat ca prin minune din baia de sânge provocată prin firosul atentat din incinta senatului, întors oarecum dela porțile morții iarăși între noi, părintele episcop Ciorogariu este chemat să îndeplinească și în viitor o importantă misiune culturală în colțul cel mai amenințat al Patriei noastre.

Episcopul Ciorogariu și-a îndeplinit cu prisosință acest rol. Pentru cultura clerului întemeiază în 1923, Academia Teologică dela Oradea. Colaborează cu articole religioase, istorice și literare la: „Convorbiri Literare” (unde scrie amintiri desper Ioan Slavici), „Familia”, „Cele Trei Crișuri”, etc. În 1926 publică o lucrare isto-

rică-memorialistă, cea mai importantă carte scrisă de Vlădica Roman. Se întitulează simplu și modest: „Zile trăite”. Un volum masiv, povestește generațiilor viitoare, lucruri importante din trecutul apropiat, scrise cu mult suflet de un erou al acelor vremuri. Cartea o citești pe nerăsuflăte. Papirusurile Muzei Clio, pierd subsolul critic-bibliografic, spre a deveni memorii scrise în „limba veche și înțeleaptă. (Eminescu).

În 1931, publică o carte intitulată „Horia și Cloșca”, iar în 1935, cartea despre care am mai pomenit: „Tribuna și Tribuniștii”.

Viața bogată în evenimente mari, a Episcopului Roman Ciorogariu, ar fi putut da posterității încă 2—3 volume de amintiri din „cele trecute vremuri” (Miron Costin). Dar după cuvintele Scripturii „dat este omului să moară”. În 21 Ianuarie 1936, sufletul Vlădiciei Roman, e răpit din trupul plâpând și îngârbovit de ani. Un val de tristețe s'a abătut peste întreaga țară. În Catedrala dela Oradea a răsunat îndurerat, cântarea bisericească cu profund ecou metafizic:

Cu adevărat deșertăciune sunt toate

Și viața aceasta e umbră și vis,

Căci în deșert se tulbură tot pământul...

Dar, după cum spune Horațiu, „non omnis moriar”. Încheiu, cu versurile poetului:

Triumf ceresc e moartea

Când moare muncitorul

Urmașilor din lume

Lăsând brăzdat ogorul.

Căci cei rămași în viață

Admir' pe cel ce moare

Zicând: „Pentru a lui țară

Trăit-a și-a murit”.

IOSIF E. NAGHIU

VASUL FANTOMA

de ION MINULESCU

In port a ancorat un vas fantomă,
Cu trei catarguri frânte
Și cu prora,
Sdrobită
Și însângerată ca un craniu
De sinucis intrat în comă...

Il recunosc! ...
Pe puntea lui odată
Am navigat cu Cristofor Columb
Spre insula cu mine de platină,
De aur,
De aramă,
Și de plumb ...
Și ancorele-i pline de rugină
Le-am aruncat în rada unui port
Cu apele opace ca opacul
Decolorat, al ochiului de mort ...

Il recunosc ...
Pe puntea lui odată
Am navigat spre vechiul continent
Purtând mândria luptei câștigate
Sub veselele lui pavilioane,
In noul continent
Din occident ...

Și toate bogățiile furate
Din insula cu minele de plumb
Le-am debarcat cu Cristofor Columb
In monarhia celor trei Coroane ...

In port a ancorat un vas fantomă ...
Il recunosc —
Dar unde-i Căpitanul?
Și mateloșii unde-au debarcat? ...
Pe punte, te sufocă o aromă
De sânge tropical
Iar cabestanul
Suspină ca un om înjunghiat ...

SPOVEDANIA LUI HAGI-TUDOSE

de VICTOR EFTIMIU

Măntorsesem dela „Hagi-Tudose” cu amintirea spăimântătoare a morții sale. O 'nduioșare fără margini mă cuprinsese, gândindu-mă la nefericitul Hagi, pe care îl iertasem în inima mea, căci iubise mult. Fiecare din noi purtăm o dragoste în suflet și nimeni n'are dreptul să ne-o judece. Iubim cu toții, ceiace ne încântă: unii femeile, alții stelele, alții aurul. Sânt frumoase toate. Cel ce moare cu ochii la una din aceste lucruri, nu e om de rând. Pentru mine, Hagi-Tudose e mult mai măreț decât mulțumitul Profirel și decât nătângul Culai. Aceștia sunt niște oameni obișnuiți, aproape niște lucruri. Trăese și mor ca toată lumea. Pe când, Hagi-Tudose poartă în inima lui o dragoste mare, nețărnută, căreia îi închină tot trupul și tot sufletul său.

Il urmăream cu dragoste, în drumul spre Ierusalim, căci vorbele sale, frumoase ca ale unui cronicar străvechi, îmi răsunau încă în fundul urechilor, în ciuda glumelor neroade ale celor din jurul său.

Il vedeam călătorind prin țări necunoscute, cu oameni și dobitoace ciudate, cu alte stele, cu alte grădini, cu alte obiceiuri. Il vedeam ajuns la Ierusalim și îngenuchiat, în fața luminosului mormânt al Mântuitorului.

Și, pe când cei de acasă, din mahalaua Troiței, își duceau viața de toate zilele, cu mulțumirile și necazurile lor mărunte, veșnic aceleași, Tudose hagiul se infioară de-o lumină nouă, de-o taină înfricoșată, în mijlocul sutelor de cruci și a sutelor de călugări, cu băbile albe, cu hainele cernite. Hagi-Tudose se împăr-

tăşise cu o fărămiţă din lumea largă, lumea nouă, necunoscută celorlalţi sărmani muritori, din jurul bisericei Sfânta Troiţa...

Mă gândeam la toate lucrurile acestea şi nu puteam s'adorm. O rază de lună se strecură, pe fereastră, în noaptea de iarnă şi revărsa pe podele o comoară. În liniştea singurătăţii, s'auzeau cum sună ramurile copacilor şi mie mi se părea că mâna iubitoare a sgârcitului vântură aurul de pe podele.

Cum stam aşă, uşa se deschise binişor şi cineva intră.

Am vrut să aprind, dar un glas cunoscut îmi zise:

— Lasă, nu mai aprinde! Putem vorbi şi pe întuneric.

„Oamenii n'au nevoie să se vadă prea mult. Când e lumină mai puţină, ei par ceeace ar trebui să fie şi nu ceeace sânt. Ne ajunge firul de lumină ce se deapănă de pe mosorul lunei. De ce să mai risipeşti lumina?

... Cel care vorbise astfel eră însuşi Hagi-Tudose. L-am cunoscut mai ales după cele din urmă vorbe. Toate gândurile bune mi se risipiră. Suntem buni şi îngăduitori atâta vreme cât nu e vorba de noi; când am dat cu ochii de hagi, m'am gândit că ar putea să-mi fure din somn, ca să-mi dea în schimb, un nou şuvoi de vorbe. Dragostea pentru hagi, dumnezeiasca înţelegere a patimei sale omeneşti, pieri ca prin farmec. Nu mai aveam în faţa mea decât un străin care vine să mă tulbure.

— D-ta eşti Hagi-Tudose? A, nu! Scuteşte-mă!... Te-am ascultat o seară întreagă, la teatru. Patru acte ai vorbit, hagiule, nu-ţi ajunge? Vrei să mă dăruieşti şi cu al cincelea act? Multumesc! Să nu-ţi fie cu supărare, dar nu mai pot să te ascult! Mi-e somn. Iartă-mă, hagiule, dar mi-e somn!...

Şi m'am întors pe partea cealaltă. Un oftat înăbuşit răsuflă pe nările lui Hagi-Tudose, şi glasul său îmblânzit mă muştră:

— De ce nu vrei să mă ascuţi! De ce nu ți-e milă?

— Milă?

M'am întors repede la Hagi şi m'am uitat crunt la el. Dar ochii hagiului fulgerară.

— Nu-ţi cer pomană! zise el. Iţi cer milă, îti cer să m'ascuţi. Credeam că mă judeci mai blând decât ceilalţi.

Invins, i-am răspuns:

— Te-ascult!

Hagi începu:

— Sgârcitul care a vorbit toată seara nu sunt eu, ci un sgârcit pe care l-a făcut așa poetul. El a vorbit, prin gura mea, iar nu eu. Noi, oamenii aceștia din cărți și din teatre, facem ceia ce vor autorii, jucăm după cum le place lor să tragă de sfoară. Am spus, astă-seară, despre mine, multe lucruri, cari sânt adevărate, dar n'am spus altele cari sânt și mai adevărate.

„Când am intrat, te-ai speriat că-ți cer pomană. Ai făcut rău. Nu este om mai mândru decât sgârcitul. Sgârcitul nu se umilește niciodată. Sgârcitul nu cunoaște înjositorul semn al mânei întinse.

„N'am cerut pomană niciodată și de aceia, nu înțeleg să-mi ceară cineva pomană. Sgârcitul cere numai atunci când își vrea dreptul său. Și numai cel ce prețuește bunul său, va prețui cum se cuvine bunul altuia. Numai cel ce cunoaște datoriile celorlalți, le va cunoaște bine și pe ale sale. Eu nu m'am lăcomit niciodată la bunul altuia... Ceeace am adunat, a fost al meu. În fiecare bănuț e un dor înăbușit în mine. Când am vrut să dau ceva, fie pentru altul, fie pentru mine, am chibzuit că e mai bine să-mi opresc mâna și n'am mai dat. N'a murit nimeni, — și eu m'am apropiat încă un pas de ținta mea. Ca furnica am dus în spate și am adunat fir cu fir, avuția mea. Firișoarele de apă risipite ici și colo, n'aduc nici un folos. O rază de soare le soarbe. Dar când s'adună gârle și râuri nețârmurite, se face marea, pe cari nici o mie de sori n'o pot înghiți. Pe mare plutesc corăbii, pe un părâiaș nu pot pluti decât netrebnicele fire de paie sau câte un fulg de pasăre”.

— Dumneata, Hagi-Tudose, vrei să asemeni părâiașele cu mici semne de milă, împărțite în dreapta și în stânga și cari îți par de prisos. Eu cred că și un firișor de apă își are rostul său, atunci când trece la rădăcina unei flori, sau lângă leguma unui om sărac. Faptele bune, fie cât de mici, ajută omenirii. De câte ori n'ai avut d-ta prilej să aduci o bucurie ori s'alini o suferință, — și n'ai făcut-o!...

— Acestea sunt învechite vorbe omenesti, cari dau ghes lenei să se 'ntindă și săracilor să se obrăznicească. Cu gologanul meu sau fără el, e tot una cerșetorului. Nici nu-l sărăcește, nici nu-l îmbogățește...

— Vezi că dac'ar spune toți așa, n'ar mai da nimeni cerșetorilor și ar muri de foame!...

— Nu s'a văzut încă om mort de foame. Și la urma urmii,

las'să moară! Ce folos aduc bătrânii neputincioși, orbii și toți betegii ce stau la marginea drumurilor? Priveliștea lor te umple de scârbă și de întristare... Locul lor e în mormânt, căci nici oamenii sănătoși nu pot să-i vadă fără să întoarcă ochii, și nici ei înșiși nu văd vre-o mulțumire pe pământul acesta.

— Dar d-ta ce mulțumire ai? Ai înăbușit orice dorință, orice poftă, numai ca s'aduni bani peste bani...

— Asta înseamnă că n'am prigonit pe alții, spre îndestularea trupului meu. Sunt mai presus de cei ce-și despoaie vecinul, ca să împlinească feluritele poftă ale trupului lor gras și veșnic nemulțumit. N'am dat altora, dar nu mi-am dat nici mie. Orice dorință este o deșertăciune. Când ți-ai îndeplinit-o, e ca și cum n'ar fi fost niciodată. Pe când, dac'a rămas dorință, trăiește de-apururi în banul care ar fi spulberat-o, în banul ce ți-a sporit comoara. Și ban cu ban, comoara crește și fiecare ban este o mărturie a dorinței tale și a putinței de a ți-o îndeplini... Și din atâtea nimicuri ce s'ar fi risipit, te-ai ales la sfârșit, cu ceva însemnat, ceva întreg, din care odată și odată se pot făptui lucruri mari... După moartea mea, averea adunată va folosi omenirei, fie că se va zidi lăcaș Domnului, fie că se va face dintr'ansa adăpost celor săraci... Dacă aș fi împărțit-o, din viață, pe mărunțișuri, nu s'ar fi ales nimic de pe urma mea... Precum învățatul adună vorbă cu vorbă și face cartea plină de înțelepciune, așa și eu am adunat cartea mea de aur, care este cea mai înțeleaptă...

— Dar câte învățături rele nu sunt închise în această carte! Lacrimi vărsate de prisos, rugăminți, îngenunchieri. Ai despoiat o lume, ai dat bani cu o camătă nelegiuită...

— Am spus omului dinainte cât îi cer camătă, nu l-am silit. Nu l-am furat. Furt se cheamă când îi iei omului fără știrea lui și jaf, când îi iei fără voia lui. Iar eu n'am făcut nici una, nici alta.

— Ai înșelat, hagiule, ai vândut surcele și-ai spus că e lemn sfânt din crucea Mântuitorului.

— Lemn sfânt? Ei și ce dac'am vândut lemn sfânt? N'am înșelat pe nimeni! Toți câți au cumpărat dela mine mi-au fost recunoscători, de oarece tot ce au dorit ei, li s'a îndeplinit. E adevărat că nu „lemnul sfânt”, ci credința lor le-a fost mântuirea. Dar dacă n'ar fi avut în ce să creadă, n'ar mai fi crezut de loc. Omul are nevoie să creadă în ceva, fie ce-o fi, altminteri credința

lui rămâne acoperită, ca un şuvoiu de apă sub o stâncă. O piatră scumpă are nevoie de razele soarelui ca să lumineze, altminteri. sade 'n fundul pământului şi-o înghite bezna veşnică...

Şi te încredinţez că D-zeu are să primească la dreapta lui pe bătrânul Tudose, care se face acum tot mai străveziu şi începe să se înalţe la cer, pe Tudose care e mai vrednic decât toţi fii risipitori, pe Tudose care a fost la mormântul Mântuitorului şi s'a rugat şi s'a minunat şi-a plâns, pe Hagi-Tudose din care nu mai rămâne acum în odaia ta, decât firul luminos din ghemul de aur al lunii".

Victor Iftimia

FREAMĂȚ

de RADU GYR

Clopot 'nalt ca o tulpină
bate bulgări de lumină.
Prutul zornăe în zale,
codrii sună din chimvale.

Dar de ce spre soare-apune
sue lungă rugăciune?
Apa Prutului ce spune?
Ce spun codrii 'n frunza lor,
pitulicele ce vor?
Frunză verde, pai de grâu,
svon de clopot, glas de râu,
zumzet, freamăt de frunzișuri,
ciripit de luminișuri,
Ilier drag
de os și fag,
toate spun în viers pribeag
că pe Prut în jos năzare,
iulgerând, aprinsă 'n soare,
umbra lui Ștefan-cel-Mare...

Ies stejarii înainte:
stareți în odăjdii știinte.
Plopii, cum Vlădicii, sue
smirnă-albastră din cățue —
Vin moliții cu peceți
— uricari și logofeți —
la chimir cu călimări
și condeiele pe zări ...
Se despică apele,
frunzele-și bat pleoapele
ca mironosițele
când pun lămâițele.
Urcă 'n soare grăurii,
auresc coclaurii,

plaiurile
iaururile
își trezesc mioarcele,
basmeele, răstoacele.

In calea Voivodului,
tot belșugul rodului:
lanurile, dealurile,
toamna cu opalurile.
Ceru-și pleacă genele
cu toate poenele.
Pajiștea cu turmele
îi sărută urmele.
Brazilii-și sună zadele,
platoșele, spadele.
De prin râpe și viroage
vin burhaele cu ghioage.
Stânci, cu piepturi pădurețe,
vin din munți să-i dea binețe,
ca plăeșii cu sânețe . . .

Unde trece umbra sfântă,
tot pământul Țării cântă.

Iar acolo unde-odată
mâna binecuvântată,
cu inele, cu safire,
a fost pus blagoslovire:
crin înalt de mânăstire, —
mucenicii din icoane
cată iarăș către strane.
Parc' așteaptă să mai vie,
în genunchi, la liturghie,
din război, din crucea zării,
Ștefan Vodă, Domnul Țării . . .

Radu Gyr

PENTRU UN CANTEC

de G. MURNU

E murmur, e svon în tot satul
Pe dealul brăzdat de răscruci —
Și oameni aleargă năuci;
Oștire a trimis împăratul
Și-au prins pe șoimanii haiduci.

Spre seară la han poposiră
Voinicii, trudiți luptători,
Cari crunt se bătură din zori.
Sătenii vin droaie, se miră
Și-au părul sburlit de fiori.

Din deasa războinică ceată
Ce-o cântă de-acum trubaduri
Rămas-au trei singuri panduri;
O parte fugi împrăștiată,
Iar alta se stinse 'n păduri.

Stau galbeni tustrei de durere;
Cătusele, rănilor-i dor,
Dar nu plâng, ci 'n liniște mor,
Doi inși sunt bărbați în putere,
Al treilea-i abia un fecior.

El vede un moșneag și oitează:
„Tu ce-ai vrut, copile, războiu?”
„Să lupt, să vă apăr pe voi
Și moartea să-mi fie vitează,
S'o cânte tot satul apoi”.

G. Murnu

APPIUS CLAUDIUS CAECUS

de TIBERIU MOȘOIU

V.

„Tui animi compote es, nec quid fraudis
stuprique ferocia pariat“.

(Appius Claudius Caecus)

Legând pe om de pământ, plugăria i-a îngustat zariștile și i-a domolit neastâmpărul. Demonicul nesațiu al cunoașterii, ivit îndată după împrăștierea primelor spaime, a fost alungat de o rutină, care satisfăcea totalitatea necesităților unui traiu simplu și căreia, cei mai numeroși se mulțumiau să i se supună. Intreaga înțelepciune s'a închircit în câteva adevăruri utile, devenite proverbiale, iar scrupuloasa respectare a unor erezuri îndătinate și săvârșirea periodică a unor acte rituale, al căror sens simbolic era în general ignorat, au asigurat un suficient fâgaș, domoalei curgeri a unei vieți morale, neștiutoare de întrebări chinuitoare și de răsvrătiri prometeice. Poesia a fost perpetuată doar de către creatorii ei, ciobanii și corăbierii, cari au continuat să privească cerul, nu numai pentru a descoperi semnele prevestitoare de ploaie, iar întâile gânduri limpezi despre lume și viață și-au găsit expresia târzie, în cetăți cu rosturi bine întemeiate.

În comunitatea de plugari și de războinici, care era Roma începuturilor republicane, preocupările de ordin spiritual nu puteau fi decât accidente sporadice. Fertilitatea ținutului era mediocră și tehnica rudimentară. De pretutindeni amenințau primejdiile, sau apăreau ispite. Trudnicul robot în lungul ogoarelor și neconținută veghe în tabere vlăguiau trupul și împăienjneau mintea. Odihna lunilor de iarnă semăna cu amortirea de sălbătăciune hibernantă. Utilitatea pertinentă și imediată trezea totdeauna interese aprige, dar farmecul jocului, care eliberează spiritul și sublimează realitatea, era ignorat.

Reacțiunea latină și sabină, împotriva dominației etrusce, însemnase reacțiunea ruralismului autohton, împotriva unei civili-

sații urbane, streine și deficitul asimilabile și implicita reîntoarcere voluntară, la mohoritul primitivism ancestral. Viața devenise aspră și sobră, în orașul, care nu mai reprezenta decât un loc potrivit pentru târgurile săptămânale și din care dispăruseră, odată cu ultimul rege, opulența și fastuoasele ei manifestări.

Numeroase urme ale unei dominațiuni civilisatorii, mai lungi decât un secol, se păstrastră totuși, indelelibile. Etruscii dăduseră Romei o organizare politică, pe care revoluționarii triumfători o conservaseră aproape intactă și tot foștii stăpâni inițiaseră pe urmașii rudimentarilor păstori, statorniciți pe Palatin, în complicatele mistere ale artei divinației și ale scrierii. Din Vicus Tuscus nu dispăruseră meșteșugarii, căroră coesiunea, pe care le-o da o tradițională organizare corporativă, le îngăduise să alcătuiască primele cadre ale plebei. Roma continua de asemenea să fie cel mai însemnat popas negustoresc, pe străvechiul drum, care străbătea Italia și unea cetățile grecești din sudul peninsulei, cu Etruria. Poate de aceia, Mercur și-a găsit închinători credincioși și altar permanent, în cetatea Quiritilor, cu mult înaintea lui Apolo.

Readaptarea la viața urbană necesita însă, radicala modificare a unei mentalități, ostentativ ostile. Progresele realizate în acest sens, vreme de două secole, au fost minime, fiindcă triumful plebei n'a răsturnat dezechilibrul existent, ci l-a accentuat, prin ruralizarea plebeilor parveniți. Nobilitas s'a identificat repede și integral, intereselor de clasă și concepțiilor patriciatului, căruia se substituise.

Conservatorismul roman, mai ales formal, nu constituia de sigur, o carapace impermeabilă oricărei influențe externe, dar infiltrațiunile au fost lente și imperceptibile, până când războaiele de apărare și de cucerire au pus pe Romani în contact nemijlocit cu o civilizație, căreia presimțirea propriului amurg îi da o ultimă și deosebită strălucire.

Atunci s'a învederat întâia oară însușirea dominantă a viitorilor stăpânitori ai lumii antice, uimitorul lor discernământ. Deosebiți de barbarii, cari disprețuesc tot ceiace depășește strîmta lor pricepere, Romanii au bănuțit dela început, că în splendoarea cetăților, în care pătrundeau ca biruitori sau ca aliați, se manifesta o imensă și fecundă forță, care deși de altă natură și de altă calitate, decât propriile lor virtuți războinice, era necesara complinire a acestora. Intuiția acestei profunde realități a împiedecat neghioaba irosire de valori neînlocuibile, consecutivă

tuturor invaziilor și a determinat o lungă și sânguitoare ucenicie voluntară, până la deplina asimilare a formelor și dese ori chiar a spiritului unei magnifice culturi.

Contemporanii săi silabiseau încă rudimentele, când Appius Claudius, căruia cele mai numeroase dintre subtilele taine ale culturii grecești îi deveniseră de mult familiare, încerca o creațiune proprie, care depășea stângăcia și tendința spre servilă imitație, comune tuturor începătorilor și vădea o surprinsătoare originalitate, în varietatea preocupărilor și în eleganta soluționare a dificultăților.

Un anumit didacticism era inerent operei întâiului scriitor roman, care prefigura de altfel, caracterele dominante ale literaturii latine. Premergătorii au totdeauna misiunea ingrătă să netezească drumuri, spre piscurile, pe cari nu pot nădăjdui să le atingă. Desăvârșirile necesită îndelungi și obscure pregătiri și adesea valoarea absolută a unei opere este în funcție de o dată cronologică. Purtând în el virtualități de mare creator, dar nepuțându-se desprinde cu totul din epocă, Appius Claudius și-a început cu modestie activitatea literară, printr'o parțială reformă a alfabetului.

Romanii împrumutaseră dela Etrusci, un alfabet arhaic, utilizat probabil de către aceștia, îndată după strămutarea lor în Italia, dar nu se preocupaseră să-l acorde cu fonetica proprie. Se păstrau semne, care nu corespundeau nici unui sunet latin, iar anumitor sunete le lipsea corespondentul grafic. Adversar al anomaliilor, patricianul cărturar a isbutit, printr'o acțiune personală și plină de autoritate, să înlătore prisosul inutil, să împlinească unele lacune și să consacre anumite usanțe generalisate. Eliminând litera z, nefolositoare și lipsită de eufonie „ca un scrâșnet”, el a înlocuit-o în succesiunea alfabetică, prin litera g, absentă în scrierea toscană, dar indispensabilă. În ortografia curentă, existența rotacismului, fenomen specific limbii latine, era ignorată cu nepăsare. Reformatorul a curmat dăinuirea nejustificată a unei ciudate nepotriviri, substituind lui s intervocalic, pe r. Vetusii au devenit astfel, pentru eternitate, Veturii.

Chestiunile gramaticale rețin însă pentru puțină vreme, atenția celor ce nu simt o specială și iresistibilă vocație, pentru ele. Mobila inteligență a lui Appius Claudius era solicitată de a infinitate de alte variate probleme, dintre care unele erau consecințe directe ale activității sale publice, fățișă, sau ocultă.

Secularizarea dreptului produsese și anumite efecte păgubi-

toare. Interpretatio, căreia i se datora selecționarea din amorful material consuetudinar, sistematizarea și formularea esențialelor norme juridice în vigoare, fusese virtual desființată, prin fapta lui Cn. Flavius, iar timpul avea să producă totala ei desafectare. Lipsită de o indispensabilă orientare doctrinară, evoluția dreptului roman putea deveni împotmolire, în smârcurile unei rutine sterilizante, sau haotică experimentare a tuturor incoerențelor caprici legislative.

Presimțirea unor asemenea eventualități, infinit mai sumbre decât starea anterioară secularizării și poate conștiința unei grave responsabilități au determinat pe Appius Claudius să încerce, dând el întâiul exemplu, întemeierea unei jurisprudențe laice, care să se substituie celei pontificale și să devină îndreptarul vieții juridice și nesecatul ei izvor de apă vie.

Năzuințele primului jurisconsult roman nu puteau depăși de sigur, o elementară exegesă. Marile sintese sunt caracteristice epocilor de maturitate culturală, iar în al cincilea secol al istoriei sale pline de vicisitudini, Roma se afla de-abia în pragul adolescenței. Scolarii greci nu se strămutaseră încă pe malurile Tibului și dialectica, incomparabilul auxiliar al jurisconștilor clasici, rămâne o artă, imperfect cunoscută și unanim suspectată.

Acumularea dificultăților pare să fi fost însă un stimulent pentru spiritul lui Appius Claudius, fiindcă voluntar a agravat penuria mijloacelor de exprimare, prin ambiguitatea subiectului ales. În îndoitul ei sens antitetic, de nesocotire a unui drept și de înlăturare a unei stări nedrepte, usurpatio era up concept juridic proteic, care nu putea fi închis într'o unică definiție. Se numea usurpatio orice regulă protivnică principiilor dreptului, dar consacrată de us, precum tot usurpatio putea însemna și orice pretenție frauduloasă. Era usurpare luarea în posesie ilicită a lucrului altuia dar și înlăturarea altuia, din posesia ilicită a unui lucru propriu, sau întreruperea unei usucapiuni viciate. Puteau fi usurpate, un obiect anumit, sau o universalitate de bunuri, un drept actual, sau un drept eventual.

Din lucrarea lui Appius Claudius nu ni s'a păstrat decât titlul astfel că orice aprecieri asupra calității analizei și rigoarei metodei nu pot fi decât zadarnice și oarecum ridicule conjuncturi. Dar titlul însuși „De usurpationibus”, dă o specială semnificație, operii juridice a fostului censor. Ea putea însemna și încercarea de indirectă justificare teoretică, a unei activități politice, remarcabilă și printr'o constantă tendință de usurpare, plină de generoase intenții.

Ecclecticul Panetius, întâiul dascăl de filosofie al Romanilor, asemăna aforismele lui Appius Claudius, cărora le acorda o înaltă prețuire cu „versurile aurite” ale lui Pythagora, cunoscute probabil de el, în forma lor autentică, iar cercetări de acum câteva decenii, descoperau într'unul dintre puținele fragmente păstrate, din opera literară a primului scriitor roman, utilizarea unei idei, exprimate de către contemporanul său Philemon, dar și către Euripide, care poate fusese modelul comun al amândorora.

Influența literaturii și filosofiei grecești, asupra cugetării lui Appius Claudius, e neîndoielnică. Zilnicul examen de conștiință al Acusmaticilor, regula esențială a severei discipline, impuse învățăceilor săi de către magul dela Crotona, era un exercițiu spiritual, potrivit temperamentului unui om, pentru care autocontrolul era începutul înțelepciunii. E posibil ca și învățătura stoică, devenită mai târziu filosofia predilectă a Romanilor, să fi fost cunoscută acestui contemporan mai vârstnic, al lui Zenon.

Sufletul doctului patrician nu era agitat de mari neliniști metafizice, nici torturat de îndoieli sfâșietoare, sau de pasionate elanuri mistice. Contemplația este climatul prielnic dramelor interioare, nu acțiunea cu finalitate imediată. Natural și eficace activ, Appius Claudius a încercat doar să ehcilibreze, prin ponderea unei etice severe, descumpănirea, produsă de absența unui profund sentiment religios, incompatibil și cu temperamentul propriu și cu spiritul național.

Religia romană era o religie confortabilă. Rigurioasa ei raționalizare transformase raporturile dintre oameni și zei, în precise raporturi juridice, implicând îndatoriri reciproce și reciproce responsabilități. Intre sacru și profan nu exista o statornică linie de demarcație și puterea divină se exprima în toate fenomenele naturale și în toate aspectele vieții, chiar în cele mai umile și mai triviale. Cele treizeci de mii de minore divinități indigene, fără trup și fără personalitate, erau mai pașnice și mai acomodante, decât capricioșii zei antropomorfi ai Olimpului. Deși pe primitivul fond autohton de credințe inocente se altoiseră și câteva stranii superstiții asiatice, pe care Etruscii le aduseseră cu ei de peste mare, acestea nu alteraseră încă sensibil, nici raționalismul, nici utilitarismul roman.

În Asia, prostrați în fața unei divinități copleșitoare și neîndurate, care le hotărîse pentru eternitate, destinele, oamenii duceau o mizerabilă existență de larve. Zodierii și vracii se străduiau

să descifreze aceste destice, în conjuncțiunea stelelor și în practicele unei vane magii, fără nădejdea, că ar putea să le modifice, sau să le înlăture.

Ideia unei puteri supra-ordonate și implacabile căreia erau constrânși să se supună și zeii și oamenii, în egală măsură nevolnici, pătrunsese și în Helada și constituise aproape întreaga tematică a tragediei. Dar tot de acolo porniseră primele încercări de eliberare, de sub această tiranică opresiune și întâia îndrăzneală proclamare a autonomiei voinței umane, răsunase în poemele homerice.

Pentru Appius Claudius, viața nu putea avea decât un sens eroic. Orice aservire a omului, care ar fi însemnat negarea unor evidente virtuți i se părea și imposibilă și intolerabilă. Ignorând pe Moire, fiicele Noptii și înfruntând, cu vitejia Homerizilor, pe necruțătoare Nemesis, el afirma, că „fiecare este faurul propriei sale soarte” și închidea într'un singur vers, întreaga esență a humanismului. Peste nouăsprezece secole, resumând ideologia unui alt ciclu de istorie culturală, Shakespeare avea să traducă cu fidelitate bărbătescul gând, din care Europa își făcuse crez. „Ment at seme time are masters of their fates”.

Nedifusate, cele mai prețioase idei rămân însă sterpe, și deseori eficacitatea lor e condiționată, de forma în care au fost prezentate. Appius Claudius a dovedit o magistrală stăpânire a tuturor subtilităților meșteșugului literar, în alegerea formei datelor roadelor meditațiilor sale vespérale. Rudimentara limbă, folosită de către patricienii plugari din preajma Romei și de către mărunta plebe citadină, era improprie exprimării unor gânduri, care depășeau umilele preocupări cotidiene. Săracă și aspră, ea nu se îmlădia decât în melopeia monotonă a cântecelor de leagăn, sau a descântecelor vrăjitoarești, iar anumite sensuri îi erau streine. Lipsa ei inițială de fluentă nu permitea amplele perioade oratorice, dar densitatea fiecărui cuvânt și însușirile topice o predestinau aforismului și sentinței imperative. Cu o impecabilă intuiție, întemeietorul literaturii latine a adoptat, ca expresie a cugetării sale, aforismul, căruia versul saturnian, familiar Romanilor, îi adăuga și prețioase însușiri mnemotehnice. Invențiunile lui morale puteau deveni proverbe.

... Din întreaga operă poetică a lui Appius Claudius, s'au conservat patru fragmente, dintre care nici unul nu depășește un distih. Dar aceste patru fragmente sunt de ajuns, ca să definească o puternică și rară personalitate.

VI.

„*Que vobis mentes, rectae quare stare solebant*
 „*Antehac, dementes sese flexere vidi?*

(*Ennius*)

Biografia unui Roman ilustru n'a însemnat, multă vreme, decât succinta relatare a faptelor memorabile ale vieții sale publice. O umbră compactă acoperea restul, fiindcă numai virtuțile și viciile, manifestate în văzul tuturor, rețineau atenția. Viața interioară și viața domestică a fiecăruia îi aparțineau numai lui și nu interesau nici pe contemporani, nici posteritatea. Ele rămâneau, ca și „domus”, inviolabilul cămin, ocrotite de orice investigațiuni indiscrete. Modelul comun al tuturor biografiilor era laudatio funebris, supremul panegiric, în care o indispensabilă și adesea fantastică genealogie însoțea elogiul defunctului. O firească pietate aglomera în arhivele familiale, succesivele laudationes, care măguleau vanitatea urmașilor și produceau perplexitatea cercetătorilor. Uneori, inscripții omagiale asigurau amintirii o mai mare trăinicie. Acestea erau însă necesar limitate, la o enumerare a demnităților ocupate și la menționarea câtorva fapte mai glorioase, sau mai semnificative.

În templul Bellonei, construit de el, Appius Claudius așezase imaginile strămoșilor săi, însoțite de cuvenitele elogii și făcuse din sanctuarul războinicei zeițe, un monument al renumelui propriei familii. Timpul a nimic și chipurile și pioasele elogi, dar o inscripție din epoca lui Augustus a păstrat amintirea censorului, relevând titluri ignorante, sau omise de către istorici.

Carierea publică a tenacelui patrician a continuat și după ultima lui acțiune militară. A mai fost dictator, praetor încă odată și de douăori interrex și poate că neostenita activitate nu i s'ar fi încheiat decât în ceasul suprem, dacă răsbunarea zeilor, cumplita Nemesis, în care nu credea și pe care o înfruntase, nu l-ar fi pedepsit crunt, lipsindu-l de priveliștea lumii și legând de numele său porecla de Caesus, care l-a individualizat mai pregnant, în lungul șir al Claudiilor, decât numeroasele și însemnatele sale fapte.

Ritmul vieții, la care nu mai putea participa, devenise frenetic. Imperialismul roman își pornise mersul, cu un formidabil elan inițial. Resistența samnită se pulverisase și bariera, ridicată între

Roma și cetățile grecești din sudul Italiei, se năruise. Sosise cea-sul unor răfuieli definitive cu Tarentul, metropola „Greciei Marii”, care inițiasse și subvenționase ultimei caoliții italiote și interzisese accesul Adriaticei, nimicind întâia flotă, ce cutezase să pătrundă în această mare.

După remarcabila lor ispravă maritimă, săvârșită împotriva novicilor corăbieri romani, cârmuitorii bogatei cetăți negustorești au fost cuprinși de o justificată panică și au înțeles, că fără eficace ajutoare streine, nimicirea lor devenea ineluctabilă. Precum făcuseră și mai înainte, Tarentinii au solicitat aceste ajutoare, Epirului, cel mai apropiat dintre regatele helenistice, pentru al cărui stăpânitor, o expediție în Italia era o iresistibilă ispită.

Printr'o stăruitoare și norocoasă activitate rășboinică, Pyrrhus, regele muntosului ținut, isbutise să sporească sensibil teritoriul țării sale, iar prin căsătoria cu fiica lui Agathocle, dobândise Corcyra și își însușise planurile de hegemonie ale ilustrului său socru. Un imperiu apusean, simetric și egal în însemnătate, celui întemeiat în Răsărit de Alexandru cel Mare, era un țel, care merita orice trudă și orice temeritate. Infățișată, ca o manifestare a unei nobile solidarități helenice, apărarea Tarentului, amenințat de concupiscenta romană, devenea oportunul pretext, al unui legitim amestec în treburile italiene.

Chemarea patetică, pe care i-o comunicaseră soli tarentini, încărcăți de daruri și promisiuni, corespundea atât de mult unei nemărturisite dorințe a regelui Epirului, încât acesta a răspuns fără zăbavă și în ciuda unei neașteptate furtuni, a isbutit să debarce în cetatea primejduită, aducând cu el propriile talente militare, care erau mari, o excelentă oaste, bine înarmată și nelimitate ambiții.

Perspiciacitatea lui Pyrrhus a descoperit repede și dificultățile întreprinderii și factorii hotărâtori ai succesului. Condițiunea esențială a reușitei temerarelor sale planuri era desagregarea confederației italiene, organizată și sever controlată de Roma, iar această desagregare nu putea fi obținută, decât printr'o rapidă și categorică victorie.

În preajma Heracleei, invincibila falangă macedoneană a înfruntat pentru prima oară legiunile, cari îi eșiseră în întâmpinare, cu o bărbătească promptitudine. Încăierarea a fost lungă și cruntă și tălăzuirile luptei, numeroase. Abilitatea tactică a lui Pyrrhus și înfricoșata uimire, produsă de năprasnicii săi elefanți,

pe cari Romanii îi vedeau întâia oară, așezați în șir de bătaie. au determinat la sfârșit o îndoielnică isbândă a Epiroților, dar oastea consulului Laevinus n'a fost nici zdrobită, nici risipită, ci spre mirarea adversarilor, și-a strâns liniștit rândurile și a început să se retragă, domol și ordonat, spre Apulia.

Pe calea lăsată liberă, în lungul Campaniei și prin văile râurilor Liris și Trerus, biruitorul s'a îndreptat grabnic spre Latium, nădăjduind, că sosirea lui va produce o generală răsvărtire, împotriva stăpânirii romane. Dar la hotarele ținuturilor latine, o liniște, grea de imprecise amenințări, i-a dovedit inanitatea speranțelor sale.

Ca orice mare aventurier, regele Epirului știa, că istețimea biruește deseori, acolo unde forța și curajul rămân ineficiente. Reîntors în Tarent, după inutila sa incursiune spre Miază-Noapte, a recurs la alte mijloace mai subtile, ca să frângă cerbicia romană și a căutat să obțină, parțial și succesiv, prin negocieri, ceiace nu putuse dobândi dintr'odată, prin virtuțile sale rășboinice.

Printre curtenii lui Pyrrhus se 'număra și retorul thesalian, Cineas, despre care protectorul său spunea, că „ar fi câștigat cu elocința, mai multe cetăți, decât el însuși, cu armele”. În tinerețe, Cineas ascultase pe Demosthene și ecouri din avânturile incomparabilului maestru răsuna și în cuvântările depărtatului discipol, care utiliza pathosul, ca pe o necesară întregire a unei abile dialectice. Iresistibila lui putere de persuasiune, dela care regalul său prieten aștepta săvârșirea unui miracol, avea să fie supusă însă, celei mai severe și mai desamăgitoare dintre încercări.

Pornind spre Roma, ca sol al unui învingător, care voia să arate, că acordă o înaltă prețuire valorii adversarilor, Cineas a socotit oportun să nu omită niciunul dintre mijloacele, ce puteau spori șorții favorabili succesului aleatoriu al misiunii sale. Prealabila câștigare a simpatiiilor era indispensabilă și în acest scop, bogate daruri, cu îngrijire alese, au fost destinate, nu numai demnitarilor romani, dar și demnelor matrone, socotite, după justul criteriu al psihologiei comune, mai sensibile la măguliri și mai susceptibile de a fi influențate.

În timpul scurt, dintre sosirea ambasadei și primirea ei oficială de către Senat, mlădioasa inteligență a retorului grec și

farmecul curtenitoarei sale purtări, în relațiile particulare, au produs o puternică impresie și au captat multe bunevoinețe, deși o sfială firească împiedecase primirea imediată a darurilor, cu grație oferite.

Propunerile, pe care le înfățișa Cineas, erau ademenitoare. Mărinimos, Pyrrhus oferea eliberarea prizonierilor, fără plata vre-unui preț de răscumpărare și chiar perspectiva unei onorabile alianțe, iar în schimb nu cerea decât o delimitare a sferelor de influență, rezervându-și sieși „Grecia Mare”, în cuprinsul căreia interesele romane erau momentan, secundare.

Se pare, că iscusita dialectică a solului a isbutit să înlăture, prin argumente peremptorii și cele de pe urmă șovăieli, fiindcă mulți dintre senatori, cumpănind foloasele, pe care le putea aduce Romei amicitia unui monarh, ce se dovedise puternic și întreprinzător, cu sumbrele perspective ale unui războiu lung și cu rezultate incerte, s'au pronunțat pentru acceptarea imediată a unei păci, atât de onorabile. Că ispititoarea ofertă a lui Pyrrhus putea fi o primejdioasă capcană, nici unul dintre cei stăpâniți de vraja elocinței lui Cineas, nu se gândise.

Dar înainte ca desbaterile să fie încheiate și hotărîrea definitivă pronunțată, în fața Curiei a coborît din lectică, sprijinit de brațele fiilor săi, Appius Claudius Caecus. Dela neașteptata sa apariție și până când, cu pași șovăielnici a ajuns la locul, pe care îl părăsise de atâta vreme, dar pe care îl ilustrase în atâtea rânduri, în adunare a domnit o respectuoasă tăcere. Apoi discuția și-a urmat cursul și bătrânul patrician a putut constata, cu uimire îndurerată, că svonul, care îl neliniștise și îl făcuse să-și părăsească involuntara și mohorîta lui retragere, era adevărat.

Atunci glasul, căruia indignarea îi redase întreaga putere de altădată, a detunat mustrător. „Schimbatu-s'a oare dreapta voastră judecată de până acum, în nerozie? „O domoală lamentare, asupra propriilor miserii a urmat tumultuoasei isbucniri. „Până acum am suportat cu greu, năpasta, care mi-a luat vederea, dar acum, când aud sfaturi rușinoase și propuneri, care nimicesc gloria Romei, sufer, că nu sunt și orb și surd.” Răscolind amintirile unei defuncte mândrii, neîndurătorul censor a întrebat pe cei, cari îl ascultau uluiți. „Ce au devenit cuvântările, pe care le-ați rostit și care au răsunat pe întreg pământul? Spuneați atunci, că dacă însuși Alexandru cel Mare ar fi venit în Italia, în vremea adoles-

cenței noastre și a bărbăției părinților noștri, n'ar mai fi acum celebrat pretutindeni, ca neînvins, ci ar fi pierit în luptă, sau ar fi fost silit să fugă și prin fuga, sau prin moartea lui pe acest pământ, ar fi lăsat Roma și mai glorioasă. Acum arătați, că toate vorbele acelea nu erau decât deșeartă laudă și nebunească trufie, fiindcă vă înfioară Molossii și Chaonienii, cari totdeauna au fost prada Macedonenilor și vă temeți de Pyrrhus, care întreaga lui viață n'a fost decât curteanul unui paznic al lui Alexandru cel Mare și care acum a venit să se răsboiască aici, nu ca să ajute pe Grecii din Italia, ci ca să scape de dușmanii de acasă". Și când a simțit, că adunarea, strunită și biciuită cu strășnicie, devenise cu desăvârșire supusă, bătrânul patrician a examinat, cu implacabila lui logică, una câte una, toate consecințele falacioasei păci și toate primejdiile, pe care le putea produce rămânerea lui Pyrrhus în Italia.

Rechisitoriul teribilului moșneag prefăcuse în țândări, abila argumentare a lui Cineas. Trezit de sdravăna sguđuire și unanim animat de o virilă energie, Senatul a răspuns ambasadorului, că „dacă Pyrrhus dorea prietenia și alianța Romanilor, trebuia mai întâi să părăsească Italia și numai după aceea să trimită solie de pace, dar câtă vreme va rămânea înarmat în Italia, Romanii îl vor combate din toate puterile, chiar dacă ar mai fi în stare să învingă și să nimicească zece mii de comandanți, ca Laevinus.”

Peintors la Tarent, Cineas și-a justificat insuccesul, descriind regelui său, în pitorești imagini, forța ireductibilului popor, comparabil miticei hydre dela Lerna și majestuoasa fermitate a Senatului, asemenea unei „adunări de regi”, iar Pyrrhus a hotărît, că armele trebuiau să decidă încă odată.

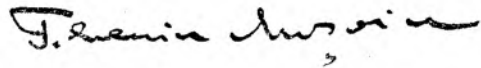
Pentru Roma, ceasul critic al îndoielilor trecuse însă. Respingerea ofertelor de pace echivala unei respicate afirmări a pretențiilor de hegemonie asupra întregii Italii și precisa un țel, eforturilor viitoare.

Vicisitudinile războiului i-au mai îngăduit lui Pyrrhus să câștige o costisitoare biruință, la Ausculum, dar nu peste mult, la Malventum, căruia victoria i-a prefăcut numele în Beneventum, Curius Mentatus confirma prevederile rivalului său politic de odioasă și lichida, într'o singură bătălie, aventuroasa carieră a lui Pyrrhus și independența cetăților grecești din sudul peninsulei.

Ca simbol al definitivei cuceriri, via Appia era prelungită până la porțile depărtatului Tarent.

După memorabila sa cuvântare, pe care a dictat-o din nou, pentru a o transmite posterității, Appius Claudius s'a lăsat iarăș acoperit de umbră. Putea acum să-și aștepte împăcat sfârșitul. Viața i se încheia apoteotic, precum se cuvenea. Adunându-și rămășițele celor de pe urmă puteri, isbutise să-și salveze patria pentru a treia oară. Fusese o faptă, a cărei strălucire nu mai putea fi întunecată, de nimic și de nimeni.

Sfârșit.

POEZII

de AL. NEGURĂ

FLĂCĂII

Lui Cezar Petrescu

Crescură din sudoarea pământului
Și, la tăiușul vântului
Trupurile și le-au arcuit,
Frunțile și-au rumenit.
Viața pământului e 'n mușchii lor
Și cu ea aruncă, în inima fetelor,
Săgeata din fundul ochilor!
Unul de'i,
Rupe brazda cât trei;
Doi de s'au adunat,
Fac cât un împărat;
De's mai mulți,
Par niște munți
Zarea s'o sfarme,
Cerul să-l darme
Și să rămână
Cu 'naltu 'n mână,
Să-l plămădească,
Iarăși să crească
Și să 'nflorească
Gând din gândul lor:
Al flăcăilor!

In brațe duc belșugul,
Cum poartă boii plugul
Și 'n mâna lor, el se face
Pâine care se coace!
Și, când liniștea cade peste sate,
Iau cărările 'n spate,
S'ajungă la porți fără zăvoare,

Unde fetele torc așteptare
 Și gândul le cântă:
 „Preacurată Sfântă!
 Adu-mi-l să vie
 Pe calea pustie,
 Nimeni să mi-l vadă,
 Pe brațe să-mi cadă,
 Trupul să-mi învingă,
 Dragostea să-mi stingă
 Și-apoi să se ducă
 Departe, nălucă,
 Nimeni să nu știe
 Când o să mai vie!”

La hori, în zile de Duminici,
 Vin numai horbote și arnici,
 Cu pași haiducești, cu umeri lași,
 Să arate mai coști, mai bărbați!
 Și când, de mâini se prind și se desprind,
 Sub călcâie pământu 'l aprind
 Și chiuie, ca de mama focului,
 Că fetele nu-și mai pot sta locului! ...
 Iar, când arcușul, pe vioară
 Stă gata să moară,
 Pleznește coarda 'n ei
 Și-atunci aruncă din ochi vâlvătae de scânteii
 Alor mai dragi dintre fete,
 Să le-adoarme, să le 'mbete
 Și, să le dea să bea apă vie,
 Când o sta soare 'n chindie.

HAIMANAUA

S'a născut în April
 Și, de copil
 Și-a agățat ochii de soare!
 Pământu'l arde sub picioare,
 I-s gândurile împrăstiate 'n lună
 Și-i soră bună
 Valea și cărarea! ...
 Nu-l încape toată zarea,

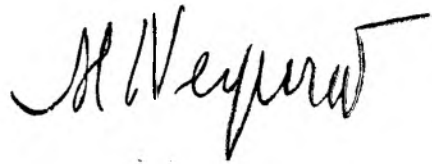
Nu-l adună niciun drum,
 Vine și se duce 'n fum;
 N'are putere
 Nici cât o muiere,
 Dar vrea să se ia la trântă cu vântul
 Și să răstoarne pământul!

Umblă încolo și 'ncoace...
 Iarna, fără cojoace
 Și vara, trupul gol și-l închină
 Numa'n lumină!
 Flueră, când îl cuprinde dorul
 Și, dorului, îi dă cu piciorul...
 N'are vreme să țeasă
 Nici umbră rară, nici umbră deasă...
 Umblă, așa ca omul fără om în el,
 Hoinărește ca un cățel
 Fără curte, fără stăpân...
 Arsuri, la toate 'ncheieturile 'l mân
 Să-și ducă viața hai-hui,
 Așa, de capu lui!

LĂUTARUL

Nu știe cine i-a pus vioara în mână,
 — Vioara, acum amantă și stăpână! —
 N'a citit despre notă
 Nici-o iotă!...
 S'a trezit așa, că arcușu-i frământă
 Un cântec, și de-atunci îl tot cântă...
 Și-a 'nvățat, fără să vrea,
 Să cheme 'n vioară o stea,
 Să oprească apele 'n loc,
 Să dea inimilor foc,
 Să aprindă ochii
 Și să frământe șoldurile rochii;
 Să adune haimanalele din drum
 La o băutură și-o țigare de tutun;
 Să oprească să cadă cuțitul
 Și urâta să-și găsească și ea iubitul!...

N'are lețcaie în pungă,
Dar are cântec s'ajungă
Unui oraș întreg! . . .
Urechile-i sunt de bleg,
Că așa i-a fost sortitu:
Să prindă cântecul, cu auzitu!

A handwritten signature in black ink, reading "Al. Negură". The signature is written in a cursive, flowing style with a long horizontal stroke at the end.

ȚIGANCA*

de VICTOR PAPILIAN

Briciul în mâna ei mângâie obrazul înspumat, ca o coadă de vulpe, iar foarfecele pe creștetul capului gădilă, înfioară, leagănă și te duce ca pe pod plutitor.

Câtă molatică îndemânare în degetele ei grăsunе! Câtă lenevoasă îmbiere în trupul ei plinuț, adiind la fiecă mișcare miros de săpun și de măghiran! Nimeni nu vrea să știe de patron, fost pe vremuri ucenic la București și eliberat cu gradul de subchirurg. Poate că o bătrână fermecătoare, cu maramă vișinie pe cap, cu salbă de poli împărătești la gât și cu cercei cât roata ochelarilor în urechi, i-a pus în fiecă deget inel de vrajă, de l-a făcut ușor și elastic ca trupul de svârlugă, și a scăldat-o de mică în vin roșu să aibă oamenii boală de beție la ea.

Dar cine i-a uns chipul cu suliman de jăratec și i-a presărat peste ochi duh alb ca floarea de făină?

Și cine i-a întărit cu smalt de mărgăritar, și i-a țintuit în pragul sânilor potcoavă de magnet?

Și cine a învățat-o să arunce dorul în coasta domnilor, ca pe o cange?

Țăranii îi spun „domnișoară”, deși toți o cunosc de mică fată de șatră, rămasă de pripas când banda lui Nespălatu a fost arestată pentru plâsmuire de bani falși.

Cucoanele târgușorului oltenesc țărmonit ca o mahala de oras, privesc cu năcaz trupul tânăr, strâns în șorț alb, sub care se bănuiesc sâni plini și tari ca niște pernuțe de nisip, și pulpele goale, rotunjite până în pantofii negri, ca de mâna olarului. Și se întreabă :

Cine a învățat-o să citească în cafea?

Cine a învățat-o să zică din ghioc?

Iar noaptea când luna, ca o tigare de aramă coclită, răstoarnă

* Din volumul: Schițe și Epigrame.

peste întreg cuprinsul raze vinete și albe, de pe prispa bărbieriei se pornește un cântec de violoncel. Tac cocoșii, tac și câinii, iar la cucoana domnului pretor partida s'a spart.

— Cine a învățat-o să cânte? întreabă cucoanele.

— Cine a învățat-o să iubească? gândesc domnii.

Iar Țiganca îi zice mereu din violoncelul uitat odată cu ea în sat, și cântul ei parcă spoeste, la loc, luna pe cer de o face albă cum e cositorul.

Doamnele învârtesc de zor ceștile de cafea, să le înscrie drojdia dorul și norocul. Domnii fac proiecte: judecătorul, va să fie transferat la București; învățătorul o să ajungă revizor. Numai pretorul s'a furișat în grădină. Pe banca asta de piatră, tub teiul ăsta bătrân, teiul lui Iancu Jianu, s'a iubit boierul Amza Micodin cu Trandafira, rămasă de pomină, Țiganca cu trupul de viespe și ochii de piper, Pentru ea, trei moșii a cheltuit boerul. Iar la urmă, ca să nu rămână sărac, s'a înhăitat cu Țiganii spoitori și au tocmit în beciul casei boierești — casa lui Iancu Jianu — tipar-nițe de bani falși. Iar când a fost prins, el nu s'a omorît cum s'ar fi convenit după datina boierească, ci și-a mai vândut încă două moșii ca să scape, de și-a lăsat nevasta și copiii pe drumuri.

Pretorului i s'a strâns inima ca într'un ghioc. Și pe el tot Amza Micodin îl chiamă, ca și pe bunicu-său. Și Țiganca din vale o fi tot așa de frumoasă ca și Trandafira. Dar el se teme și-i e rușine. Ce-or să zică satele de prin prejur? Ce-ar zice prefectul? Și pe urmă, mâna lui nu-i ciur de moșii... El e econom și vrea să-și cumpere o vie. Iar pe Țiganii cu bani falși n'are ochi să-i vadă, ei strică prețul monedei...

Dar cântecul de pe cer s'a scoborît în ghiocul inimii lui și nu-i dă pace. Gândul i se întoarce roată la bunicu-său, boierul Amza Micodin și la Trandafira, Țiganca cu trupul de viespe și cu ochii de piper. Oftează...

— Vezi... ăla era boier... și eu nu sunt decât domn...

Victor Papilian

GANDURI DESPRE CATIVA SCRIITORI ENGLEZI

de NICOLAE STEINHARDT

H U X L E Y

Huxley e inteligent, și e englez. Le trebuie popoarelor acestora, Americanilor și chiar Englezilor, (scriitorii englezi moderni sunt aproape Americani), pentru a fi calmi, echilibrați și inteligenți, un efort. Europeanul crește de la opt la unu, se necăjește de la trei la cinci, la șapte e în mod firesc echilibrat, cult, bine dispus. Echilibrul lui e în interior. Huxley trebuie să se îngrijească. Dacă nu face bale zilnic, dacă nu joacă două ore tenis, dacă îi lipsește croaziera anuală, golful bisăptămănal, cocktailul la ora fixă, e zdrobit. Se păzește, se supraveghează, nu cumva să se enerveze. Ar ajunge o clipă, o clipă de dezordine sau contrarietate, pentruca un an întreg să nu mai poată scrie un rând inteligent. Echilibrul acestui Englez e ca al copilului, al femeii: fragil. Oamenii mai noi sunt mai gingași. Intelectualitatea lor are nevoie de igienă, de confort, de o neîncetată atmosferă prielnică. Europeanul continental e mai rezistent; spiritul lui n'are nevoie de baie, de sport, de trei luni pe an pe Riviera. Il poate manifesta oricând, la sfârșitul unei zile cu zăduf, după o ceartă, într'o odaie urâtă. Nu depinde de condițiuni externe.

Huxley e inteligent și cult, ni se spune. Dar și-a făcut deodată călătoriile și cultura. Ne dă gata cu termeni muzicali, cu numele tuturor pictorilor italieni, cu fiziologie și cu grădinile din Florența sau Palermo. E plăcut. Dar nu e decât un prestidigitator elegant. Joacă rolul omului superior și obiectiv, vorbește ironic de

Dumnezeu, e relativ, susține Drepturile Indiei, se întreabă ce caută occidentalul în Orient, toate sunt egale pentru el. Aceleași instincte, tot o senzație: plăcerea mersului în automobil și dumnezeirea; ideia Binelui și obsesiile. Ironist? Nu e Voltaire. Voltaire crede în ierarhia valorilor. Huxley e un tip modern, un romanțier cu lungi pasaje științifice, un anglo-saxon bogat care e umanitarist în India și spirit înaintat la el acasă (spre pildă — ce îndrăzneală! — nu e sigur că îmbrăcarea smokingului la masa de seară e o necesitate absolută). Cu toate expresiile lui tehnice despre muzică și toate teoriile cu cari e în curent, rămâne foarte elementar și superficial. Le cam pune toate pe acelaș plan, e sceptic pentru marile principii și e serios în fața tuturor bazaconiilor. Nu crede nici acesta în nimic. Ba da, că e modern să fii modern, crede în confort și în aprecieri artistice (cu nume de pictori italieni uitați). Sceptic căruia îi lipsește modestia. Occidental căruia îi lipsește mândria. Intelectual fără siguranță. Amator cu pretenții științifice. Călător absolut, dar moralist relativ. N'are ierarhie, iată esențialul. O glumă, o frază bună, și alături o filozofie vulgară. În veacul al XX-lea fiecare om începe totul, de la început. Huxley se întreabă, apoi rezolvă totul, după impresii, cu câteva reflecții psycho-fiziologice sau bio-fizice și câteva metafore în cari revine un pictor primitiv italian. Nu susțin că e Dekobra. Dar de ce nu e Voltaire? Pentru că Voltaire compunea piese clasice după modele mari. Nimeni nu le mai cetește și nu prin ele trăește Voltaire. De acord, dar le-a scris. Și mai e ceva. Huxley, care renunță la orice altă însușire pentru inteligența lucidă și cinică, nu e inteligent și nu e lucid. Nu e lucid, e cinic. (Diferența e mare). E de fapt un autor sensibil, sentimentalist în morală și răsfățat. Limba engleză cunoaște două adjective: inteligent și clever. Deoarece al doilea cuprinde o nuanță ironică, oarecum depreciativă, s'a dedus că Englezii disprețuesc inteligența. Nu e adevărat, se feresc doar de spiritul abil pe care nu-l ridică nici o credință, pe care nu-l susține nici un principiu. La fel Huxley, e numai clever, mecanismul lui cerebral funcționează repede și cu iscusință, dar se învârtește în gol, cureaua care transmite motorului energia centrală lipsește, mașina nu are cusur, atâta doar lucrează în contrapunct, sarcastic și inutil.

Pe urmă Voltaire nu era sceptic și relativist. Era moderat și în unele privințe revoluționar. Dar știa ce vroia. Avea un ideal. Voltaire luptase pentru monarhia constituțională, libertatea indivi-

duală și alte lucruri serioase. Huxley avea la Oxford o odaie în care odată pe săptămână propunea un fel de socialism fabian ca protest al inteligenței în contra foot-ballului. Huxley se urcă în tren, se dă jos din tren, intră în muzee, iese din muzee, scrie despre laboratorii, scrie despre ideile veacului, se îndoeste, vrea ca totul să meargă bine dar vrea să dea Indienilor dreptul de a se omorî între ei, știe toate. Asta e. Socrate spunea: știm un singur lucru, că nu știm nimic. „Scepticismul” lui Huxley nu crede în nimic, dar e convins că știe totul. Sau: Huxley știe totul, afară de un lucru: că nu știe poate totul.

Pe cetitorul cărților englezești sau americane, două lucruri îl pot îngrozi. Întâi că oridecâteori vorbesc despre dragoste și despre femei, ale tuturor, mai ales ale celor mai înaintați (Huxley e printre ei) spun sex, act psycho-fiziologic, sexualitate, boli venerice, problema sexuală. În al doilea rând că, pentru a vorbi de religie, ne dau ca exemple spiritismul, conferințele teosofice, aptitudinea unor persoane de a cădea ușor în transă hipnotică. Dacă nu susțin spiritismul, îl dau în orice caz drept o manie religioasă. Adică, religia e un fel de putere magnetică, de experiență, nocturnă cu morți vorbitori și cu profesori capabili de transmisiuni mintale.

Huxley face parte, deci, din seria diletanților, a incompetenților pretențioși. Maestrul lor e Emile Faguet, care credea că un drept nu poate izvorî decât dintr'un contract, care confundă drepturile cu Dreptul și avea îndrăzneala să hotărască. Un exemplu, astăzi, îl oferă cu prisosință André Maurois care spune și scrie totul.

Obiceiul e răspândit: îți publici fișele, rezumatele, notițele. Nu aștepti să gândești materialul adunat. Lytton Strachey, în decursul unei vieți tihnite, tipărește trei sau patru volume, despre o aceeași societate, pe care o cunoștea. Ceilalți trec de la un subiect la altul peste secole, peste continente, peste discipline. Totul și orice. Când scrie despre obiceiurile englezești, Maurois prezintă volume excelente. (Cele două cărți cu amintiri din timpul răboiului, ca agent de legătură pe lângă un regiment britanic). Dar Disraeli, e o carte pentru cucoane, bună de a fi citită vara, la băi: Disraeli a fost un om mare și a ajuns foarte departe. Dar cum? Era dator să lămurească mecanica socială și mondenă a ascensiunii. O bănuim: averea, căsătoria cu o femeie bogată, abilă, bine introdusă în lumea politică).

Proust vorbește de monotonia marilor autori. E explicabilă.

Ei cunosc și adâncesc o societate sau un șir unic de probleme. Nu sunt diletanții tuturor chestiunilor, gazetarii faptelor diverse ale culturii și ale universului.

Încă un cuvânt despre Huxley. Spune: sunt democrat, deci liberal, deci pentru liberul arbitru, etc. Iată diletantismul pur, cultura neserioasă, iată greșeala. Asemenea oameni compromit mari idei ca libertatea, liberul arbitru, civilizația. Cei care le confundă cu democrația, cu Gandhi, cu auto-determinarea popoarelor sălbatece, cu relativizarea moralei, cu romanele psihofiziologice. Numai liberal nu e. Ne plac glumele. Huxley nu face glume, face spirite, pseudo-culturale. Pe urmă spune că acesta se cheamă liberalism.

Însfârșit, se reabilitează în *Brave new world*, unde biciuește „societatea viitoare” sexuală, științifică, psychotehnică, solidaristă, modernă, perfectă, stabilizată, sterilizată, controlată, organizată.

EXOTISMUL CUMINTE AL LUI W. SOMERSE MAUGHAM

Atâția scriitori atrași de orient, de promisiunea vieții ferme-cătoare și libere, în sânul naturii bogate, sălbatece, a tuturor patimilor și tuturor învoirilor. Le e mai puțin anevoie autorilor englezi să-l cunoască; e ușor să călătorești în cuprinsul imperiului. Dar, pentru moștenitorii indirecti ai imperiului roman coloniile nu sunt numai poezie; sunt mai ales administrație.

Dintre toate — și numeroasele — lui nuvele, romane sau piese de teatru, cea bucată a lui Somerset Maugham care mi se pare cea mai importantă e descrierea paralelă a vieții pe care o duc doi coloniști vecini. Unul, doborât de căldură și lene, rămâne toată ziua în pijama, nu se rade, mănâncă seara în aceeași ținută, se năpustește asupra tuturor ziarelor când le primește, doarme neregulat, nu vrea lecturi serioase, trândăvește. Iată unul pe care l-a cucerit orientul. Celălalt cetește câte un ziar pe zi, deși primește un întreg pachet odată pe lună; are răbdarea și voința să cetească numai unul pe zi, ca acasă în Anglia; e ras proaspăt, are un program; un orar; seara își pune smokingul și cinează singur și demn. Primul înebunește, al doilea mai trăește și astăzi.

Ca întreaga lui generație, ca eroul lui Strickland (numele pe care îl dă pictorului Gauguin), Maugham pleacă în orient. Trece prin toate insulele Pacificului, în acel rai al naturii și al libertă-

ții. I se pun cunune de flori de gât la Honolulu. Aude ghitarele hawaiene, vede florile, pomii tropicelor... Dar vede că în colonii și în insulele Pacificului mai există: ploaie, beție, crime, pastori protestanți, boli. Timpul există și acolo, ore cari trec greu; pe deasupra: căldură, zăduf, ploi lungi, lungi și calde, nopți apăsătoare. Nu e așa ușor, orientul. Ii poate doborî pe Europeeni, dacă nu bagă de seamă. Beția, stupefiantele, nebunia, sinuciderea, disperarea îl pândesc pe omul alb. Și localnicii de acolo: oamenii aceia nu sunt îngeri. De cele mai multe ori sunt ființe dubioase, curioase, inferioare.

Somerset Maugham s'a dus în orient. A plecat cu dorul sălbăticiiei, al naturii, al descătușării de sub orice constrângere? Departe de civilizația cu morală, obiceiuri, reguli, orarii și uniforme? Poate. Ajuns acolo, a cetit în fiecare dimineață ziarul Times, numărul apărut exact cu o lună înainte la Londra, și s'a îmbrăcat în fiecare seară în smoking alb. S'a acățat cu toată puterea de simbolurile vieții occidentale, de lecturile, formele și ideile ei. Dealtfel, bine a făcut.

Orientul e calea revoltei lui Maugham. Dar și acasă e modern: se întreabă ce e conștiința, ironizează cercurile literare, pe scriitorul îmbătrânit și boerit Delafield (din Cakes and Ale). Indrăzneală moderată, așa dar. Cu atât mai mult cu cât e autorul unor piese de teatru cu teza elogierii claselor de mijloc, a cinstei lor, a ideilor lor sănătoase, a simțului limitelor (Smith, Our betters). Maugham reproduce în mai mic problema, drama raporturilor dintre burghezie și artă, aceia în care Thomas Man e neîntrecut. Scriitor sărac, care s'a impus cu greu Maugham e astăzi jucător de bridge, e un om elegant. De la boemă la societate. De fapt e mai rău, e un snob. Dovadă felul cum se iscălește, oarecum necorect. Il chiamă Maugham. William Somerset sunt prenumele lui, două după obiceiul englez și american. Semnează însă: W. Somerset Maugham. Ca să se creadă că are un nume de familie dublu, semn de distincție. Pe când și trăsura de unire? Politicianul George face la fel. E Mr. George, David-Lloyd sunt numele lui de botez. Democrat, dar își spune D. Lloyd George. Sau Mac-Donald. Socialist, dar, deși ești James MacDonald, iscălești, alipindu-și numele de familie al mamei, J. Ramsay MacDonald.

Maugham însă merită iertare. Nu e socialist. E un scriitor plăcut, foarte bun în arta grea a nuvelei. Apoi, a rezistat atracției

nefaste a orientului. Acolo a fost om, nu snob; a știut să vadă. Și aceasta era esențialul.

H. G. WELLS

Un Englez naiv, un mare scriitor, un doctrinar utopic. Autorul unor povești științifice, aventuri fantastice, nuvele sau mici romane, clădite pe combinații de date luate din astronomie, fizică, geometrie modernă. Incântătoare, distractive bucăți. Un urmaș mai talentat, mai abil, mai matur al lui Jules Verne. Primii oameni în lună, omul invizibil, omenirea în anul 800.000, lupta cu locuitorii planetei Marte, lumea peste două, trei sau patru sute de ani, mașina care călătorește prin timp, omul care și-a pierdut gravitatea și mai câte în acelaș gen. Gen agreabil, care vrea să amuze și reușește, care nu cade în vulgaritate sau excentricitate. Cu puțină filozofie, cât trebuie. Romanele lui Voltaire (Micro-megas, Prințesa Babilonului) trecute prin „știința distractivă” în veacul al XX-lea. Fanteziile unui romancier însă, nu cronici de reviste.

Apoi, autorul unor romane mari și lungi, bine scrise și ele, foarte bine scrise. Personajii vii, cele mai multe ale unui mediu pe care îl cunoaște. Unele naive, ridicole. Dar sincere. Își pun probleme mari, caută Statul universal, organizarea producției, fericirea, pacea. Frații domnișoarelor bătrâne din orașele engleze de provincie, ai coloneilor la pensie de prin sate, ai pastorilor cari discută cu toții aceleași lucruri. Lumea lui William Clissold (a lui Wells adică) este copilăroasă, utopică, dar e cinstită. Autorul unei imitații după Wells dedea eroului Perkins, cel care se consacrase Umanității, ca problemă: chemat în casa unei ducese de sărbătorile Crăciunului, poate el, democratul, primi în dar o pereche de butoni de manșetă? Vă spun doar, e naiv și onest.

Dar să nu glumim mai mult decât trebuie. Wells știe ce vrea și ceiace propune e serios și cât se poate de periculos: e socialismul. Adevărat, un socialism fabian, moderat, dintr'acelea care apar numai însoțite de un calificativ moderator: comunal, administrativ, industrial, agrar. Ale cărui preocupări sunt: electrificarea, perfecționarea transporturilor, concentrarea comerțului, reorganizarea instituțiilor municipale. Wells e și profetic. Ca orice pastor anglo-saxon e reformator și vestitor al unei religii noi. Că se numesc morala laică, Umanitatea, pacea universală, raționalizarea producției, emanciparea femeii, complotul la lumina zilei

sau idealul muncii, aceste noi religii mici, cine le poate număra, sunt reîntoarcerea la magie, la superstiții, sunt revoluționarele cari pregătesc tirania.

În romane teoriile fac loc invenției literare. Și nu e rău. Minunata cercetare a lui Bentham e poate năzuința către un fel de socialism, de mistică umanitară, dar e și o povestire excelentă. Wells e un romancier de clasa întâia, stă alături de cei mai mari. Kipps, Tono-Bungay, Marriage, The research magnificent, le putem condamna, le condamnăm ca tendință ultimă, nu le putem ceti decât cu plăcere și interes. Într-o a treia categorie de opere Wells dă însă la o parte orice ficțiune. În articole, în studii, în volume de doctrină, în enorme autobiografii, istorii universale sau vaste cărți de sinteză generală profetul apare singur. Tot bine scrie, dar nu ne place. Acți, în domeniul ideilor, unde simpatia literară numai are ce căuta, ne luăm rămas bun.

Englez dealtfel, cu totul, în toate; deși vrea să se ridice deasupra națiunii lui, deși pretinde că e, mai ales, European. De unde, e profesorul secundar englez idealizat; e tipul laic, creația cea mai anglo-americană. E Engelzul metodic, silitor, pe care îl interesează totul, care cercetează totul cu atenție și găsește în toate câte ceva bun, în psychanaliză, în marxism, în preistorie, în syndicate, în protecția copilului, în descoperirile științifice. Studiază, cetește, scrie. Și nu ajunge. Mai trebuie siguranța rațiunii, discernământul inteligenții, spiritul care să dăinuiască și în afara erudiției.

Nu există în opera lui Wells un abis între talent și moralitate. Da, Wells e un teoretician greșit. Dar nu susține răsturnarea civilizației, nu legitimează crima, nu iese din cadrul vieții cinstite; nu e Gide sau Wasserman, nu e unul dintre scriitorii aceia pricepuți dar amoral, asociali. Cu toate defectele lui, cu toate teoriile lui, nu e antipatic. Deoarece e, ca eroii săi puțin strâmtorați în haina lor științifică nouă și de confesiune, naiv și visători, e, oricum, un om cumsecade.

DISTINSUL GALSWORTHY

Imparțialitatea, iată prima însușire a lui John Galsworthy, scriitorul jurist care ar fi trebuit să ajungă magistrat. Aproape toate piesele lui de teatru (și, lăsată în umbră de ciclul Forsythe, partea aceasta a operei lui nu e deloc neînsemnată) cuprind o scenă în pretoriul unei instanțe. Putem aprecia calitățile justiției

engleze, solemnă, dreaptă, rapidă, severă. Deoparte acuzarea, de alta apărarea, între ele rezumatul final, atât de obiectiv, al judecătorului. Societatea, individul: Galsworthy între cei doi antagoniști, îngrijorat să nu uite un amănunt, să nu păărăsească o clipă expunerea nepărtinitoare.

Incotro merge simpatia lui secretă? Galsworthy e un magistrat care a înăbușit în inima lui vocația de avocat, sau un avocat căruia îi pare rău că nu e chemat să judece cu seninătate și grija textului legal?

La începutul carierii lui, simpatizează cu cei tineri, cu greviștii, cu acuzații cari nu oridecâte ori sunt condamnați de lege sunt și vinovați — o simpatie foarte discretă. Critică respectabilitatea, familiile, averile, societatea — o critică foarte ponderată. Dar i-a fost dat ca, spre sfârșitul vieții, să vadă la putere societatea pe care pe la 1890 o dorea, în care spera. Irene, Anette și celelalte femei sensibile, apăstate de rigiditate, s'au emancipat. Iată, s'au realizat dorințele revoltaților de atunci. A evoluat justiția, s'au schimbat moravurile, societatea s'a liberat... și Galsworthy e nemulțumit, privește actualitatea cu regret. Ii pare rău după ce privise cu ironie, aproape cu dușmănie, atunci. Era mai bună societatea cealaltă, erau mai înțelepte moravurile acelea mai serioase; hotărît, nu-i place lumea de azi, pe ai cărei precursori îi privise cu prea multă indulgență. Stetea probabil deseori de vorbă în zilele lui din urmă cu Forsythe-ții aceia bătrâni, bogați, cinstiți, reci. Iși spuneau unul altuia: Ce lume!

Adică, de fapt, omul superior e opus prostiei masei și când e exagerat de conformistă și când cade în extrema destrăbălării și a dezordinei. E pentru mijlociul normal, gustă mărășia lucrului mediu.

Neamul Forsythe aparține păturii superioare a clasei de mijloc. Simbolul lui e proprietatea. Dar burghezia e și o atitudine în fața vieții, o stare de spirit.

Ce e burghezul? E omul pentru care între omenire și el însuși mai există ceva. Burghezul poate ieși din viața publică și poate trăi în familie. Nu cade în singurătate. Nici nu are nevoie să caute în activitatea generală o scăpare împotriva absolutului individualității. Intre individ și omenire e familia. Văduv sau ultim descendent, burghezul trăește cu amintirea unei familii, cu obiecte, fotografii... Iși lasă averea unei rude depărtate, ca aceea cunoscută a lui Proust, deși e certat cu dânsa, deși n'a mai văzut-o ani dearândul. Faptul că se duce să-și vadă rude de gradul

al treilea nu e ridicol. Dacă celelalte ar dispărea, ele i-ar rămâne prin ficțiunea familiei, pe care lumea întreagă n'o poate distruge. Ii sunt mai mult decât prieteni, îi sunt rude.

O scenă cu adevărat burgheză e finalul piesei *A family man* de Galsworthy. John Builder, un om cumsecade și oarecare, are două fete. Una devine partizana amorului liber și fuge cu un aviator. A doua vrea să devină artistă de cinematograf, pleacă și ea. Soția lui îl părăsește, după ce l-a prins făcând curte jupânei. Builder își iese din fire, fuge în urma fetelor lui, provoacă scandal și bătaie pe stradă. Suntem în Anglia. Builder trebuie să demisioneze din consiliul comunal, din funcțiile publice ce ocupă, trebuie să se retragă cu totul. E singur seara acasă, aude vânzătorii de ziare cari îi strigă numele batjocoritor. Ce se face? Ce va ajunge? Ce fel de nenorocit, omul care stă acum în fața sobei? Ușa odăii se deschide încet și d-na Builder intră fără ca el să fi auzit. Ea vine cu un lucru de mână. Înaintează cu precauțiune, se uită la el. Se duce spre fereastră, trage perdelele, le potrivește, se întoarce, îi toarnă lui Builder paharul lui obișnuit de whisky. (A nu pierde din vedere că, dacă pentru noi whisky e o băutură senzațională, acolo paharul de whisky de seară are un caracter familiar). Builder o vede, îi strânge mâna. D-na Builder se așează pe scaunul ei, de cealaltă parte a sobei, începe să împletească. El încearcă să vorbească, dar nu poate. Își aprinde pipa. Cortina cade.

D-na Builder e burgheza care răspunde Norei lui Ibsen.

În prefața la ediția din 1922 a ciclului *Forsythe Saga*, Galsworthy cere iertare. Natura umană, spune el, a pus în sufletul fiecărui om câte un Forsythe. Dar, la urma urmei, poate sălășlui în om și un animal cu mult mai rău. Galsworthy recunoaște că a nesocotit acest adevăr.

Nu încapă îndoială, nu era mai rău în 1922 sau 1937. Lumea Forsythe avea defectele ei, dar ce buni erau oamenii ei în comparație cu animalele deslănțuite de mai târziu!

Părinții aveau dreptate. Băieții și fetele, — din toate romanele — care plecau de acasă, revoltați împotriva ipocriziei, indignați de faptul că ai lor erau întotdeauna corect îmbrăcați, mereu morali și rezervați, supărați pe salonul în care erau primiți mosafirii cari practicau arta conversației și ascultau muzică bună, băieții și fetele erau greșiiți. Au făcut lumea lor sinceră, copiii, și iat-o! Lumea plictiselii, a tiraniei, a sărăciei, a dezordinei, a crimei și a anormalului. Părinții și bunicii aveau dreptate, ei știau ce vor.

Degeaba au încercat atâtea romane să ni-i prezinte în cea mai antipatică lumină. Cari erau crimele lor? Se îmbrăcau cu îngrijire. Primeau vizite și discutau. E mai bună despuiala? Pot înlocui, aparatul de radio, gramofonul, plectiseala și tăcerea, plăcerile unei vieți sociale, ale unei conversații? Și alte crime? Erau morali. Da, nu asasinau, nu admiteau sisteme juridice în cari tâlhăria e baza, respectau viața, onoarea și avutul oamenilor. Mai erau și serioși. E adevărat; ceteau, lucrau, aveau cunoștințe temeinice. Care e progresul? Astăzi suntem sinceri, leneși, inculți, necetiți, nimic nu știm. Marea vină a bunicilor și a părinților, care nu li s'a iertat, este că erau oameni normali și cumsecade. Au fost distruși. Lăbărțarea universală i-a înlocuit. Ea ne inspiră desgustul pentru toate romanele în cari e vorba de o familie serioasă condamnată de autor, de autorul a cărui simpatie merge în întregime către un exponent al vremurilor nouă, un tânăr autentic sau o tânără fată emancipată, cari au simțământul că se sufocă, cărora le trebuie o lume mai largă. Nu putem uita că Galsworthy, unul dintre cei mai mari romancieri, un Stendhal al veacului nostru, se numără printre scriitorii cari au condamnat o societate cinstită, cari și-au pus talentul în slujba derbedeilor. A avut timpul să se pocăiască. Prea târziu. Prea târziu! au făcut-o lumea lor, necugetată.

Nicolae Steinhardt.

M. S. REGELE CAROL AL II. ȘI BISERICA NEAMULUI

de GEORGE BOTA

Niciodată nu s'a simțit lipsa lui Hristos dintre noi ca în aceste vremuri de cataclism universal. Duhurile rele stăpânesc parcă văzduhul și târâsc omenirea spre crimă și prăpastie.

În aceste momente apocaliptice la noi se înalță, în mijlocul unei națiuni care crede în El, Regele Carol II, Rege creștin, legat de poporul Său nu numai prin legile prezentului ci și printr-o tradiție de lege strămoșească. Regele nostru, — cum spune d-l Nichifor Crainic, — se încorporează în rândul bazileilor bizantini și al marilor voievozi ocrotitori și ctitori ai vieții creștine. Voevodul de azi ca și marii voievozi ai trecutului nostru vede în biserica neamului „păzitoarea naționalității noastre” și „cheia de boltă a rezistenței noastre naționale”. Poziția geografică a așezării noastre etnice și răspântiile istorice prin cari am trecut, ne-au dat aici unde ne găsim, rolul de stăvilari împotriva păgânismului. Astfel că noi nu ne-am apărat numai nevoile și neamul, ci toată comoara de credință creștină. Faptele Voevozilor au fost ocărmitate de „legea românească”, cuvinte cari însemnau credință în Dumnezeu străbunilor și în rostul națiunei românești.

Profundul și pasionatul creștinism al Regelui nostru, se evidențiază din întreaga sa manifestare de păstor și îndrumător al poporului Său. La instalarea celor doi mitropoliți, al Moldovei și al Olteniei, cuvântul regal de investire ne înfățișează pe Voevodul renașterii noastre naționale străbătut de un creștinism organic și dinamic, confundând etnicul și credința neamului românesc. Străbătând cu puternica Sa intuiție timpurile, se transpune cu

desăvârșită convingere în sufletul marilor mitropoliți: Iosif Mușat, Dosoftei și Veniamin Costache. Inspirându-se dela acești mari profeti ai românismului, Regele nostru și de astădată cere o biserică vie, ea fiind și trebuind să fie confundată cu noțiunea de român: „Oare în tot trecutul nostru nu se împletea așa de puternic noțiunea de Patrie și noțiunea de Biserică, încât noțiunea de creștin se confunda cu aceea de român?”

Această împletire puternică între națiune și biserica sa, ne arată ce a însemnat în trecut pentru noi legea românească. Ea a fost pivotul vieții naționale, a fost însăși viața noastră! În lumina acestui adevăr istoric vom înțelege înalta chemare a Voievodului de azi de a face Biserica vie. Avem nevoie de ea mai mult ca oricând, căci „orice faptă mare se întemeiază pe o credință, oricare ar fi acea credință”. „Credința și biserica nu sunt noțiuni din trecut, nu sunt incompatibile cu progresul și știința; ele sunt necesități ale vieții, în orice timpuri și în orice clipă, sunt sprijinuitoare ale progresului sănătos, sunt auxiliare ale științei”. Iată convingeri pe cari se întemeiază întreaga atitudine de Rege Creștin a Celui ce a prins atât din perspectiva trecutului nostru național, cât și din marile legi cărmuitoare de popoare, adâncul înțeles al credinței și al bisericei pentru toate timpurile și pentru toate neamurile.

Intorcându-ne la marea cuvântare de investire amintită mai sus, să mai ascultăm glasul profetic al Regelui nostru: „Apărarea țării era și apărarea credinței, înălțarea religiei era și înălțarea Patriei”. Este o mare cuvântare, de genială sinteză, rostită de un Rege, care nu domnește, ci care trăiește cu poporul Său, în spațiu și în timp. Gândul și simțirea Sa se împletesc cu tot trecutul măreț al neamului și cu toată nădejdea și tot interesul viitor al acestui neam. Biserica în serviciul neamului, biserica vie, dinamizantă și fertilă în fapte mari, biserica neamului, iată ce vrea să restaureze Marele Ctitor al vremurilor noi. „Biserica noastră pravoslavnică, întărindu-se, pătrunzând cu adevărat în sufletele tuturor, are acest rol covârșitor de a oțeli românismul, de a-i da putere, de a-l face nepieritor”. Biserica neamului educatoare și păzitoare în trecut, trebuie să-și păstreze rolul ei istoric și de aci înainte și îl va păstra căci avem un Rege care știe citi în trecut și în viitor. Dar încă odată, această Biserică trebuie să fie vie: „Biserica lui Christos și îndeosebi a noastră, cea ortodoxă, este o biserică îngăduitoare, o biserică a bunătății, a milei și a păcii. Păstorii acestei biserici, trebuie să facă dintr'însa un lucru viu.

Credința nu stă oblojită numai în cele patru ziduri ale bisericii, ci în sufletul fiecăruia. Aveți grijă de aceste suflete, doritoare de pace, doritoare de bine". Biserica vie, credință și religie trăită în profunzimea sufletelor, cari să-și găsească în ea tăria, bunătatea, pacea.

Nimeni mai bine ca Regele nostru nu a înțeles divina viziune a lui Christ, care a arătat pentru eternitate marile legi ce trebuie să cârmuiască omenirea și dela cari dacă ea se abate, merge spre prăpastie. Sunt motive eterne ce conduc animalul, motive eterne ce conduc omul; adevărații conducători de națiuni trebuie să le cunoască și pe unele și pe altele, pentru a putea îndruma poporul pe căile bune. Aceste motive eterne în lumina vie a celui mai sincer creștinism, au fost prinse de Voievodul nostru și i-au îmbogățit înțelepciunea de conducător.

Biserica neamului trebuie să fie vie, să „vibreze” prin slujitorii ei; ea cere ca „slujitorii altarului să priceapă și să pătrundă viața, nevoile și durerile omului”. Ce mare adevăr, de pătrunzătoare perspectivă, pe care ar trebui să-l prindă toți slujitorii lui Christ, devenind astfel nu simpli „administratori” sau deținători de formule și dogme, ci apostoli pasionați, buni, iubitori și înțelegători ai durerilor omenești ca și Regele nostru.

Creștinism viu, nu numai pe buze și pe fețe, creștinism blând și iertător, creștinism trăit așa cum l-au trăit Christos și apostolii Săi. În aceste vremuri de profunde prefaceri, de noi orientări și de dinamizare națională se cere apostolat nu numai în serviciul bisericii, dar în serviciul oricărui gând mare. Apostolatul presupune convingerea până la fanatizare și devotament până la sacrificiu. Fără acestea nu vom putea mișca timpurile din loc nici cu un deget mai departe.

Trebuie să înțelegem marele gând al Regelui nostru, Rege dinamizat El însuși de o credință și mânat spre limanuri sănătoase de lumina celui mai curat și mai cald creștinism.

Așa sunt vremurile! Ele cer putere omenească, cer pasiunea credinței, cer fanatismul apostolului pentru ca să se schimbe. Și pentru că un nou Christos nu se va îndura Dumnezeu să ne trimită, după ce L-am răstignit și batjocorit pe Cel trimis, nu ne rămâne decât să ne întoarcem la acest Christ, care ne-a arătat odată pentru totdeauna calea. Către acest Christos și către legea românească ne îndeamnă Regele nostru să ne întoarcem spre a lua puteri noi pentru vremuri noi.

Dar M. S. Regele Carol II este El însuși un creștin în adân-

cul sufletului Său, nu numai în atitudine, în vorbe și în manifestările Sale de conducător. Viața intimă a sufletului Său ne descoperă sinceritate, convingere și pasiune religioasă. El crede sincer, crede profund și pasionat în puterea dumnezeiască și trăiește viață de adevărat creștin. Cei cari au fost contemporani cu Principele Carol școlar, elev al celor mai distinși profesori, în frunte cu marele nostru istoric N. Iorga, ne amintim de bogata școală românească la care a fost crescut; ne amintim și azi de cuvântarea în cea mai frumoasă limbă a lui Neculcea, rostită la Vălenii de Munte, ne amintim de grija dascălilor de a duce pe viitorul Rege la izvoarele cele mai autentice ale credinței și ale simțirii românești.

Iar dacă mai ținem seama și de tradiția religioasă a marelui noastre dinastii, cu Regi cari au știut să-și crească copiii într-o educație sănătoasă, ne dăm seama pentru ce Suveranul nostru este exemplul tuturor virtuților noastre naționale. Un înalt sfetnic al Palatului ne dă o mișcătoare descriere a vieții creștine din Palatul Regelui nostru. „După lăsatul de sec întreaga bucătărie e schimbată, iar viața în cuprinsul palatului e străbătută de o curcubie cu adevărat creștinească. Din loc în loc, pe largul coridor ce duce la Capelă, mugurii de aur ai candelelor luminează icoane vechi de sute de ani, multe fără podoabă metalică.

În postul Paștilor, când încep deniile, Majestatea Sa însoțit de augustul Său Fiu, pornește fără alaiu spre dealul Patriarhiei, unde îngenunche pe lespede rece ce-ți dă fiorii vecinicii, împlinind astfel nu o datorie, ci răspunzând unui adânc sentiment față de Acela pe care îl cheamă în scrisul cronicei regale: „Prin grația lui Dumnezeu...” Vedem parcă în acest tablou pe Ștefan cel Mare și Sfânt îngenunchiat și el cu fața către același Dumnezeu, cerându-i aceleași lucruri pentru țara și neamul său. Un Rege care crede profund în Dumnezeu, care știe să-și plece genunchii în fața Înaltului Stăpân al lumii, azi, când mulți s'au crezut în stare să alunge pe Dumnezeu din Ceruri, este un Rege mare și înțelept. El îngenunche numai în fața lui Dumnezeu, așa cum au îngenunchiat Voevozii cari au scris slova vieții noastre prin nestrămutata lor credință.

Și mai este mișcător tabloul acela unde ciobanul dela Maglavit, care reprezintă toată curățenia sufletului țaranului român aprinde candelile dela icoanele palatului, căci așa a vrut Regele. El i-a cerut-o și apoi îngenunche între Rege și Fiu în fața sfințelor icoane. Vedem aici îngenunchiați și Voevozi și popor în

fața Dumnezeului nostru strămoșesc. Aceasta este un semn al vremurilor, un semn dătător de nădejde și de sănătate națională.

El este pilda vie pe care toți trebuie să o urmărim; El știe ce ne trebuie azi mai mult ca oricând.

„Credința strămoșească, ca să devie din nou cu adevărat mântuitoare, ca să devie sprijinul de toate zilele al poporului nostru, trebuie să depășească zidurile bisericilor clădite de om, să pătrundă în cele mai trufașe palate, ca și în cele mai umile colibe și acolo să se cuibărească puternic, în acea biserică clădită de Dumnezeu: inima oamenilor”. Dacă nu ai ști că acestea sunt cuvintele unui Rege, ai crede că sunt ale unui profet, care îndrăznește să strige adevărul în fața palatelor trufașe.

Inchidem aceste rânduri de bucurie națională și de nădejde în viitor cu vorbele Aceluiași Voevod al renașterii naționale: „Am fost un neam trudit, în trecutul căruia, semnul împrejurul căruia s’au unit toate puterile lui a fost crucea de pe turla bisericilor strămoșești”.

LANGA ORA AMINTIRII

de GEORGE SFÂRLEA

Stau cu inima 'n palmă, — teanc de dureri,
Anii au bătut lumina din cântec,
Au adormit pasările în primăveri
Și pădurile și-au ucis mugurii 'n pântec.

In icoana vremii descifrez graiul șters
Al bunicii, cu vrăjite povești,
Pe care îl torc astăzi în slova din vers,
Mărturie anilor mei îngerești.

Mă 'nchin cu lutul sfărmat sub genunchi,
Am îngropat în el tinerețe de fluturi,
S'au adunat tristețile în mine, mănunchi,
Să-mi năpădească inima — calde săruturi.

Pe tâmpile s'a stins cearcăn alb de lumină,
Stelele anilor roiesc amintiri.
Unde-s ochii lunii de vis și sulfină,
Să-mi surădă veșnicia 'n priviri? ...

George Sfârlea

ELOGIUL RAZBOIULUI

de ARŞAVIR ACTERIAN

„Infiorător! Abominabil! Pierdere a celui mai elementar simț de responsabilitate, deslănțuire a celor mai primare instincte, inconștientă, demență...” nu se poate găsi expresie satisfăcătoare pentru sentimentul de groază și revoltă pe care-l realizează laolaltă, mălăetii ideologi de stânga și burghezii, cu sau fără burtă, fericiți că-și pot face afacerile într'un regim de pace, de legalitate democratică, față de orice încercare de apologiere a războiului, față de orice laudă care amintește de acest om odiosum, creație a diavolului. E un sentiment împotriva căruia poate că n'aș avea nimic de opus dacă m'aș mulțumi cu constatarea că-l actualizez și eu adeseori. Sunt însă momente când senzațiile tale de frig și cald, reacțiunile tale obișnuite față de evenimente și oameni, gândurile tale pretinse sănătoase, nu umplu întreg câmpul conștiinței tale, nu ocupă tot universul, nu sunt într'un anumit sens — care ți se dovedește esențial — adevărate și eficiente. In asemenea momente de luciditate încetezi de a te închina, ca ceilalți semeni, unor idoli, luminos de goi pe dinăuntru, încetezi de a crede în acel miracol de pace, pentru care se revarsă în cascadă limbuția atâtor panglicari de importanță, gazetele impunând zilnic atenției tale obosite, exterioara, stearpa lor activitate. Banalitățile — adevărului unanim admise, devenite tabu — în jurul ideilor de pace și războiu, nu ne mai tiranizează conștiința, liberată pe cât e cu puțință de strânsorile prejudecăților, a legilor de gândire și simțire fals tradiționale. Ca să vezi adânc, trebuie să piară din fața ochilor umbrele groase ale vieții terestre, să se limpezească cerul de toată această furtună de aparențe care ne apasă viața de fiecă zi. Nu știu întrucât sentimentele și gândurile, astfel cum ele se ivesc în noi și ne înlănțuie, participă

dela absolut. Singura valoare a lor stă însă în această participare. Obiectiv, nu e nici o piedică absolută pentru înălțarea spiritului tău deasupra acestui imperiu al binelui și răului în care trăim până la moarte, nici o piedică să zburăm „aeronauți ai spiritului” deasupra unor valori cari nu ni se impun decât întrucât derivă din subiectivitate. Căci viața simplă a subiectivității noastre nu este decât provizor absolută. În adevărată obiectivitate — dacă obiectivitatea poate fi vreodată adevărată — nu poți fi în mod tranșant pentru pace, nici pentru războiu, nu poți fi nici pentru viață, nici pentru moarte decât întru atât întrucât pornirea ta subiectivă, preferința ta se legitimează prin anumite principii imuabile. Căci numai și numai obiectiv, toate nu sunt în cel mai bun caz decât egale căi spre absolut. Cum însă trăim și ne consumăm deocamdată, în lucruri provizorii, relative, subiective — adeseori și în cazul celor mai mulți oameni, fără conștiința și chiar fără nevoia unor valori absolute — trebuie să primim și pacea și războiul ca pe niște fatalități, căutând salvarea prin una din aceste căi și orientându-ne cu restul de libertate ce ne-a fost hărăzit. Nu putem fi împotriva războiului numai pentrucă ne repugnă sau ne strică treburile.

Care-i sensul fricii, oroarei pe care ne-o insuflă orice amenințare de războiu? Desigur, frica de suferință, oroarea de tot ceace violează simțul nostru obișnuit de moralitate, de tot ceace ultragiază spiritul nostru de dreptate, de ordine. Cei mai neliniștiți, mai desordonați, mai anarhici și chiar acei dintre aceștia care își fac o deviză, singur sens, singura mândrie și bucurie, din agitația lor nevropată, se declară cu violență împotriva războiului. Cei mai îndrăzneți dintre oameni tremură vargă când e să participe la vreun războiu și dacă se întâmplă să cadă cât de puțin, cât de vag asupra lor responsabilitatea unui măcel oarecare, ei caută prin fel și chip de justificări să-și dovedească nevinovăția sau să-și micșoreze vinovăția. În fața războiului omul încearcă aceiași nedumerire, dezorientare și groază pe care o are în fața morții. Sunt firește și sperați pentru cari războiul le apare ca o soluție de eșire din criză — mai precis de mângâiere — prin universalizarea sau numai răspândirea crizei. Întâlnești o droaie de astfel de sperați peste tot, chiar și în București. E mai lesne să suferi în comun, să comuniezi cu alții într’o aceiași suferință, decât să te zvârcolești singur. Nu oricine poate suporta indefinit și singur trecerile dureroase dela echilibru la dezechilibru, dela exaltare, la deprimare, dela viață la moarte. Singurătatea căreia îi sun-

tem închinați prin naștere și care ne oferă un admirabil refugiu uneori, ne apasă îndeobște. Războiul nu ne scoate din această singurătată, cu toată acea robie față de cele mai antipatice convenții, față de convențiile militare. Cei cari au făcut stagiul militar, dacă nu războiul, știu ce înseamnă să ascuți de ordine, să-ți încui libertatea într'un colț de suflet, să fii oprimat de realități exterioare cari ți se impun ca o fatalitate. Cu războiul cași cu sărăcia nu te poți familiariza. Cu gândul că toată bucuria ta de viață și toată nefericirea ta se vor destrăma prin moarte nu te poți obișnui; căci — după cum spune un poet mare — „e un mister ce nu-l cuprinde cartea”. Ne cramponăm de viața aceasta, de așa numitul „timp de pace” închipuindu-ne astfel în singurul mediu și singura atmosferă propice realizării libertății noastre. Nu reușim să fim însă liberi decât accidental și imperfect. Nu facem decât să alimentăm zi de zi, înnodând plictiseala cu plictiseală și bucuria cu tristețea, visul nostru șchiop. Viața noastră se consumă în concesii, compromisuri, în desnădejdi, în victorii mici oricât de strălucite și formidabile ne-ar apărea. Rămânem niște pitici, încordați în voința noastră de absolut sau rebegiți de frigul terestru ori descompuși de călduri insane. Ce putem face, ce am putea dori spre mântuirea noastră, dacă de așa ceva mai poate fi vorba? Să acumulăm glose? Să scriem cărți? Să facem afaceri? Să ne călugărim? Nu ne putem permite luxul să ne plimbăm sterp contemplativ, o viață întreagă, pe bordul celebrei noastre „corăbii cu ratați”. N'avem nici măcar curajul ratării definitive, eroice. Atunci? Trebuie, hotărît, trebuie să slujim unei vieți; căci gândind profund (cu degetul arătător la frunte, într'o atitudine cugetătoare arhicunoscută) viața aceasta dacă a fost să fie, nu trebuie să fie chiar fără sens iar noi dacă acceptăm să trăim, o facem — oricât de dezabuzați am fi — năzuind și nădăjduind ceva. Dar de îndată ce oricând putem muri sau ne putem sinucide, deși ni se dovedește că nu totdeauna suntem liberi s'o facem, firește că viața noastră de aci nu valorează decât întru atât întrucât poate ajuta unei alte vieți, unei vieți de dincolo (dece nu?). Ne-am născut în țarcul păcatului, trebuie dar să ne răscumpărăm acest păcat — fie oricum ar fi — trebuie să suferim, trebuie să ispășim.

Deși mi se face părul măciucă la gândul că într'un eventual războiu aş redeveni militar, cugetând pe îndelete am ajuns totuși să cred că un războiu ar fi un admirabil prilej de mântuire. Șovăelnici, leneși, sfâșiați de tentații, incapabili de adevărate erois-

me chiar când părem și ne închipuim eroici, sentimentali și grijulii de pielea noastră și a celor dimprejur, nu vom putea cunoaște în timp de pace — în mod obișnuit — decât un simulacru de suferință care ne va turbura în deșert. Numai printr'o necomună deslănțuire de forțe, materia începe să se desagrege și să se spiritualizeze. Suferința trupului nostru înseamnă efort de purificare. Războiul creează o tensiune de viață, o febră în care omul, exasperat de rațiune, nemaiputându-se sprijini pe ea, își vede cu ochii pironiți în gol, moartea, puținătatea sa. Incercuit de flăcări, sufletul se pomenește ca într'o etuvă, spre curățire. Carnea se frânge și se chinuie în războiu ca și cum microbi de boală grea ar fi atins-o. Universul nostru fizic e aproape în întregime contaminat. S'a spus adesea că orice boală spiritualizează. Războiul ca și o boală, ca și o experiență ascetică, mai mult decât orice tragedie antică, purifică. În războiu nu e nevoie de o capacitate specială de înțelegere, de fremătare spirituală pentru ca viața noastră spirituală să fie influențată. Sentimentul acela de panică în mijlocul exploziei generale de patimi nu se poate să nu găsească o rezonanță dincolo, acolo unde e pentru oameni singura nădejde de viață, perfect, absolut pură. Contactul permanent cu moartea îți confecționează o conștiință de foc în care necuratul e mistuit. Crimele pe cari le comiți în aceea atmosferă din care, la prima vedere, spiritul pare să fie eliminat, aduc unele mântuire, altele ajutor într'o suferință care trebuie să crească tu-multoasă în tine și în afară de tine, pentru ca bucuria salvării tale să te acopere iar tu să te topești în bucurie. Sufletul nostru impur năzuind puritatea trebuie dar să se chinuiască, să fie agitat, să se decanteze. Viermi gânditori ai pământului ce suntem, va trebui să ne înălțăm cugetul peste mizeria în care zacem puturoși. Numai astfel ne vom putea salva.

Fără îndoială, găsiți că e mai bine, adică mai comod, mai amuzant să vă plimbați pe Calea Victoriei, să discutați politică sau metafizică la București, la Capșa sau la vreun prieten acasă, să scrieți cărți mai mult sau mai puțin formidabile sau să pledați procese, să asistați la Tic-Tic-Tic sau la Henric IV, etc. Răsfoind o carte franțuzească dau de acest citat din Sf. Ioan al Crucii pe care-mi permit să-l folosesc aci: „Vous devez vous persuader que rien de ce qui peut contener le coeur n'est Dieu". Așa dar cum am putea recunoaște realității noastre sentimentale o autoritate absolută pentruca dorințele ce se ivesc în noi să ne fie porunci, pe cari în ruptul capului să nu le neglijăm? Rădăcinile adevăru-

rilor stau desigur tot în subiectivitate, dar sunt necesare condiții speciale de existență ca să le descoperim. Realizând moartea sau luând glacial contact cu această misterioasă realitate, realizezi eliberarea de sub tirania celor mai irezistibile ispite sentimentale, vanitatea oricărei liniști și bucurii terestre. În acest sens, moartea ca final de tragedie — trăită în cea mai aspră a ei intensitate — este o fericită eliberare, dacă nu chiar o mântuire. Léon Bloy spune undeva: „Mes chers frères, nous sommes tous des morts”. Într’adevăr, viața pe care o trăim — așa cum e, intermitent plicticoasă și sufocantă — e o viață întoarsă dela Dumnezeu, închisă vieții eterne, e o viață moartă. Să înviem dar la o nouă viață prin suferința noastră, prin moartea noastră. O palingeneză nu-i destulă pentru multitudinea păcătoșilor decât prin caznă și ispașă. Dacă suntem vrednici, dă-ne, Doamne, războiu!

ARȘAVIR ACTERIAN

OCTAVIAN SUMEA

— INSEMNĂRI ȘI AMINTIRI —

de ION CEPARU

Fiecare om e o lume întreagă, ce cu dânsul se naște și cu dânsul moare: sub fiecare piatră zace o istorie universală.

(H. Helne, Reisebilder III. 18)

În ziua de Sfântul Nicolae 1938, la Săcădate-Sibiu, o mulțime de oaspeți din comunele vecine în frunte cu învățătorii din plasa Avrig, reprezentanții Revizoratului școlar, ai Asociației învățătorilor, ai „Astrei”, numeroși preoți, doctori și alți intelectuali, au însoțit pe Octavian Sumea, învățătorul-director al școlii primare de Stat, la locul odihnei de veci. Peste trei mii de oameni i-au adus cinstea cea mai de pe urmă. Mai bine de treizeci de coroane cu inscripții din cele mai mișcătoare au tâlcuit durerea celor mai de aproape ai lui. O perniță plină de decorații arăta vredniciile modestului dascăl din timpul războiului și al păcii. Între acestea din urmă, însemnăm aceea pentru Meritul Cultural.

Chiar numele lui de Sumea înfățișează — vorba unui distins profesor universitar — ceva semeț, ceva de seamă, un „sumum”.

De aceea credem că e bine să privim ceva mai de aproape viața și faptele lui.

Vioreaua, dacă e smerită și abia se zărește din iarbă, nu însemnează că nu e frumoasă ori, mai ales, că nu are miros plăcut.

DIN VIAȚA LUI

Octavian Sumea s'a născut în Săcădate-Sibiu la 1886 din țărani frunțași Toma și Ana Sumea. Fiind unicul fiu într'o familie cu multe fete, după pilda și îndemnul altor părinți, își dau copilul la școala locală mai întâiu, apoi la cele din Blaj și Sibiu.

La Blaj, el e elevul cunoscutului folklorist Alexiu Viciu. Acesta-i publică „Seara de ajun”, o frumoasă bucată religioasă în „Colinde din Ardeal” (București, 1914, Academia Română. Din viața poporului român XXII, p. 21).

În aceste vechi și renumite școli românești, sub conducerea unui maestru încercat ca cel numit mai înainte, se plămădește sufletul viitorului dascăl. De aici învață el dragoste de poezia populară românească, îndemănare în conversația limbilor moderne de atunci (germana și maghiara), precum și săvârșirea a tot felul de lucrări practice.

Băiat sărac, întreținut de un profesor — sărac și el — în schimbul micilor servicii ce-i face la pedelia liceului, el nu găsește nici o înjosire în faptul că, pe lângă învățătura de carte, trebuie să măture, să văcsuească ghetete, să aducă apă, să facă pe curierul poștal și altele. Poate chiar această împrejurare îi deschide capul, îl face să vină în atingere cu oameni mari, deplin formați, să ia seama la rostul lucrurilor din lume.

LA ȘCOALĂ

De aceea și la carte, curând își dă seama, ce este de mâna întâi și ce e de a doua. Sumea nu e „bucher”, nu „tocește”.

Pe când alții învață până ce se ameteșc de cap declinațiile și conjugările nemțești (der, die, das; des, der, des; dem, der, dem; den, die, das, — ori: binden, band, gebunden; dringen, drang, gedringen; finden, fand, gefunden ș. a.), el, băiat cu bun simț, bagă de seamă mai ales la conversație. Limba nu e numai sunet și așezare de cuvinte (fonetică, gramatică, sintaxă, vocabular) ci, înainte de toate, mijloc viu de înțelegere cu oamenii. Decât zeci și sute de cuvinte fără legătură între ele, el preferă câteva ziceri (propoziții) cu miez. Așa, de pildă, proverbele: „Jung gewohnt, alt getan” (Ce înveți la tinerețe, o să faci la bătrânețe); „Ist die Katze aus dem Haus, tantzt auf Tisch und Bank die Maus” (Când pisica nu-i acasă, șoarecii joacă pe masă); „Auf Gott vertran, arbeit nicht lau und leb' genau” (Increde-te în Dumnezeu, muncește din greu, vei înainta mereu) și altele cari au tâlc ales oricând și ori unde.

„Eu învăț germana — zicea el — ca să pot vorbi cu Sașii în orașele noastre: la Sibiu, la Mediaș, la Sighișoara, la Brașov; iar ungurește, ca să mă înțeleg cu slujbașii dela gară, aproape toți unguri, precum și cu atâția meșteșugari harnici, făcând parte din același neam. Ce-mi folosește cea mai frumoasă poezie de Goethe

ori de Schiller, dacă nu știu nici atâta nemțească să cer un bilet de tramvai. să târguesc ceva într'o prăvălie, să-mi spun necazul ce am unui doctor neamț? Și tot așa cu ungureasca! Mai curând mă lipsesc de Petőfi, de Jókai, de Kölcsey și atâtea glorii de ale lor, decât de serviciile cutărui meșteșugar bun. Graiul cel de toate zilele e mai trebuincios decât cel sărbătoreasc al poeziei; banul mărunț are mai multă căutare decât bancnotele mari".

Făcând așa, el își însușește bine cele trei limbi vorbite în Ardeal și ajunge mai târziu, în timpul războiului mondial, șeful brancardierilor unui regiment de „honvezi”, cum voiau unгурii să fie numite regimentele cu limba de comandă maghiară, și mâna dreaptă a doctorilor acestui regiment, tocmai pentru înlesnirea cu care vorbea oricui în limba sa. Așa înfăptuește Octavian Sumea dictonul auzit dela profesorul său de latină: „Nu învățăm pentru școală, ci pentru viață” (Non scholae, sed vitae discimus).

Războiul cel mare e pentru el o școală extraordinară. Abia e boală, pe care să n'o cunoască în timpul celor patru ani de lupte pe front și la care să nu-i afle cât de cât și leacul. Așa, ajunge el, pe urmă, doctorul satului, precum zice un bocet popular, făcut cu prilejul înmormântării sale:

*C'ai fost doctor fără bani,
La prieteni și la dușmani.*

În adevăr, ca și iscusiții maeștri, dela cari învață ceva din meșteșugul tămăduirii bolnavilor, el nu face deosebire între om și om; între Român, Ungur ori Sas; între bogat și sărac; el știe că sănătatea și viața sunt deopotrivă de scumpe tuturor, — ca și sufletul cel dătător de viață.

FOLKLORISTUL

Sufletul, cântecul, poezia!

Un caiet de „Cântece și strigături”, început de Octavian Sumea încă la Găbud-Turda, continuat apoi la Marpod și Fofeldea pe valea Hârțibaciului și încheiat la Săcădate pe valea Oltului, stă dovadă de gustul lui ales și de preocupările lui înalte.

În timpul războiului mondial, strânsese o ladă întregă de poezii populare. Voia s'o aducă cu sine acasă, s'o lase în loc sigur. Un atac neașteptat și părăsirea fără de veste a vechilor poziții cu tot ce au avut acolo, e pricina pieririi acestei comori de poezie.

Spicuim din caietul ce ni s'a păstrat, o seamă de cântece și strigături.

CÂNTECE DE COPII

Deși învățător chemat să învețe el pe alții, Octavian Sumea găsește că are și el mereu de învățat dela alții, chiar dela cei mici.

De aceea însemnează un număr de frânturi de limbă și cântece dela jocuri de copii.

De pildă:

*Onilica
Șiotilica,
Oticana,
Porumbana,
Vrednica,
Puternica,
Hopotu
cu clopotu,
Darabanț,
Clanț!*

Sau:

*Colo deal,
Pe după deal,
Strică capul de măsele,
Că-s mai multe ghiocole
Rontiș-pontiș,
După casa lui Tiliș,
Cărărușă de păpușă,
Tralala popor la ușă.*

CÂNTECE BĂTRĂNEȘTI

Dar Octavian Sumea trage cu urechea nu numai la îngânările și frânturile de limbă ale copiilor, el e cu aceeași luare aminte și față de cântecele bătrânești.

Așa notează cântecele:

MURSA

*La temniță,
La Băiță,
Sunt doi frați
Tare legați.
Unu-i Ionu Vrăcean,
Unu-i Mursa cel sărman.
Și n'aveau pe nime'n lume
Făr' o măicuță bătrână,
Ce venia la el pe lună.
Maică-sa la el venia,
Mursa din grai îi grăia:
— Maică, măiculeana mea,
Du-te la domni din sfat,
Că doar de min' și-au uitat,
Șaizeci de luni s'o 'mplinit,*

*De când aici am robit...
Maică-sa că se ducea
Și la domni așa grăia:
— Cinstiți domnilor din sfat,
Cinstiți fiți de Dumnezeu
Și vă mai cinstesc și eu!
Șaizeci de luni s'o 'mplinit,
De când Mursa mi-o robit.
Doară de el v'ați uitat?
— Ba de el nu ne-am uitat,
Căci mâine la prânzul mare
Vom ținea o adunare
Și-l vom scoate la 'nsurare.
Că nănași i-am căpătat,
Buți de vin i-am cumpărat,*

Călărașii i-am chemat,
 Mireasa-i din Țarigrad.
 Maică-sa se înturna
 Și lui Mursa așa-i grăia:
 — Bucură-te, Mursa meu,
 Că mâne, la prânzul mare
 Domnii te scot la 'nsurare.
 Mireasă ți-au căpătat,
 Călărașii i-au chemat
 Vinul ți l-au cumpărat...
 Dar Mursa din grai grăia:
 — Maică, măiculeana mea,
 Iie lungă, minte scurtă,
 Femea nepricepută...
 Domnii mâne 'n prânzul mare
 M'or scoate la spânzurare.
 Nănașul mi-e hîngherașul,
 Buți de vin — sângele meu
 Va curge, maică, părău;

Mireasă mi-s furcile,
 Călărași mi-s cioarele,
 Mi-or mânca oscioarele...
 Du-te la grajdul de brad
 Și-adu pe murgu 'nșăuat.
 Maică-sa că se ducea,
 Murgului drumul i-l da,
 Murgul drumul apuca,
 Râncheza și necheza
 Pân' la temniță-ajungea,
 Cu copita 'n ușă da,
 Temnița se sfărâma,
 Mursa mi-l încălica,
 Pe la domni că se ducea,
 Din gură le cuvânta:
 — Haideți voi, domni, după
 mine,
 Să vă 'nvăț a trăi bine!

VĂLEAN

Frunză verde măgheran,
 Ce voinic a fost Vălean!
 Când venia Duminica,
 Vălean tare se gătia
 Și pe uliță pleca.
 Câte mândre le 'ntâlnia,
 Tot cu geana le trăgea,
 Nice una nu-i plăcea,
 Numai dalbă mândra lui
 Scoate capul pe fereastră:
 — Bagă-te, Vălene 'n casă,
 Că-i cafeiul cald pe masă
 Si rozolu-i*) în fereastră.
 El în casă că intra
 Si din cafeiu îmi gusta
 Si cu rozol închina,
 Închina la maică-sa:

— Așterni, maică, patul tău,
 Că mă doare capul rău.
 — Nu ți-am spus, Vălene, bre,
 Lași dracului crâșmele
 Și să-ți urăști mândrele.
 Tu de min' n'ai ascultat,
 Iacătă-te de ce-ai dat!
 Când bate ceasul la patru,
 Lui Vălean îi gată patu;
 Când bate ceasul la doi,
 Lui Vălean îi duce flori
 Și-l cântă două surori.
 Cântă cucul dintr'un nuc.
 Pe Vălean la groapă-l duc;
 Cântă cucul din grădină
 Pe Vălean trage țărână.

Apoi acest vechiu și așa de înduioșător cântec ciobănesc:

SE DUC OILE

Foaie verde, foi de nuc,
 Se duc oile se duc...
 Foaie verde de săcară,
 Se duc oile la țară,
 Nu vin pân' la primăvară

Și se duc și nu mai vin
 Pân' la sfântul Constantin.
 Săraci brazi îcelinați,
 La ce foc vă leqănați?
 — Ce să nu ne leqănăm,

*) Rachieu îndulcit cu zuhăr ars.

Că noi singuri rămânem:
Rămân stâni
Făr' de stăpâni;
Strunguțe
Făr' de oițe,

Scăunel făr' de băcițe.
Pe cărarea dela stână
Poate crește iarbă bună,
Că n'are cine-o 'ncâlci
Făr' ursul, când va veni.

DE DOR ȘI DE DRAGOSTE

Dar cântecele de dor și de dragoste, culese de Octavian Sumea! Ce seceriș bogat! Dela vestita baladă „Inelul și năframa”, culeasă și întocmită de Vasile Alexandri din Ardeal, până la cea următoare, însemnată de el dela Saveta Maer din Marpod, puține poezii arată așa de mișcător marea putere a dragostei și întinderea ei chiar dincolo de hotarele vieții omenești.

Iată această baladă!

UN FECIOR ȘI O FATĂ

Foaie verde de bujor,
Fost-o fată și-un fecior;
Foaie verde din doi fași,
Ei de mici s'au avut drași.
Când a fost la logodit,
Părinții nu i-o 'nvoit.
Când a fost la cununat,
Părinții nu i-au lăsat.
Ei tare s'au supărat
Și de mâini s'au apucat,
S'au dus și s'au înecat,
La măr cu frunză rotundă,
Unde-i apa mai afundă.
Dar părinții i-au aflat
Și s'au dus și i-o 'nșopat
Feciorașul lângă drum,

Iar pe fată peste drum.
Din fecior a răsărit
Un brad mare aurit.
Și din fată o răsărit
Viță verde aurită.
Vița tare se 'ntindea
Și peste drum îmi trecea
Și pe brad îl cuprindea.
Câți drumari pe drum treceau
Stau pe loc și se uitau
Și din grai așa grăiau:
— Asta-i dragoste curată
De-un fecior june și-o fată!
Bate, Doamne, doi părinți
Cari desparte doi iubiți
Și 'mpreună doi urâți!

Sau acest cântecel:

Uiu-iu, cireșe 'n cui,
Mândruliță c'a mea nu-i,
Nici aicea, nici în Brui,
Nici în târgul Ciucului,
Nici într'al Sibiului!

Pentru că:
Mică-a fost, mare-a crescut,
Cine-a văz't-o, a plăcut;
Mică-a fost și va mai crește,
Pe mine mă 'nnebunește.

De asemenea cel următor:

Pe drum, pe la Cornățel,
Merge dorul mărunțel,
Cu dragostea după el.
— Unde merși tu, dorule?
— La voi, pușorule!

— Ce să faci tu, dorule?
— Să 'mpărțim dragostile:
Cât la mine,
Cât la tine,
Să trăim amândoi bine!

DRAGOSTEA FETELOR

Mărturiile de dragoste ale fetelor sunt și ele foarte mișcătoare.

Iată, de pildă, una dela o fată, al cărei iubit e „cătană 'n Orăștie”:

<i>Bate vântul la ferești,</i>	<i>Inima mi se topește.</i>
<i>— Ce faci, mândro? Ce sădești?</i>	
<i>— Busuioc și flori domnești,</i>	Sau:
<i>Să fac la bădița peană,</i>	<i>Bădița din altu sat,</i>
<i>C'am auzit că-i cătană,</i>	<i>Ca pânea de cumpărat:</i>
<i>Cătană la Orăștie,</i>	<i>Când o cumperi, te bucuri;</i>
<i>Cu pintenii la călcăie;</i>	<i>Dac'o mânci, nu te saturi.</i>
<i>Când pășește, zdrăncănește,</i>	

Unele fete, însă, nu se mulțumesc cu fireasca frumusețe a sexului lor, ci caută să fie mai cu lipiciu. De aici, farmece și vrăji!

BADIU MEU CEL DE DEMULT

<i>— Badiu meu cel de demult,</i>	<i>Ci din urmă ți-am luat</i>
<i>Uită-mă că eu te uit!</i>	<i>Și 'n grădin' am îngropat:</i>
<i>— Nu te pot, mândro, uita,</i>	<i>In grădină, la fântână,</i>
<i>Parcă mi-ai făcut ceva!</i>	<i>Ca să vii pe săptămână,</i>
<i>— Eu nimic nu ți-am făcut,</i>	<i>Să mă stâmpăr la inimă.</i>
<i>Nici de vrăji nu ți-am văzut</i>	

Se cade însă, ca și cele mai svăpăiate porniri ale inimei să fie înfrânate de înțelepciunea minții:

<i>Voinice, la însurare,</i>	<i>Când vin flăcăi a peți!</i>
<i>Nu trebuie grăbit tare!</i>	<i>Cununia-i lucru mare,</i>
<i>Nici tu, fată, nu grăbi</i>	<i>Nu cum vouă vi se pare!</i>

Cine se cunună nechibzuit, iese păcălit.

Iată, de pildă, cum se tânguește o tânără măritată:

MĂICUȚO, CÂND M'AI FĂCUT

<i>Măicuțo, când m'ai făcut,</i>	<i>Măicuțo, doi pomișori.</i>
<i>Mai bine să fi făcut</i>	<i>Câți drumari pe drum treceau</i>
<i>Două fântânele reci,</i>	<i>Din păhar se adăpau.</i>
<i>Intre două dealuri seci</i>	<i>Și pe scaune ședeau</i>
<i>Și din picioarele mele,</i>	<i>La tufă se răcoriau</i>
<i>Maică, două scăunele</i>	<i>Și din pomi poame mâncau.</i>
<i>Și din mâna mea cea dreaptă</i>	<i>Câți drumari pe drum treceau</i>
<i>Un păhar de băut apă</i>	<i>Toți măicuțo-ți mulțumiau,</i>
<i>Și din mâna mea cea stângă</i>	<i>Dar eu nu-ți mai mulțumesc,</i>
<i>Un tufar să țină umbră</i>	<i>Căci tot cu urît trădesc.</i>
<i>Și din ai mei ochisori</i>	

Și sunt și însurăței tineri, cari se gândesc cu jind la binele lor din junie.

PÂNĂ CÂND ERAM FLĂCĂU

<i>Până când eram flăcău,</i>	<i>Și frăul pe lapte dulce,</i>
<i>Incălecam calul meu</i>	<i>Să dau la copii să mănâce;</i>
<i>Și mergeam unde vream eu.</i>	<i>Șaua o-am pus la perete</i>
<i>Dar de când m'am însurat,</i>	<i>Să cumpăr fuste și ghetе</i>
<i>Calul pă mălai l-am dat</i>	<i>La nevastă și la fete.</i>

SATIRE

În culegerea de „Cântece și strigături”, făcută de Octavian Sumea în comunele unde a fost învățător, se găsesc și câteva satire, pline de duh.

Așa e a hoțului tânăr, obișnuit din familie să fure:

PE DRUMUL CEL DELUNGAT

<i>Pe drumul cel delungat,</i>	<i>Furam ceapa din grădină;</i>
<i>Merge-un căruț ferecat,</i>	<i>Când eram de-o lună-două,</i>
<i>Cu patru cai de furat.</i>	<i>Furam cloca de pe ouă;</i>
<i>Da 'n căruț cine-i legat?</i>	<i>Când eram de-un an de doi,</i>
<i>Hoțul care i-a furat.</i>	<i>Furam cai și furam boi;</i>
<i>Dindărăptul carului</i>	<i>Când eram de doi de trii,</i>
<i>Vine muma hoțului,</i>	<i>Furam boi dela Sibii;</i>
<i>Tot plângând și blestemând.</i>	<i>Când eram de trei, de patru,</i>
<i>Hoțul din grai îi grăia:</i>	<i>Furam cai dela 'mpăratu;</i>
<i>— Taci, maică, nu blestema,</i>	<i>Când eram de doisprezece,</i>
<i>Tu m'ai învățat așa;</i>	<i>Știam vama cum se trece,</i>
<i>Când am fost în leğănel,</i>	<i>Dunărea cătu-i de rece</i>
<i>Tu m'ai învățat mișel;</i>	<i>Și vinul — cum se petrece.</i>
<i>Când am fost de-o săptămână,</i>	

Nu sunt cruțați, firește, bețivii.

<i>Arză-vă focul, glăjeri,*)</i>	Sau:
<i>C'ați făcut glăjile*) rele,</i>	<i>Cine bea rachiu de prune,</i>
<i>De nu stă rachiu 'n ele;</i>	<i>Nu-l mai vezi cu haine bune,</i>
<i>Ați făcut glăjile mici,</i>	<i>Făr' tot rele ca pe mine,</i>
<i>Nu mă satur nici cu cinci.</i>	<i>Sărăcia scai se ține.</i>

Da! Beția, sărăcia, mândria. Afurisită troiță!

Iată și acest cântec de fală goală, traistă ușoară.

<i>Frunză verde brăduleț,</i>	<i>Nici maică-ta judeceasă,</i>
<i>Măi bădișo din unghet,</i>	<i>Nici soru-ta vorniceasă;</i>
<i>Ce te fii așa măreț,</i>	<i>Nici n'ai vaci</i>
<i>Că tatăl tău nu-i județ;</i>	<i>Cu coarne largi,</i>

*) Glăjer = fabricant de sticlă; glajă = sticlă.

Nice junci cu coarne lungi,
Nici bucate să te-ajunghi,
Numai cureaua cu bumbi.
Ai avut numai un loc
Și ăla l-ai pus zălog;
Ai avut numai o vie
Și-a rămas și ea pustie.

Frunză verde lemn stufos,
Badea tânăr și fălos,
Sărăcia-l pune jos.
Badea mândru se mai ține,
Sărăcia-l pune bine;
Badea-i mândru și-i tot fală,
Sărăcia-l scoate afară.

Sărăcia îl scoate afară nu numai din casă, ci și din țară, până
în America îndepărtată.

America-i țară bună,
Toți voinicii 'n ea s'adună;
Ardealul e țară rea,
Fug voinicii toți din ea.

Și:
Sărmane Ardeal de jos,
Mulți voinici din tine-ai scos;
Sărmane Ardeal de sus,
Mulți voinici din tin' s'au dus

Tot așa cântecul risipitorului:

Frunză verde merișor,
Unde merghi tu, bădișor?
-- La București să mă 'nsor,
C'aici fetele nu vor,

C'au simțit că sunt dator
Inșă eu nu sunt dator
Numai zece mii de poli
Și-o mie de gălbiori.

Isprava din Capitală?

Floriciă de pe dos,
București, oraș frumos,
Merghi cu trenul, vii pe jos.

Căci:
București, București,
Punga prăpădești.

DE ALE FEMEILOR

În aceste satire, se biciuiesc și păcate de ale femeilor.

Astfel lenea, această pernă a dracului:

Lelea harnică la lucru
A avut noroc cu cucu.
C'o cântat de-o a ascultat,
C'o mâncau muștele 'n pat;

Lelea harnică de ce-i
Scoate vacile 'n purcei,
Dar și-atunci îi pare bine,
Când o scoală vre-o vecină.

Iar casa femeii leneșe?

Mă dusei la mândra mea,
Nici n'aveam unde ședeă,
Că pe laița jumătate
Erau blide nespălate
Și-apoi ce mai încâlceală,
Tot o lingură și-o oală.

Și ce lucru încâlcit,
Tot o lingură și-un blid.
Ședeă mâța lângă ele
Și se ruga să le spele.
Mâța drăcoasă nu vrea
Că zicea: Nu-i treaba mea.

Dar nebunia luxului, această deșertăciune femească ce costă
aproape tot atâtea parale, ca și nebunia înarmărilor la bărbați?

Uită-te, bădișor, bine,
C'a ta mândruliță vine,
Cu crătința cea rujată
Nu-i de mâna ei lucrată,
Că-i făcută de străină
Pe-o ferdelă*) de fâină
Și pe-un Kilo de slănină.

Sau:

Ce lume-am ajuns eu, Doamne,
Că fetele toate-s doamne,
Tot cu rochii de cartoane,
Părinții le mor de foame.

Se atinge și lăcomia, care strică omenia; mai ales la popi.

Floritică, foi de fân,
Eu slugă, popa stăpân;
Floritică și iarba,
Decât slugă la popa,
Mai bine să bat toba,

Că toba-i a Neamțului
Și popa-i al dracului...
Floricea de pe alună,
Fui un an la popa slugă
Pe-o cămașă și pe-o glugă...

Cam uită lăcomiile lor că asupra slugilor, a văduvelor și a orfanilor, ca și omorul, sunt păcate strigătoare la cer și se răzbună cumplit.

Bine e să ții calea de mijloc: nici prea bogat, nici prea sărac!

Floricea de pe cărare,
Nu-i bine nici gazdă mare,
Nu-i bine nici sărac tare.

Gazdă mare mult gândești,
Sărac tare necăjești.

Culegerea lui Octavian Sumea cuprinde și un frumos cântec voinicesc:

BATE VÂNTUL VINERIA

Bate vântul Vineria,
Trec voinicii Dunărea
Cu trei cai alătura:
Unu-i negru ca corbul
Unu-i sur ca porumbul,
Al treilea e Mucedul,
Care știe umbletul;
Că-i tânăr și subțirel,

Să mori de dor după el...
Lung în trup și scurt în gât,
Cum n'am văzut de când sânt;
Pintenog de trei picioare,
Bueștraș în fugă mare;
Când te-asezi pe el călare,
Gândești că 'n slav' o să sboare.

Cine a trecut în culegerea sa particulară poezii populare ca cele de mai sus, dă dovadă de gust și de pricepere. Căci vorba ceea: E lesne-a culege, da-i greu a alege!

(Continuarea în Nr. viitor)

ION CEPARU

* Ferdelă — baniță.

AM FOST CONCENTRAT

de M. G. SAMARINEANU

Drumul care mă ducea spre meleaguri basarabene, era troenit. Din zare în zare, alb. Doar proeminente abia percepute, și stâlpi de telegraf zgribuliți cari se fereau parcă de goana trenului. O discuție pe culoar mă trezi disdediminează. O discuție într'un jargon care nu era nici românesc, nici rusesc, cu material din ambele limbi însă, sudat pe ici pe colo cu ceva nemțesc diformat...

Am zgâriat florile de ghiață de pe geam. Peisajul care se desfășura îmi aminti crâmpeie de vederi cinematografice, cu troițe și convoi amărit de „pohod na sibir...” Din gospodăriile cari răsăriau pleoștite de zăpadă, caricaturalul diformării nu smulgea humor, ci avea ceva care îți străpezea sufletul.

E sărăcie multă aci, mi-am zis.

Dar gerul mi-a înflorat cu ghiață zgârietura de pe geam. Și iar a trebuit să-mi deschid vederii orizont, cu unghia. O cumpană de fântână întrecea cu elan vârful unei șire de pae pe care mai mult o bănuiam decât o vedeam. Ghizdurile păreau șterse cu radiera de pe albul unei coale de desen. Și trenul șuera, gâfâia și fugia, cotind la dreapta și la stânga și învărtindu-se parcă pe același loc...

N'am prins gara Iași. Am lăsat-o în urmă de vr'un sfert de ceas...

Mi-a părut rău. Acum 23 ani, am pățimit aci, odată cu țara întreagă. Ne trădaseră aliații din spre răsărit. Adecă nu ne trădaseră tocmai. Au intrat în descompunere ca organizație militară, crezând că himera pe care o preconizau, le va da o situație mai bună, fără țar, fără patrie, doar cu umanism liric și cu „răspublică...” Și au părăsit frontul, invitând pe inamic la o fraternitate care ne periclita nouă viața.

Purtam și atunci aceeași uniformă ca astăzi. Am fost scoși de pe front și aduși la Iași ca să ne apărăm Regele. Fiindcă zurbagiii cari își jubilau fericirea în chefuri și desmăț, suferiau și de accese de altruism și voiau să ne împărtășească și nouă binefacerile „răspublicei” lor.

Ce eforturi ne-au trebuit atunci ca să scăpăm de acești aliați!

Și acum îmi bâzâie în urechi formule desperate: triumghiul morții, evacuări la Odesa, iureș de sinucidere, — corolar al desnădejzii în care fusesem aruncați. Ne-am oprit la cea din urmă și nu a fost tocmai de sinucidere ci de foc și glorie, înscriind în istorie: Mărăștii, Mărășeștii și Oituzul...

Unghenii...

Și aci amintiri. Era zona regimentului, după ce am scăpat de pacostea trupelor contaminate ale lui Trozki. De aci, dela fosta frontieră, până la Chișinău, numai două batalioane de vânători, cu efectivul redus, de groaznicele lupte în cari s'au măcinat amar și de ghehena molimei distrugătoare a tifosului exantematic...

Eram puțini, dar purtam în suflete dragostea țării și tinerețea. Și am făcut față cu cinste tuturor încercărilor...

Sunt ani de atunci... Peste 22. Cu toate acestea, azi, când trec prin gările mărunte, cu cumpene azvârlite în cer și cu gerul înfipt în oase, simt același fior. Atunci aveam o tresă mai puțin pe umăr dar trosnea tinerețea în mine, dornică de neprevăzut și de aventură...

Azi? Sunt locotenent. Doar o tresă în plus. Dar peste ea s'a lăsat povara a 22 de ani. Voiu putea înlătura această povară a anilor cari s'au scurs, a vieții care a ros!?...

În fond nu înțeleg rostul acestei întrebări. Mă simt același. Și gata la orice. Când am primit ordinul de chemare, am rămas un moment pe gânduri. Hârtia aceia verde îmi aducea parcă un răspuns. Și o măgulire: tot mai sunt eu, tot a mai rămas ceva din ceea ce am fost, dacă unitatea are încă nevoie de mine și mă chiamă... O verificare, o auto-examinare...

Am făcut războiul, marele cataclism, în 6 Vânători. De pe front, la Iași apoi în Basarabia și de aici în fundul Ardealului, du ce am avut minunata satisfacție a grandioasei sărbătoriridelă Brașov, unde am intrat primii, capturând pe generalul Koch cu aproape toate trupele germane, cari fuseseră în București.

Acum, ordinul de chemare îmi venea tot dela 6 Vânători...

După 22 de ani, chemat de unitatea cu care ți-ai mâncat amarul unor ani grei și ai trăit zilele cele mai mărețe de tinerețe și glorie!... Cunoșteam pe fiecare soldat, pe fiecare gradat, pe fiecare ofițer... Ba cunoșteam caii și chesoanele, bucătarii și brancardierii...

Ce voiu găsi acum, după 22 de ani?

Când trenul a intrat, ostenit și înghețat, în gara Bălți-Oraș,

avui un sentiment curios. Era stația unde specifica ordinul de chemare că trebuie să cobor. Când sentinela cu petliță verde mi-a dat onorul, îmi venea să o îmbrățișez ca pe-o veche cunoștință. M'am uitat lung la soldat. Era leat vechi, dar nu de pe vremuri, de când m'am despărțit eu de regiment. Și mi s'a părut curios că nu mi-a ieșit Marin, teleormăneanul, ordonanța de altă dată, care m'a îngrijit frățește, dar care a și împărțit frățește cu sine tot ce am avut eu, fie bani, fie obiecte...

Zăpada era cam răvășită de cai și de cismele oamenilor, la ieșirea din gară. Săniuțe-jucării, pentru copii parcă, așteptau serioase sosirea călătorilor. Și o porneau, alunecând dezordonat, pe o pârtie neregulată, spre interiorul orașului. M'am urcat cu neîncredere într'una. Era colorată în vișiniu și cu blană pentru picioare. Birjarul m'a cocoloșit grijuliu.

— La rijiment, don' locotinent?

— Nu, la hotel, șefule. La un hotel. Aveți hoteluri aci, la Bălți?

— Si poati? Merjim la șel mai harașo... la Palace.

Și a pornit-o... Printre garduri de gospodării cari abia ies din faza rurală, pe o pârtie alunecoasă și sinuoasă, am cotit chiar în fața băii comunale „Institut de hidroterapie” și la prima stradă am luat-o pe Regele Carol I. Doi lei de ciment, întinși ca niște câini corciți cu altă lighioană, propteau cuminte scările unei clădiri verzi unde m'a oprit Ițic birjarul, cu sania cât o coaje de nucă.

— Aiși...

Eram în fața hotelului Palace. Trei trepte peste cari nu alunecai, deși ghiața bombase cocoșat scările, o sală de așteptare în chip de hall, din care se desprindea un coridor până în fund, iar pe o parte și alta 17 odăi încălzite pe din afară:

— I șel mai bun hutel... mă convinse matroana...

După ce mi-am făcut tualeta și am luat un ceaiu, o pornii spre regiment. Câte gânduri, câte bătăi de inimă! Mă întâlneam parcă cu o veche cunoștință. De ce îmi apărea imaginea colonelului Dubert, bunul și inimosul colonel cu care am făcut războiul? Și, alături de el, toți camarazii de odinioară? Căpitanul Ioanovici, acum colonel sau general, căpitanul G. Garoescu, general, mort acum vr'o doi ani, după ce a plecat dela Oradea la Râmnicul Sărat... Și seria întreagă a sublocotenenților de promoție și a locotenenților...

Iar mi s'a părut curios că sentinela dela pavilionul regimentului care mi-a dat onorul, nu mi-e cunoscută.

— Activ, camarade?

— Nu, s' trăiți, don' locotinent, concentrat...

La adjutantură, unde am fost îndrumat, o figură simpatică de locotinent tânăr. Ochi senini, suflet deschis, mână prietenească. Și deferența datorită vârstei. La mobilizare, un subofițer sigur pe meseria lui, sub comanda unui maior cu slăbiciuni în ale gaze-tăriei și prietenie disponibilă.

Colonelul e înalt și sigur de el, sever cu el însuși și militar desăvârșit. E ingerul păzitor al soldatului și călăuzitorul drept al ofițerului. M'am prezentat de... prezentare. Un cuvânt, o examinare și un îndemn.

— În armată nu se cunoaște „nu știu”. Regulamentele îndrumează în toate. Tot ce ai uitat, cum e și natural după atâția ani, trebuie redobândit...

Are accent moldovenesc și nu pare de loc flexibil.

Ajutorul îmi întinde o mână prietenească: Nu ne cunoaștem?

— Mi se pare că da...

— Iți va fi greu, după atâția ani, dar ce are a face. Și d-sa mi-a amintit că în armată trebuie să știi tot și că regulamentele cuprind ceea ce uită omul.

Am fost repartizat la compania 2-a.

Și am pornit serviciul. Exerciții, despăducherea trupei, școala ofițerilor de rezervă, conferințe, teme cu aplicațiuni practice pe teren, armament...

Din zori de zi și până 'n seară, mereu în cazarmă. Ordinele erau precise: cea mai mare grijă pentru soldat. Il trezeai în zori de zi și nu-l lăsași până seara, după ce-l culcai...

Am plecat spre regiment cu sufletul oarecum în dilemă. Același moștecism ca altădată? Majorul e același factotum, zbir și Dumnezeu al trupei? Comandantul, același mosafir de o jumătate de oră la companie? Aceeași ponoseală în echipare, iar hrana cu lipsurile de cari se vorbea cândva? În timpul războiului, mâncarea era cum era. Se dădea ce se găsea. Mâncam la fel, soldat și ofițer. Dar pentru vremuri de pace ș'a tot șoptit în fel și chip.

Câtă diferență azi? Comandant de companie și ofițeri subalterni, se găsesc toată ziua în mijlocul trupei. Hrana e grija de căpetenie. Și e bună. E atât de bună încât am mâncat în două rânduri dela cazan, fiind nevoit să rămân în cazarmă. Și e echipată perfect trupa.

A treia zi după sosire, am fost de serviciu, ca ofițer de zi. E orânduirea care-ți dă posibilitatea să vezi tot, să îndrumezi tot,

să știi tot ce se petrece în regiment. Procesul verbal de luare în primire a serviciului conținea noțiuni asupra drepturilor și îndatoririlor ofițerului de zi.

O lună întreagă de prezență în cazarmă nu mi-ar fi putut da posibilitatea să cunosc întregul mecanism al acestui microcosm al cazărmii, cu roțile precise, ca o zi de serviciu. Mă obsedau pasajii din procesul verbal: „e dator să asiste la distribuirea alimentelor și va controla personal cantitățile cari se distribuie trupei...” „va asista la distribuirea grăunțelor pentru cai”.

Mă mira această grijă specială pentru hrana trupei, și a animalelor. Mi-am explicat mai târziu, după ce m'am oprit mai atent și mi-am adus aminte de tot ce se vorbește relativ la hrana soldatului...

La ora mesei, atât comandantii de companii cât și comandantii de plotoane trebuiau să fie prezenți la companie.

La orele 11 noaptea, o notă. Comandantul regimentului mă chema la telefon.

— Vezi că gerul e în creștere. Soldații de sentinelă să aibe toți: pâslari, flanele, cojoace și mânuși... Iar dacă temperatura, va mai scădea, să iai măsuri ca sentinelele să se schimbe mai des... Cum ies din post, soldații să bea un ceai cald și apoi să se culce...

Iată dispozițiunile comandantului. Iată grija lui pentru soldat! E drept că barometrul marca minus 28°.

Inapoiindu-mă spre camera ofițerului de zi, mă întrebam:

— Oare e realitate? Și deodată bucuria coborî, luminându-mi inima. Armata română nu mai este a lui Moș Teacă. E o instituțiune modernă, modern îngrijită și înarmată după ultimele prevederi ale necesităților...

Abia după trei zile am putut să iau contact cu urbea și cu lumea. Bălți e un orașel căruia nu-i trebuie mult ca să fie simpativ. Are două cusururi: noroaiele iarna, praful vara. Dar noroaie, cum cetățeanul normal rar a mai pomenit.

— Ti'neși, ca pi ghiol, coani, așe noroaie...

Ca să scape de acest calvar, Episcopia Hotinului a încercat o escaladare spre coama cotelor Aviației și 203, unde și-a înălțat palat somptuos și un giuvaer de catedrală. A obosit urcând și s'a adăpostit pe pantă. De reușea să ajungă până sus, poate trăgea după sine, la soare și uscat, întregul convoiu de case, cu fabrica de ulei de floarea soarelui, cu prefectura și chiar cu miniaturalul parc public în mijlocul căruia stă amărît bustul lui I. G. Duca... Acum un ghiont datorit imuabilei legi a gravității, înghesuie ora-

șul întreg, în jos, spre alvia Răuțelului. Și aceasta spre desfătarea noroaielor și a prafului.

Lumea e primitoare. Din prima zi te simți ca la tine acasă.

Am închiriat o cameră în oraș. La oameni cumsecade. Dar prin gospodăria se vede că nu e obiceiul de a încălzi, așa cum suntem obișnuiți noi, cei cari trăim departe de stepele rusești. Vă asigur că nici un venetic nu a transpirat aci... De altfel și combustibilul e special basarabean... Se încălzesc încăperile prin sobe zidite în pereți, una la două odăi, cu coji de semințe de floarea soarelui. Fiecare gospodărie are un dispozitiv special care se aplică la gura sobei, cu o pâlnie, deasupra, în care se toarnă mereu... Apoi după ce s'au ars cojile, se închide burlanul deasupra „cuptorului”, ca să nu iasă căldura pe coș...

E cam problematică această căldură, dar cetățeanul caută s'o înlocuiască. Sunt atâtea depozite de vin și rachiri în oraș!... Apoi vutca e ceva specific local... și, băltenii, suferă de mult patriotism local, așa că o beau pre dânsa cu multă sete...

În atmosferă e războiul fino-rus. Se discută în toate părțile cu aprindere...

— Eroismul finilor a mai dat încredere și statelor mai mărunte; blagoslovit fie acest patriotism!...

Între cazarmă unde intru în zori de zi, restaurant (Grinștein sau Popoff) și casă, se toarce viața mea de concentrat timp de aproape două luni. Rar câte o excepție: pomul de Crăciun dela Cercul Militar, sau masa camaraderească, unde se desfășoară un crâmpai de program, se bea și se dansează...

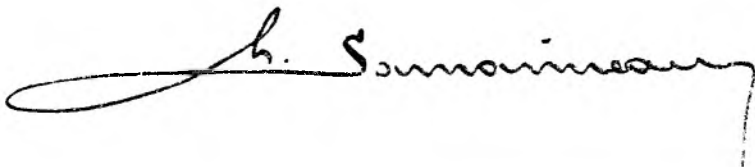
Și vremea trece. Din împletirea acestei vieți, vezi înodate sentimente de camaraderie și de prietenie. Voi putea uita pe neprețuitul meu camarad: locot. Petre Voichiță, sau pe căpitanul V. Bazgan, cu cari am tors ceasuri întregi firul preocupărilor noastre militare?

Desconcentrarea a venit la timp.

Am plecat cu același entuziasm în suflet. Și cu siguranța că armata noastră e la înălțimea chemării sale. Un lucru pe care l-am relatat colonelului ajutor: Ofițerii activi au o pregătire în meserie care m'a impresionat.

— Da, sunt de nădejde băieții!...

De nădejde... exact, cuvântul.

SCRIITORI ȘI CĂRTI

de OCTAV ȘULUȚIU

LUCIAN BLAGA: ARTĂ ȘI VALOARE (Ed. Fundațiilor Regale).

Noua operă filosofică a lui Lucian Blaga este prima dintr'o nouă trilogie, „Trilogia Valorilor”, care trebuie să continue și să completeze pe cea precedentă închiată, „Trilogia Culturii”. Aceea era o interpretare a fenomenului cultural și a celui stilistic, în perspectiva concepției filosofice a gânditorului, care și-a pus temeliele sistemului său de gândire în prima lui trilogie: „Trilogia Cunoașterii”. Noua sa trilogie trebuie să fie o interpretare a fenomenului estetic și a fenomenului valorii, deci o problemă mai limitată, încadrată în ansamblul mai mare al filosofiei culturii.

Vorbind despre „Spațiul mioritic” și „Geneza metaforei și sensul culturii”, prevedeam posibilitatea creerii unei estetice românești, pe baza datelor filosofiei lui L. Blaga. El continuă să aducă acum noi elemente acestei estetice personale pe care, chiar de nu o va desprinde într'o formă didactică și sistematică din opera sa, o păstrează implicată acolo. Sistemul filosofic al lui Lucian Blaga îmbrățișează în felul acesta toate aspectele gândirii și toate problemele puse de existența omului ca ființă cugetătoare. Cele trei trilogii se îmbucă una într'alta, fiecare decurgând ca o concluzie normală din cealaltă, dela sfera cea mai mare spre cea mai mică, din Cunoaștere pornind Cultura, din aceasta ieșind Estetica.

Definiția noii opere autorul o dă singur în primele pagini chiar:

„Studiul e totuși mai mult decât un tratat, întrucât arată problemele esențiale ale esteticii în perspectiva sintetică a unei viziuni metafizice, și întrucât se integrează ca o aripă într'o vastă construcție arhitectonică”. (p. 9).

Așa dar nu estetică, privită ca o epuizare științifică a problemelor pe cari opera de artă le pune în mod realist, ci o integrare a fenomenului estetic într'o viziune metafizică a vieții, asta este „Artă și valoare”.

De aceea nici nu voiu încerca o rezumare detaliată a operii și nici nu voiu întreprinde o discuție a ei, lucru revenind cercurilor competente de specialiști filosofi sau esteticieni printre cari e merită să facă carieră. Ea impune de asemenea așteptarea dezvoltării viitoare a atâtor probleme, aci deschise numai și a căror abordare ar fi prematură, înainte de a fi încheiată trilogia.

Ceeace voiu desprinde din această operă care oferă și satisfacția unei lecturi fructuoase și de frumoase surprize abstracte și unui nespecialist sau

unui simplu intelectual pasionat de gândire, dar fără pretenții savante, este sensul și esența operii.

Dela început cartea e o afirmare a rolului pe care-l are omul în lume. Încă din ultima operă a „Trilogiei Culturii” semnalăm noul sens umanist al filosofiei lui Lucian Blaga. Aci umanismul gândirii sale se adâncește până la investirea omului cu o nouă demnitate.

Lucian Blaga pleacă dela constatarea că omul este o ființă unică în lume, că între el și animal e aceeași deosebire ca și între animal și plantă, plantă și piatră. Deci omul nu e numai un animal superior, cum tind să creadă chiar cei mai idealști filosofi, ci este un regn aparte, deosebit de toate celelalte. În om s'a petrecut o mutație ontologică, așa cum s'a petrecut în trecerea dela plantă la animal. Evident că omul există și ca animal, face parte deci și din categoria animală. Dar caracteristic pentru om e că el poate trăi în două regnuri diferite, conștiința lui fiind amfibilică și el putând fi pe rând animal și om, fără ca aceste realități să se poată contopi sau întrepătrunde.

În ce constă însă deosebirea regnului om de regnul animal? Aici revenim la constanta centrală a filosofiei lui Lucian Blaga: misterul. Omul se deosebește de animal întrucât poate simți misterul și-l poate releva. Deci omul e ființa cea mai apropiată de Divinitate de oarece numai el se poate apropia de misterul existenței, nedescoperindu-l total, dar presimțindu-l, neliniștindu-se de el, căutându-l și revelându-l parțial. Pe când animalul nu trăește decât în orizontul concret al lumii în care e așezat, „omul ca mod specific de a exista este orientat spre orizontul misterului” (p. 20). De aci urmează două corolare.

„Existența în orizontul misterului”, ca mod specific uman, aduce după sine, ca o consecință și ca un corolar, năzuința congenitală a omului de a-și „revela” misterul”. (p. 23) și

„Produsul permanent, corolar al modului ontologic specific uman și al structurilor sale abisale, este cultura”. (p. 23).

De aci: rostul omului în lume e de a revela misterul, pe care nici planta, nici animalul nu-l pot simți și modul în care o face este cultura, creațiune specific umană. Astfel cultura apare ca rațiunea supremă a existenței umane și omul investit cu rostul de a o produce se înalță într-o lumină nouă.

Concepția optimistă și idealizantă a lui Lucian Blaga asupra omului și culturii, e cu totul frumoasă și originală. Ea e menită să injecteze încredere și optimism în genul uman și se întrevăd de pe acum fundamentele cu totul superioare ale unei noi etice care să încoroneze sistemul de gândire al filosofului nostru.

În continuare autorul definește arta ca pe o creație de cultură cu mijloace proprii: „Arta încearcă a revela misterul prin mijloace, cari țin de planul sensibilității sau al concretului intuitiv” (p. 39) și mai departe: „Arta nu poate să apară decât ca rezultat și semn vizibil al existenței în orizontul misterului. Arta este unul din mijloacele, cu care omul, angajat pe traiectoria actelor revelatorii, se integrează în destinul său specific”. (p. 50). În lumina acestei definiții autonomia artei capătă un nou înțeles, autorul demonstrând că se poate vorbi de o autonomie a artei din punct de vedere al mijloacelor de realizare ale artei, dar că „opera de artă depășește sfera esteticului, întrucât poate să înfruncheze și valori etice, religioase, intelectuale, culturale” (p. 124). Lucian Blaga aduce și o nouă interpretare a satisfacției

estetice care este „în adâncul ei cel mai ascuns, aceea de a se simți integrat oarecum cu forța în modul ontologic specific și deplin omenesc, în orizontul misterului și al revelației” (p. 60). Geniul de asemenea devine: „exponentul suprem al destinului uman ca atare”, adică „existență de o intensitate excepțională în orizontul misterului și în primul rând darul revelator”. (p. 45).

În sfârșit, filosoful trece la analiza valorilor care alcătuiesc opera de artă, pornind dela constatarea că ea nu poate fi unilaterală, ci un complex, în care se împletesc o serie întregă de valori, pe cari el le împarte în următoarele cinci grupe:

1. Valori polare (sau de sferă latitudinară).
2. Valori vicariante (sau stilistice).
3. Valori terțiare.
4. Valori flotante.
5. Valori accesorii.

Nu voi intra în analiza fiecăreia din aceste grupe de valori care definesc opera de artă, ci voi trage concluzia generală că pe drept cuvânt Lucian Blaga socotește opera de artă ca un complex, ca o sinteză de valori, ca un focar ce strânge liniile de forță a unor grupe întregi de valori. Concluzia critică ar fi că gradul de perfecțiune al unei opere de artă se poate măsura după gradul în care creatorul a izbutit să contopească mai bine într'un complex valorile acestea și după gradul în care a realizat prin ele o mai profundă revelație a misterului.

Evident că o estimare a operelor de artă după estetica lui Blaga ar cere o mare îndemânare în mânuirea criteriilor lui și o deplină familiarizare cu gândirea filosofului în primul rând. Dar interesant ar fi ca Lucian Blaga însuși să întreprindă o asemenea aplicare critică a esteticii sale. Ce prețioasă ar fi o asemenea monografie critică asupra lui Mihai Eminescu spre ex. văzut de Lucian Blaga, așa cum a început să facă în „Spațiul mioritic” chiar, unde a scris câteva pagini admirabile asupra marelui nostru poet, ridicând noi probleme și deschizând noi orizonturi asupra operii sale. De ce n'ar întreprinde Blaga o aplicare critică mai amplă? Ar fi desigur cel mai interesant studiu critic asupra lui M. Eminescu.

Puțin supărător în această operă e aspectul puțin cam școlar al scrisului. Autorul repetă prea desori același lucru în forme diferite. Sunt o serie de idei cari neconținut revin, fără nici un adăug de substanță, uneori chiar fără mari modificări formale. Această repetiție care e mama învățăturii, cum spune latinul, dacă-și are rostul într'o lecție, într'o operă destinată lecturii nu face decât să îngreueze lectura prin monotonie. Tehnica aceasta a reluării ideilor fundamentale, în aceeași lucrare, e veche la Lucian Blaga. Ea are de scop fixarea mai ușoară a acestor idei, cari capătă valoarea de leit-motivuri. Dar în „Artă și valoare” autorul a abuzat de această tehnică a repetiției.

Dar ce importanță are această obiecție, când „Artă și valoare” pune atâtea chestiuni noi și e plină de atâtea consecințe ideologice! Cartea se valorifică din plin atât pentru sistematica personală a gândirii filosofului, cât și pentru critica inteligentă pe care o aduce diferitelor sisteme de estetică, față de care își precizează astfel mai bine poziția.

Activitatea lui Lucian Blaga în domeniul gândirii metafizice devine zi de zi tot mai fructuoasă și mai plină de perspective. În ciuda multora, cu

aprobarea sau cu desaprobară a cui îl prețuește ori nu, Lucian Blaga rămâne primul nostru cap filosofic original, a cărui gândire va rodi în viitor, fie prin consecințele ei, fie chiar și numai prin reacțiunea negativă a altor filosofi față de ea. Căci o filosofie nu e valoroasă numai pentru ceea ce aduce cu sine obligator de a fi acceptat și aprobat, ci și prin ceea ce silește la o lămurire proprie prin adoptarea unei poziții contrarii. Lucian Blaga începe să treacă din fața de admirație a contemporanilor, în aceea de cercetare critică din care opera sa va ieși mai consolidată și prin influențele pe cari le aruncă asupra unor gânditori ca Vasile Băncilă sau Petre Ionescu, dar și prin obiecțiile ce încep să i se ridice dintr'un câmp advers.

IOACHIM BOTEZ: INSEMĂRILE UNUI BELFER (Vol. II)

(Ed. Fundațiilor Regale).

A face proces lui Ioachim Botez pentru că literatura sa nu se poate integra unui gen sau unei specii literare, ar fi cred o cărcotă nedeamnă de un critic literar, din două motive:

1. Pentru că vinovat de neintegrarea într'un gen sau într'o specie literară nu e decât acela care a intenționat să le îmbrățișeze, dar n'a putut. Un roman e ratat dacă în intenția autorului a stat ca să scrie o asemenea operă și n'a izbutit. A scrie însă o carte care să nu se încadreze în nici un gen școlar fixat, dar a o scrie bine și a face din ea o operă deosebită, de sine stătătoare și realizată, e mai important decât a scrie o operă proastă dar respectoasă de regulile cutărui gen. Superstiția conformării unui gen rămâne o simplă superstiție și experiența ne arată că operele mari au amestecat genurile într'un mod îngrozitor pentru orice ochiu didactic și nu sunt pentru aceasta mai puțin mari! A respecta regulile unui gen e secundar din momentul ce autorul a urmărit altceva decât supunerea maimuțarească la dogme și de vreme ce a realizat durabil ceva de sine stătător.

2. Pentru că există o literatură care deslăde și depășește categoria genului literar și din această grupă aleasă face parte literatura lui Ioachim Botez: e literatura stilului frumos, a prozei frumoase, în care se amestecă toate genurile fără să predomină nici unul. În ce gen sau categorie pot fi trecute paginile lui C. Hogaș, ori „Pseudokinetikos”-ul lui Al. Odobescu? Manualele didactice ce mîndesă pe undeva, prin vreo despărțitură arbitrară, dar ele nu intră nicăieri. În familia acestui scris cu preocupări de frumusețe a scrisului în afara oricăror clasificări, intră și „Insemnările” lui Ioachim Botez care-l pun deasupra acuzației de neparticipare la un caz ori altul din convențiile critice devenite oficiale.

Totuși Ioachim Botez poate foarte bine fi clasificat, dacă ambiția ne-ar veni să o facem, în marele gen liric și mai precis în specia satiricilor cari în vremea noastră nu mai poartă numele acesta clasice, ci pe acela mai vulgar de pamphletari. Și până la urmă Ioachim Botez e printre puținii creatori de proză românească frumoasă, într'o literatură în care s'a mers prea departe cu disprețul formei în favoarea unui conținutism pe care l-am admira dacă ar fi într'adevăr dispensator de farmecele stilului, dar în majoră parte nu este.

Incurcătura criticului profesoral va fi că nu va putea trece aceste articole, sau foiletoane, sau mai bine să le lăsăm textul de însemnări, dat de autorul însuși, nici printre satire, nici printre fabule, nici printre ode și aici se va revolta îngusta lui conformație cerebrală. Ori, n'are nici o importanță că aceste însemnări nu sunt nici ode, nici fabule și nici propriu zis satire, căci nu sunt scrise în versuri (și totuși în ciuda critice didactice ele sunt satire și încă excelente!) Grav ar fi fost dacă erau ode sau fabule proaste. Minunat e că aceste modeste însemnări sunt perfecte în genul lor. De ce nu le-am socoti drept schițe satirice, de ce nu le-am apropia de acel gen specific arghezian al „Tabletelor” — de care totuși se deosebesc atâta — sau de ce nu le-am lua ca pe un gen aparținând în propriu autorului care în ele a creat foiletonul de stil, proza estetică desăvârșită, tăiată pe măsura cotidiană a presei actuale!

Înainte de orice, Ioachim Botez e un stilist, un mare stilist chiar, o pot spune fără teamă. Se înțelege că îndemânarea stilistică poate duce la manierism, adică la ceea ce este formă perfectă lipsită de fond. Pe alocuri chiar l-aș acuza pe autor de a cădea într'un asemenea păcat, unele din însemnările sale fiind dovezi de virtuozitate stilistică exercitată în descrieri fără mare adâncime de conținut și în note de pe urma cărora nu te alegi cu nimic. Scriitorul e uneori furat de farmecul propriului său scris. Dar e ușor să se treacă peste acele câteva pasagii sau capitole chiar, a căror lipsă de consistență e compensată în schimb de atâtea altele.

Pentru că proza lui Ioachim Botez, oricât de frumoasă ar fi, n'ar avea o valoare dacă i-ar lipsi în întregime un conținut. Pe acesta i-l dă pe deoparte satira îndreptată în jurul său, satiră ajutată de un ochiu observator crud al realității și pe de altă parte temperamentul scriitorului, care nu e un liric exterior, ci unul de adâncime.

Ioachim Botez e un scriitor de temperament. Configurația sa intimă e subiectivă și diformantă. A cere lui Ioachim Botez obiectivitate față de bicașla profesorală e o ușurătate de înțelegere psihologică. Ioachim Botez nu poate vedea decât caricatural. Ochiul lui caută, în mod natural, numai ceea ce e respingător și odios. Nu i se poate riposta că nu toți profesorii sunt așa cum îi prezintă el și că mai sunt și părți bune în această școală românească bătută de Dumnezeu și de oameni. Nici Ioachim Botez nu pretinde că „toți” profesorii ar fi ca Tapiru, ca Bibicu, ca Parlăgiul sau ca Filosoful. Dar pe el numai aceste exemplare îl interesează. El caută răul și-l denunță. Și pentru a fi mai puternic el exagerează, el amplifică.

Ioachim Botez știe că a prezenta un tip de profesor conștiincios, perfect pedagog, un om căruia nu i-ai putea reproșa nimic, nu ar mai interesa, tocmai pentru că fiind corect și neavând trăsături cari să iasă din comun n'ai avea ce să spui despre el sau ai face o simplă fotografie morală, fără consecințe estetice. Pe când tipurile anormale, oferind vicii sau ticuri, ca orice fenomene teratologice interesează și pe scriitor și pe cititor, pretând în mod egal la portretizare ca și la caricaturare.

Mai mult: satira pe care Ioachim Botez o îndreaptă împotriva unora dintre profesori — și ar fi nedrept să nu atragem atenția că în multe rânduri scriitorul ne prezintă, în treacăt, dar deajuns de insistent și cazul contrar al profesorului bun și al omului de inimă — are un mare temei mo-

ral, ea pornind din dragostea de copii a scriitorului. Interesul pentru copil și pentru suferințele acestuia, preocuparea de sufletul elevului, revolta în privirea acelor pedagogi cari strivesc ceea ce e frumos, spontan și bun în sufletul celor mici, acesta e mobilul din care țâșnește satira lui Ioachim Botez.

Satira aceasta e susținută, cum spuneam mai sus, de înclinarea firească a temperamentului scriitorului spre caricatură. Ca în orice caricatură, trăsăturile sunt exagerate. În general în artă, oriunde, nu numai în caricatură, trebuie să insiști, să apeși, să reliefezi anumite trăsături, spre a le evidenția. Omul fără cobiliță poate să apară în viață foarte normal. Pentru a-l face izbitor scriitorul i-a surprins viciul intim și i l-a exagerat, dându-le din toate gesturile și ticurile lui numai pe acelea care-l trădează. Tapiru, Bibicu sau Directorul mazil vor fi având ei în viață și apucături bune. Autorul le-a trecut intenționat cu vederea pentru a ne face să înțelegem trăsăturile esențiale, caricaturale, așa după cum un desenator face unui om nasul mai lung de trei ori decât îl are în realitate pentru a ne atrage atenția supra defectului fizic. A nega valoarea satirei înseamnă a nega și pe aceea a caricaturii. Și satira are superioritatea asupra caricaturii, că este o caricatură morală, pe când caricatura plastică se limitează la fizic, la exterior.

În ordinea celor spuse mai sus, Ioachim Botez are și în acest al doilea volum câteva extraordinar de reușite portrete-caricaturi. E în revolta autorului și reminiscența suferințelor îndurate pe când era copil, dela asemenea impochimene cari îl fac să aibă azi aversiune față de învățământ și de reprezentanții săi.

Ioachim Botez e un liric desăvârșit. Și acest lirism nu vine dela suprafața cuvintelor, ci din străfundurile unei sensibilități și a unui temperament, egal de puternice. Dacă lirismul adevărat vine din subiectivism, atunci nu e posibil a fi mai liric decât Ioachim Botez. Tot ce scrie pornește din reacțiunea subiectivă față de realitate sau de oameni. Din aprobare sau desaprobare, din simpatie sau antipatie, din admirație sau din dispreț, din iubire sau din ură, toate exprimate cu aceeași tărie, cu violență chiar. Mai ales reacțiunea de antipatie, de revoltă, de desaprobare, precumpănește în toată literatura sa și nu în mod special contra profesorilor, ci contra a tot ce rodește simțul său de omenie, de frumos sau de om cult. De aceea îl vedem satirizând pe țărancele cari poartă tocure înalte la pantofi, pe jidovii cari se complac în murdărie, pe elevul rău care-și bate joc de bunătatea dascălului și așa mai departe. Eu! scriitorului e omniprezent în ce scrie și scrisul său capătă valoare din expresia acestei subiectivități profund satirice și care se manifestă aci fin, aci grosolan, aci jignit, aci flatat, când ironic, când înduioșat, când revoltat, când îndurerat, admirând, scuipând, atacând, degustând, mereu în mișcare sufletească în fața realității, desvelindu-și preferințele cele mai neînsemnate pentru cititor, până și gusturile în materie gastronomică. Această subiectivitate interesantă e suficientă să dea un conținut frumosului său stil, dacă nu ne-am mulțumi cu rezultatele și produsele spiritului său satiric.

Surprinzător al desarticulațiilor psihologice, Ioachim Botez e și un iubitor al naturii pe care o descrie cu pietate și tot odată un fervent al satisfacțiilor gastronomice, încât pe drept cuvânt a putut fi pus pe linia stilistică a lui Ion Creangă și C. Hogaș, amândoi, ca și el, mari mâncăi și bău-

tori și iubitori ai naturii, Proza lui Ioachim Botez descinde din a lor — după cum pe latura ei de referințe estetico-literare, de citații rare descinde din Al. Odobescu — având însă și oarecari trăsături argeziene — poate nu atât din imitație, cât din potrivire firească — dar mai ales o originalitate în imagini și adjective extraordinară. Când am spus că Ioachim Botez scrie ca C. Hogaș, spre ex., nu l-am aservit unei influențe, ci am arătat doar familia stilistică de care ține. Imaginația pe care o pune însă în această manieră stilistică, e cu totul personală. Ea dă un scris de o puternică și savuroasă plasticitate.

Desprind numai două imagini cari dovedesc forța concretă, ca și savoirea stilului său:

„In revrșat de ziuă, ca niște strigoi rătăciți, clipeau ici colo somnoroase, felinarele aplecate pe o rână: borcane mari de sticlă ca cele de murături, unde lampa cu petrol, ardea ca un gogoșar pălit de brumă...” (p. 156) și:

„Dar acum, pe înserate, sub cerul mereu posomorât, glădițele și oțetării schilozi cu câte un ciot mare în vârf din care au dat rămurele fragede, parcă ar fi niște păianjeni uriași cu picioarele înțepenite către cer” (p. 173).

Ar trebui citate pasagi întregi unde tablouri după natură, atmosfere de oraș, interioare de case, școli sau cărciumi, sau naturi moarte, sunt adevărate picturi impresioniste, multiforme și multicolore creații în pastă grea, pline de soare și de umbre, pline de valori și de nuanțe. Descrierea naturii și a materiei neînsuflețite e ca o contrapondere și ca un cadru al satirei sale.

Ar mai trebui analizată valoarea adjectivului în stilul lui Ioachim Botez. El știe să facă imagine, sau personificare prin simpla alăturare a unui adjectiv bine ales, de un substantiv, ca spre exemplu în această înșirare de obiecte, adevărate personificări și totodată sugerări de o violentă plasticitate:

„...damigene borțoase, ulcele sulemenite, măhuri bărboase, jeshali rânjite, funii zbârlite, lămpi chioare, zmeuri sprintene...” (p. 197).

Așa e tot scrisul lui Ioachim Botez, plin de culoare și de viață, multiform și savuros, mai ales savuros și mai ales când vine vorba despre plăcerile gastronomice, în mare favoare la autorul nostru, care scrie cu mult gust despre vreo prăștină cu aromă de fum, despre o pastramă de capră, niște cosaci sărați, cărnați încinși cu boia sau alte specialități ispititoare ale bucătăriei românești. Ioachim Botez se dovedește un epicureu, care apreciază în aceeași măsură mâncarea rară și băutura rară, ca și citatele rare și savante pe cari le scoate din literatura universală spre a constela cu ele proza sa și a o face prețioasă.

Contribuții prețioase la buna proză românească, succulente și savuroase prin formă ca și prin conținut, cărțile lui Ioachim Botez, vor rămâne în literatura noastră cu pagini prețioase cari vor fi gustate pentru ardența, plasticitatea și umorul lor, cât va fi admirată și proza lui Ion Creangă și aceea a lui C. Hogaș.

IONEL TEODOREANU: PRĂVALE-BABA

(Ed. Cartea Românească).

Literatura lui Ionel Teodoreanu nu mai oferă surpriza decât poate celor cari mai așteaptă dela scriitor ceva nou și se miră că el nu se conformă

dorinței lor. Cine ia în mână o carte recent apărută a sa, știe precis de ce o ia și ce va găsi într'nsa. Mai multă noutate nu le poate oferi nici cât o cutie de aceleași țigări în care cumpărătorul știe anticipat ce se află. Romancierul „Medelenilor” a rămas la punctul de plecare, ca un maratonist care ar alerga toată cursa pe loc, fără să se deplaseze nici înainte, nici în jurul său, nici cu un metru, ci călcând pământul asiduu cu picioarele în acelaș punct. Ionel Teodoreanu „medelenizează”, ori mai bine zis „se medelenizează” în fiecare nou roman, oricare din ele fiind rescrierea aceleași vechi cărți. Doar în „Arca lui Noe” se părea că scriitorul înțelege să mai facă și altceva decât tir cu repetiție. Imediat însă s'a grăbit să se desmintă, să revină și să se dovedească incapabil de a sări peste umbra sa.

Ori, mi se pare că în literatură valoarea este atinsă tocmai atunci când creatorul performează acest salt psihologic dincolo de umbra sa, salt pe care numai în realitatea fizică legile materiei îl interzic, nu însă și 'n cea interioară. Ionel Teodoreanu pare a se prețui prea mult pe sine, spre a consimți să iasă din propriile-i năravuri. Decât să așteptăm deci și să fim desamăgiți cu fiecare nouă operă scrisă de el, să ne resemnăm cu ceea ce ne poate da, fără însă a ne interzice judecarea facilităților sale.

Categoria cea mai prețioasă de valori e aceea a scriitorilor nemulțumiți de ei înșiși și de ceea ce pot face prea ușor, și cari se străduiesc către un mai mult, ce-i ține în adevăratul semn al vocației, în tensiunea creației spre perfecțiune. Imi place să urmăresc curbele ascendente ale unui grafic scriitoricesc și peripețiile creatorului în drumul lui spre un progres continuu, — amintind aci cazul literar exemplar al lui Gib. I. Mihăescu, — și am doar o mediocară stimă pentru perseverența altuia pe o linie orizontală trasă egal în câmpul unor calități neschimbate și neaugumentate, de aceeași măsură cu defectele. Ionel Teodoreanu prea se complăce în scrisul său și fenomenul narcisic și monoton al creației sale ne invită totdeauna la aprecierea lui pe o treaptă constant secundară a scrisului.

E neîndoios că Ionel Teodoreanu scrie frumos, poate prea frumos, dulce și leșinat de frumos, așa cum i-ar fi iertat să scrie dacă ar pune în romanele sale cine știe ce prețioase fapte sau idei. Trebuie să-mi mărturisesc și slăbiciunea mea personală de a citi cu plăcere, din când în când, literatura sa, așa cum, rar, degust cu deliciu o dulceață de smeură sau de trandafiri, cu deosebirea că din aceasta din urmă pot lua o linguriță, cel mult două, pe când Ionel Teodoreanu te silește să înghiți tot borcanul — sau cum ar zice el „gavanosul”. Nu mă mir deci că place în general scrisul său. Publicul mare nu știe să facă deosebirea între plăcere și valoare, crezând în mod eronat că valoarea e consecința plăcerii. El e atras de un scris facil care nu obligă la sbucium intelectual și la frământări problematice și subiectivitatea plăcerii o promovează în judecată de valoare. Însă între plăcere și valoare nu numai că nu-i nici o echivalență, însă nici măcar întretiere de sfere. Ceea ce se numește „plăcere estetică” poartă greșit numele de „plăcere”. Efectul valorii nu are nimic sau foarte puțin de a face cu plăcerea. Și o romanță sau un tangou pot plăcea. Nimeni nu va putea pretinde însă că ele au aceeași valoare ca și muzica lui Bach, pe care, ca să o poți admira și simți, trebuie să faci eforturi interioare în decurs de sute de audii și abia ajungi a-i surprinde marea artă simplă în aparență, dar atât de grea de sensuri și

complexitate tehnică în fond. Și nici nu se poate spune că „plăcerea” produsă de muzica lui Bach e tot una cu plăcerea dată de romanță.

Nu e cazul, evident, să comparăm literatura lui Ionel Teodoreanu cu producția muzicală de bulevard. El are pagini cari îl pun într'o zonă intermediară, dacă nu chiar în vecinătatea marilor creatori, în orice caz deasupra producătorilor de marfă literară. Dacă realizarea literaturii lui Ionel Teodoreanu nu e totdeauna superioară, în tot cazul intenția și pretențiile sale sunt de această natură.

Dar nu pot prețui meritele pur formale ale unui scris care ia ochii publicului prin imagini doar și printr'o fantezie aplicată unor elemente pur exterioare, în dauna unei îmbogățiri în substanțe și sensuri estetice. La o atență analiză a ceace-i frumos în acest scris se vede că prea puțină consistență se ascunde sub haina strălucitoare a cuvintelor, ca și sub mult celebrata „atmosferă teodoreniană” care nu e decât pur verbală. Literatura lui Ionel Teodoreanu e prea ades construită din materie friabilă: îmbrățișată de ochiul critic ea se fărâmițează și nu lasă după ea nimic. Ionel Teodoreanu nu „configurează” nici idei, nici tipuri psihologice. El nu-și axează literatura pe linia unei esențe interioare. Nu este în romanele sale nici o acțiune epică susținută, nici un erou a cărei existență interioară să constituie un destin psihologic sau să reprezinte o idee sau un tip interesant uman, nici o idee puternică a cărei conturare să merite abundența verbală desfășurată de autor. Sunt în aceste romane fapte, dar ele nu se grupează într'o acțiune unitară: sunt pe alocuri observații psihologice, dar ele nu se cristalizează în caractere sau individualități viabile, personajile romancierului, afară de câteva excepții cum e Oluța sau Doamna (în „Prăvale-Baba”), rămânând simple fantoșe; sunt în sfârșit și idei, dar diluate într'un sos de lirism absorbant. Tot ceace ar putea constitui o substanță sau un sâmbure organic și organizator, necesar operii de artă, se găsește la Ionel Teodoreanu în starea primitivă de elemente dispartate, neînchegate, sub forma de bucățele plutind într'o mare invadantă de cuvinte, într'o prolixitate verbală și de aceea nepuse în valoare, necanalizate pe linia de forță a unui sens estetic, neorganizate. De aceea literatura lui Ionel Teodoreanu e lipsită de un cosmos al ei. Nu există o lume teodoriană, nu sunt eroi teodorenieni, ci doar o atmosferă teodoreniană, de languroasă melancolie, de sentimentlism desuet, de moldovenism, de descompunere sufletească, de sfârșit de lume și de familie, de ratare, dar pur verbală, nu susținută de fapte și eroi, ci doar de stil, căci atâta există în aceste romane, un scris teodorenian.

Tot ce rămâne ca valoare estetică deosebită, din ceace a scris până acum Ionel Teodoreanu sunt pe lângă „Ulița copilăriei” și primul volum din „La Medeleni”, doar părți din celelalte opere, pagini desprinse din întreg și după umila mea părere, mai ales prima sută de pagini din „In casa bunicii” și prima sută de pagini din „Prăvale-Baba”.

Ceeace este mai bun la Ionel Teodoreanu este descrierea copilăriei. Cele mai desăvârșite pagini ale sale sunt acelea în cari trăește lumea celor mici. Universul infantil e, pare-se, tot ceace a izbutit să prindă acest romancier — care nu este totuși un romancier! — liric, poate tocmai fiindcă psihologia tulbură, hibridă, amestecată, neînchegată, a copilăriei, se potrivește mai mult cu firea sa. Într'adevăr, în Ionel Teodoreanu văd un nevindecat copil — răs-

fățat și teribil! — al scrisului românesc, un îmbătat de grațiile ușoare ale cuvântului și imaginii cari îi țin loc de jucării, un metaforel, nu însă adolescent, ci incorigibil și iremediabil copil. Mentalitatea copilului Ionel Teodoreanu o înțelege, o simte și o evocă în rânduri de maestru.

În „Prăvale-Baba”, noua carte veche a sa, în care autorul arată evoluția unui pictor, despre care însă nu știu până la urmă mai mult decât că s'a născut, a trăit și a murit, în acest nou roman care nu e nici plămădirea unui erou, nici evocarea unei tragedii, ci doar relatarea neconcludentă și neinteresantă a unui fapt divers, — pictorul Ștefan Damaschin, ultim descendent al unei vechi familii, orbește după un accident și moare, ei și? — singurele pagini cu adevărat bune, admirabile, sunt acelea în cari romancierul arată trezirea la viața conștientă a copilului, formarea conștiinței lui, luarea de contact cu realitatea înconjurătoare și procesul prin care în mintea copilului se face distincția dintre eul propriu și realitatea exterioară. Sunt într'adevăr pagini remarcabile, în cari poezia cuvântului reușește să închidă frumuseți interioare, subtilități de observație psihologică infantilă. Felul cum se trezește vocația de pictor în copil, e de asemenea cu iscusință redat. Și în sfârșit lecția în care Doamna începe să-i învețe pe copii alfabetul, e o capodoperă pedagogică și trebuie să spunem că în iubirea sa de copii Ionel Teodoreanu a imaginat una dintre cele mai desăvârșite lecții model posibile, după toate regulile pedagogiei moderne. De altfel personagiul Doamnei în general, e foarte bine conturat. Ștefan Damaschin e un adevărat „erou”, trăește esteticeste, în „Prăvale-Baba”, numai cât e copil. Indată ce a ajuns matur, el scapă din mâinile romancierului și se înecă în imagistica și în lirismul pur exterior al stilistului. Pentru că un personaj literar nu se poate construi din comentarii lirice, așa cum face Ionel Teodoreanu, ci doar din fapte și observații succesive. Așa că până la urmă, mai mult decât destinul eroului, se desprinde din roman mai puternic destinul autorului, acela de a-și rata opera din cauza facilității sale stilistice.

M'am întrebat terminând lectura ultimului roman al lui Ionel Teodoreanu: ce a vrut să creeze autorul aici, de ce a scris 300 de pagini? — și m'am simțit umilit neștiind ce să-mi răspund, ca și când eu ași fi fost vinovatul, nu cartea. A vrut romancierul să arate ratarea unei vieți? Sau stingerea unei familii? Sau evoluția unei vocații? Dar nici una din acestea nu sunt suficient argumentate! Ele ar putea fi, schițate, toate la un loc, în context, dar nici una nu e conturată! Ștefan Damaschin, imediat ce nu mai e copil, nu mai reușește să ne rețină deloc atenția. Ce putem spune despre el? Se îmbată. Ei și? Nu-și vede de catedră și e dat afară din învățământ. Ei și? Merge la Paris unde ajunge un pictor mare. Ei și? Nici un moment nu simțim din rândurile lui Ionel Teodoreanu de ce și cum e mare acest pictor! Într'un accident își pierde vederea unui ochiu și orbește definitiv, făcându-și autoportretul. Ei și? Ei și? Până la urmă moare, dar pe buzele noastre rămâne doar acest „ei și?” care întrebă la ce bun toate astea, ce rost, ce sens au ele, sau ce idee vor să reprezinte?

Să nu se nșele cineva: nu am pretenția să găsesc în romanele lui Ionel Teodoreanu literatură de idei, literatură cu teză, abstracție, raționalism. Aceasta îi este organic refuzat scriitorului. E vorba numai despre „idei estetice”. Nici o operă nu poate via fără suportul unei idei reprezentate intuitiv

în opera de artă. Aceste idei sunt axele care dau operelor poziția verticală, un centru și o coloană vertebrală. Aceasta lipsește în majoritatea cazurilor literaturii lui Ionel Teodoreanu. Sau când o are, ea nu are soliditatea unei motivări de conținut, ci se pierde în prolixitatea lirică a stilului.

Amorfă în fond, sclipitoare în stil, literatura lui Ionel Teodoreanu oferă foarte rar altceva, decât plăcerea unei lecturi rapide, nu însă și satisfacția **superioară a unei noi cuceriri de ordin estetic**. Neîmbogățind pe cititori nici printr'o nouă cunoaștere estetică, ea hrănește doar cu un lirism necesarial de cuvinte, dulceag și prolix, broderia de spumă care nu acoperă nici o realitate estetică temeinică. Criticului care ar încerca să trieze din imensa activitate verbală a sa cecece e durabil și realizat esteticeste, i-ar reveni să facă spicuirea multor elemente și pagini dispartate, pierdute în hășișurile acaparante ale unui stil facil și găunos.

Sunt convins că Ionel Teodoreanu ar putea scrie și altfel. Nu o inaptitudine funciară îl mână, ci tentația ieftină a succesului obținut, fără efortul care l-ar pune pe drumul adevăratei literaturi, e drept cu sacrificarea unei părți din cititori. Dacă nu va renunța de a „medeleniza”, își va păstra succesul și cititorii, dar va continua să-și bagatelizeze un real talent pe care-l are și să și-l macine și risipească în rare scânteieri, ascunse în cantitativul scrisului său.

D. ALMAȘ: MIRON COSTIN

(Ed. Națională-Ciornei).

Biografia romanțată a lui Miron Costin e unul dintre faptele de cultură de seamă, din ultima vreme. Am spus „fapt de cultură” spre deosebire de „fapt estetic” sau „fapt literar”. Cartea scrisă de D. Almaș poate suferi obiecții critice privitoare la valoarea ei estetică, dar nu i se poate contesta un mare merit, care nu poate fi trecut cu vederea, acela că reactualizează în mod desăvârșit o epocă sbuciumată și cu totul interesantă, chiar pasionantă, din istoria Românilor, cecece nu e puțin lucru.

Istoria, ca disciplină științifică, rămâne domeniu interzis majorității cititorilor. Foarte rar istoria, în înțelesul strict de disciplină de sine stătătoare, a fost scrisă în așa fel ca să poată fi citită cu plăcere și cu interes de masele mari ale cititorilor. Ba, chiar istorici ca Michelet, Taine, Macaulay sau Ranke, cari au evocat trecutul cu talent literar, sunt inaccesibili cititorului obișnuit. De aceea, romanțările, cari au luat după războiu un avânt neobișnuit, își au rolul pe care defăimătorii lor refuză să li-l acorde. Și anume, ele răspund dorinței arzătoare a publicului de a se informa în istorie și le-o oferă în condiții de atracție literară pe care disciplina însăși le exclude. Istoria gravă a istoricilor de meserie, rămâne un loc rebarbativ pentru marea public și vrednică numai de o elită. Dar și acest mare public vrea să cunoască istoria. El cere însă ca faptele și personagiile ci să-i fie prezentate mai umanizate, mai firești, fără balast de controverse, documente, note și bibliografie, fără pretenții de savantlăc literar, ci simple, așa cum i-ar fi înfățișat orice erou anonim sau fictiv, de roman. E vorba deci de un compromis între istorie și literatură și evident că acest compromis are valoare numai dacă adevărul istoric nu e falsificat și dacă autorul are talent real

de povestitor. Autorului îi este permis să înfrumusețeze, nu însă și să mintă. Documentarea nu poate lipsi nici dela baza unei biografii romanțate. Ea însă să fie ascunsă atât de bine pentru ca să nu fie simțită de cititorul profan. În modul acesta biografia — sau istoria romanțată — face un imens serviciu de cultură publicului, punându-i la îndemână cunoașterea trecutului, fără să-i violenteze antipatia ce se retractează dinaintea exceselor și aridității științifice. E aici un fapt de cultură. Istoria nu trebuie depărtată de public. Dimpotrivă ea trebuie popularizată, dar oferită pe măsura puterii lui de asimilare.

Acest scop îl atinge cu prisosință „Miron Costin” al lui D. Almaș. Cartea vine după o serie de alte încercări similare cari au scos din istoria Românilor alte figuri interesante. Trebuie să o spunem dela început, că ea le depășește categoric pe toate. D. Almaș a izbutit să scrie cu nerv și cu stil o carte mult mai pasionantă și mai vie decât biografiile amândouă, cari i s'au consacrat lui N. Milescu, pe rând de Tiberiu Moșoiu și de Radu Boucșeanu și chiar decât seria de 3 volume, ale acelor totuși atât de pline de fapte și figuri pasionante „Trecute vieți de Doamne și Domnițe”, și decât „Viața lui Despot-Vodă”, scrise acestea toate de C. Gane, acest neobosit popularizator al istoriei noastre, și decât viața lui „Despot-Vodă” scrisă de Romulus Scișanu și decât „Domnița Ralu Caragea” a lui Petru Manoliu. Cu mai mult dar scriitoricesc decât toți aceștia la un loc, într'o povestire curgătoare și colorată, D. Almaș a putut să-și situeze biografia sa între romanțare și adevărata literatură, pe care ași reprezenta-o prin acel magistral „Măistorașul Aurel” a lui Victor Ion Popa. Pe acesta din urmă nu izbuteste să-l ajungă D. Almaș. Ar fi și greu. V. I. Popa n'a scris numai o perfectă biografie dar și un roman valoros în sine. D. Almaș a scris o biografie cu calități literare frumoase, depășind biografiile romanțate ale tuturor predecesorilor săi, în literatura română.

Nu însemnează că „Miron Costin” e o carte fără greșeli. Ii vom imputa autorului, ca și lui V. I. Popa lipsa de concentrare. „Miron Costin” putea fi contras foarte bine într'un singur volum. Prea se simte, pe alocuri, intenția de „a face literatură”, prea o lungeste autorul. El putea să suprime fără pierdere circa 100—150 pag., sau să le reducă. Se lasă deseori furat de stil și caută, în mod regretabil, să „facă frumos”. Părțile cele mai prețioase ale cărții sunt acelea unde autorul nu se pretează literaturizării, cu orice preț. El scrie simplu, natural, relatând faptele. Aceste relatări sunt admirabile de earece se vede bine că D. Almaș, e în posesia unui scris limpede, cursiv, adecvat și plăcut, care depășind simplismul reportericesc nu e totuși suspect de pretențioase intenții stilistice. Compoziția cărții însăși ar fi câștigat ea și stilul, din concentrarea mai mare la acel fel de scris și renunțarea la a dovedi că autorul știe să fie și poet sau literat.

Aș mai reproșa autorului și o prea mare idealizare a figurii lui Miron Costin. Uciderea lui Miron Costin nu va fi fost totuși numai un act de jelanie a lui Iordache Ruset și de ramoleală a lui Constantin Cantemir, combinate. Motive mai puternice, pe cari din nefericire istoria nu ni le furnizează pe deplin, vor fi prezidat la executarea boerului moldovean. Desigur că Miron Costin nu va fi fost tocmai atât de curat în intenții pe cât îl arată autorul și o parte din vină în conspirația contra Domnitorului trebuie

să fi avut și el, după cum și ura lui Iordache Ruset contra cronicarului, avea un temei în rolul jucat de acela în mazilirea rudei sale Antonie Ruset. Autorul subtilizează acest rol, mare, pare-se, și ne redă numai remușcările lui Miron Costin pe cari însă nu le înțelegem prea bine de oarece autorul n'a lămurit că Miron Costin era principalul vinovat de mazilirea lui Antonie Ruset. Și conspirația contra lui Antonie-Vodă nu-i singura dovadă că Miron Costin era înclinat spre zurbă și trădare, căci atitudinea sa la asediul Vienei chiar o dovedește. O oarecare apucătură de intrigant va fi avut Miron Costin, pe care D. Almaș ni-l prezintă mai mult idealizat decât real. Aș mai obiecta autorului și faptul că-l prezintă pe Miron Costin — bazat pe afirmații literare ale acestuia — ca pe un mare iubitor de țărani, a căror bună stare l-ar fi preocupat, deși știm că a fost și el unul dintre marii mâncători de răzăși! Scrisul și fapta boerului se află aici în flagrantă contradicție, ceea ce ne întărește în convingerea că, deși mare figură istorică, vrednică din multe puncte de vedere, el nu a fost tocmai nici candidul iubitor de țărani, nici desinteresatul preocupat numai de țară, cum ni-l arată autorul. Țara și-o va fi iubit el, dar se iubea mult și pe sine, iar față de țărani era același feudal pentru care servii nu erau decât bun prilej de venit personal.

Desigur că aci intră în mare măsură partea ipotezei scriitoricești. Indurerat de soarta „săracei țări a Moldovei”, va fi fost Miron Costin și doritor de a repara umilirea turcească printr'o apropiere de Polonia care-i dăduse învățătură și un mai larg orizont european. Dar nu din prea mare interes pentru o țărănime a cărei jefuire neîncetată de către turci, cazaci, tătari, poloni, alternativ o va fi deplâns boerul mai vârtos pentru că reducea veniturile feudalilor moldoveni, decât pentru că-i secătuia propriile puteri.

Dar, trecând peste această obiecție, D. Almaș a evocat mulțumitor de bine pe acest exemplar extraordinar al aceluia secol atât de bogat în mari personalități pentru istoria Românilor, sec. XVII, când găsim europeni ca D. Cantemir și C. Brâncoveanu, alături de figuri de mare importanță culturală ca Postelnicul C. Cantacuzino, Șerban Cantacuzino, Udriște Năsturel, frații Greceanu, Mitropolitul Varlaam și Mitropolitul Dosoftei, pentru a cita doar pe câțiva dintre lucrătorii acelei epoci de naștere a culturii române.

De o cultură solidă și cu un larg orizont intelectual pentru acele vremuri, Miron Costin era o minte cuprinzătoare, avea darul scrisului și pe al faptei totodată. El e unul dintre deschizătorii de drumuri în istoriografie și literatură și e primul român la care conștiința națională și aceea a unității neamului românesc apare cu putere. Tot el e unul din factorii de seamă în politica țării Moldovei. Om de convingeri, partizan al unei alianțe cu creștinii și în primul rând cu polonii, el e și unul dintre campionii luptei contra Turcilor. Personalitate adâncă și copleșitoare, el e reliefat cu dragoste de către scriitor și orice rezerve făcute, el trăiește de acum înainte în conștiința cititorilor, prin aceste pagini.

Figura lui Miron Costin e încadrată însă în ambianța epocii. Meritul cel mare al lui D. Almaș e că a știut să-l integreze pe croul său în istoria Românilor. Secolul XVII se perindă înaintea ochilor noștri descris cu vigoare și intensitate atât în liniile sale mari cât și în amănunțele sale. Toată perindarea Domnitorilor și din Muntenia și din Moldova, toate războaiele și

mizeriile, toate comploturile boerilor și zurbele lor, lașitatea lor, toate suferințele îndurate de țărani împilați cu impozite și de boeri și de turci, sau jefuiți de năvălitori, toată viața de curte a Domnitorilor, relațiile cu țările învecinate și cu turcii, legăturile dintre boeri, intrigile, prietenii sau chefurile lor, ca și tot aspectul cultural cu reprezentanții săi de atunci, toate sunt surprinse cu o pană firească și exactă. D. Almaș a știut să topească lecturile tuturor cronicilor și istoriile acelei perioade și să o învie literar, făcând-o să trăiască în toate datele ei importante. Înainte chiar de a fi o biografie a lui Miron Costin, cartea sa e o evocare perfectă a secolului XVII românesc.

D. Almaș a căutat să dea evocării sale coloratura specifică arhaizând scrisul său. Nici nu se putea scrie o biografie a lui Miron Costin în limbaj neologistic de azi. Pot spune că D. Almaș a reușit să dea parfumul caracteristic epocii, fără a fi realizat un stil arhaic literar perfect, așa cum a reușit un Al. O. Teodoreanu și mai ales M. Sadoveanu. D. Almaș, folosește mai ales vocabularul cronicăresc și pe acela popular moldovenesc și câteva întorsături sintactice sau morfologice, printre cari mai ales infinitivul lung în loc de cel scurt. Totuși adesea îi scapă din condei unele neologisme, ziaristice: ce caută cuvântul „obsedant” într’o asemenea carte? Cu toate acestea stilul său are parfum arhaic. Îmi place chiar că nu a exagerat, căutând să pastişeze stilul cronicăresc, ci menținându-se la o limbă românească simplă și accesibilă modernilor, a știut să o agrementeze numai atât cât să-i dea un aer de vetustate familiară și să o adezeze vremurilor și întâmplărilor pe cari le descrie. Stilul său nefiind nici total arhaic, nici de tot modern și totuși nici hibrid, e un stil personal, un stil simplu, autentic, cu reușite trăsături arhaizante.

Aplaud reușita acestei biografii romanțate, care fără să se ridice la valoarea estetică de prim ordin a unei creații literare, izbuteste să iasă încă dintre obișnuitele produse ale genului și fiind un act de cultură, să devină o evocare istorică și biografică frumoasă, pe care multă vreme, multe generații ar putea-o citi cu folos, ca pe o amabilă introducere în istoria Românilor.

CĂRȚI VECHI

de TITUS L. ROȘU

AURELIAN SACERDOȚEANU: PREDOSLOVIILE CĂRȚILOR ROMÂNEȘTI

I. 1508—1647. Buc.

Predosloviile cărților românești — a celor publicate la noi adică, nu numai în limba română ci și în slavonește, sunt documente prețioase, privind grija factorilor de conducere — Domnul și Biserica — de sufletul Neamului. În împrejurările de atunci, s'a lucrat mai mult decât pare a crede o seamă de Români. Din toate rândurile acestor predoslovii fășnește, ca dintr'un isvor de munte, grija Domnului de „lege românească” și a slujitorilor bisericii sale, de neamul, care, prin biserică trebuia scos la lumina culturii și împărtășit cu ea; trebuia ridicat la conștiința isvorării sale „dela Râm” și de apartinere la un mare popor, ale cărui granițe sunt „dela Nistru pân' la Tisa”. Aceste cărți, adresate întregului neam, cele dintâiu și până târziu de tot singurele cari au veghiat la destinele acestui neam, se mai păstrează cu sfințenie, în toate bisericile de aici, și din cele supuse altor stăpâniri.

Cititorii și traducătorii acestor cărți, au căutat, unii „ca să umplă biserica lor cu sfinte cărți”; alții, ca să aibe Români carti pe limba lor: „să fie popilor românești să înțeleagă, să învețe Rumânii cine's creștinii cum în sfânta biserică mai bine e a grăi cinci cuvinte cu înțeles, decât zece mii de cuvinte neînțelese în limbă streină”. Reacțiunea contra slavonismului, a „limbii sfinte”, pornește din sânul bisericii românești și cu atâta forță, încât începutul ei trebuie să fi fost mult înainte de reformațiune.

Legea românească, a menținut unitatea neamului, peste toate hotarele politice. Prin cărțile bisericesti, Domnul și Vlădica, trăiau vii în sufletele Românilor de pretutindeni. „Răspunsul” lui Varlaam din 1647, este o dovadă vie de ideile ce călăuzeau activitatea ierarhilor noștri în lupta pentru unitatea și țaria neamului.

El scrie:

„Către creștinii din Ardeal.

Credincioși pravoslavnici și adevărați fii svintei noastre bescareci apostolești, iubiți creștini și cu noi de un neam Români, Pretutindenea tuturor ce se află în părțile Ardealului ce sânteți cu noi într'o credință, cu dreptatea Dumnezeului și a Mântuitorului nostru lui Is. Hs., eară delă smerenia noastră, ca la niște fii iubiți întru Hs. blagoslovenic, etc.”. Exemplarul cunoscut din această carte, a fost găsit de Mangra în Budureasa din jud. Bihor. In-

trîma din predosloviile cărților tipărite de el, Matei Basarab, e intitulat: „stăpân și voevod al acestor țări dacice”.

În liturghierul slavonesc, tipărit de Macarie în 1508, se scrie: „S'a început această sfântă carte numită Liturghie, după porunca Domnului Io Radu Voevod, să-i fie lui veșnică pomenire. Și s'a săvârșit această carte din porunca întru Cristos Dumnezeu binecredinciosului și de Dumnezeu păzitului și prea luminatului Domn Io Mihnea marele Voevod a toată Țara Ungrovlahiei”. În 1645, Vasile Lupu scria în: „Cuvânt împreună către seminția românească”: „dar și milă și pace și ispășenie a toată seminția românească, pretutinderea ce se află pravoslavnicii într'această limbă, cu toată inima ce-arem dela Domnul Dumnezeu și isbăvitorul nostru Is. Hs...” El dăruiește cartea: „dar limbii românești...”

Matei Basarab, e glorificat, pentru că a contribuit mult la „înmulțirea laudei lui Dumnezeu, prin zidirea a o mulțime de biserici dumnezești, mănăstirești și mirenești. De asemenea prin tipografie și prin moara făcătoare de hârtie”.

Dar această bogată activitate pe teren literar, nu se putea desfășura cu atâta succes, fără ajutorul priceput și neprecupețit al unei clase de slujitori bisericești: călugării, mari meșteri tipografi și buni mînuitori ai condeiului. La îndemnul lui Teofil, „cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit” care scrie în pravoslovie că: „Socotit-am că mai toate limbile au carte pe limba lor. Cu aceia cugetăm și eu robul Domnului meu Is. Hs. să scotă această carte anume Pravilă, pe limba românească” — cartea, se tipărește „din ordinul prea luminatului Domn Io Matei Basarab Voevod”. Se tipărește „de mine cel mai umilit dintre preoți Meletie Macedoneanul, egumenul Comunității vicăitorilor din mănăstirea Govora”.

Din îndemnul lor, dar cu ajutorul, și material și moral, al Domnilor din Țările Române, Vlădicii din Ardeal, tipăresc și ei cărți, pentru că scrie Arhimitropolitul Ghenadie: „împuținându-se Evanghelia și foarte jeluia toți preoți de această carte și mă socotii cu preoții mei, cum voi face să adaogemu acestu lucru dumnezeescu să se adaogă, în multe părți să fie de învățătură creștinilor, și poate-mi era jelanie la inimă să aduc tipare să o tipărescu...”

„Dereptu accia, eu nu cruțaiu dări ce-mi dăruise Dumnezeu de averea ce deadu dascălului ajutoriu să le tipărească în tipare ce făcu”. E vorba de dascălul Popa Dobre ce „au venitu din Țara Românească”. Murind Ghenadie, lucrarea fu continuată de „Ioristu arhimitropolitu”, căruia „foarte mi se îndulci inima și mă bucuraiu dereptu să se întărească legea creștinească și credința dumnezească”.

Iar tipografii, pe o altă carte bisericească din Ardeal, scriu:

„... și le dăruim voaună fraților Români, și cetiți și nu judecați necetind înainte, că veți cu adevăr a afla mare vistiariu sufletesc. Noi pentru dragostea lui Dumnezeu am ostenit, n'au iară întors mână de înjer, ce mână grea păcătoasă...” Aceleași rugăminti, ca și în manuscrisul din Ardeal.

Predosloviile cărților românești cuprind în rândurile lor, problemele mari ale neamului din vremile respective. Alături de textul religios, ele au fost purtătoare de grai românesc, de conștiință și îndemn. Ele dovedesc însă, că legea românească, nu s'a împotrivit evoluției neamului, dimpotrivă. Biserica a sprijinit-o. De aceea unitatea în credință, a însemnat și a neamului.

ION ARDELEANU-SENIOR: OAMENI DIN SĂLAJ

(Tip. „Luceafărul” Zalău, 1938).

„Oameni din Sălaj” e fără îndoială, un omagiu adus memoriei marilor noștri înaintași. Ioan Ardeleanu, e un însuflețit de faptele lor mari ca și de jertfa lor. De aceea și cartea e scrisă cu multă dragoste. Dar I. Ardeleanu a făcut acestor precursori, numai câte o scurtă biografie și aproape la toți după același calapod: s'a născut, a învățat, a murit. A neglijat încadrarea lor, așa cum a făcut-o d-l T. Neș în „Oameni din Bihor”, în atmosfera în care au trăit și luptat. În oarecare măsură în biografiile lui Olimpiu Barbulovici, I. Hendea și — mai puțin — ai lui Gh. Mureșanu și Ioan Pop Suduranul, s'a ținut socoteală de sbuciumul colectiv în care s'a făptuit. Și e necesar, pentru că în Ardeal mai ales, oamenii aleși au avut alături de ei, ca singură forță de sprijin și îndemn, neamul. Această unitate colectivă trebuie prinsă și remarcată.

Personalitatea lui Avram Iancu spre pildă, nu poate fi smulsă din iureșul anilor 1848 și următorii. Nici Iosif Vulcan din marea unitate literară în care și-a desfășurat activitatea. Luptătorii noștri de ieri, s'au contopit ca regina într'un stup de albine, cu aspirațiile neamului. Nu înțeleg însă și luptători de ai noștri, de cari am avut cățiva, pentru cauze străine.

Dar nu numai atât: Ci conștiința rostului lor, a misiunii lor și a jertfei, pe care luptătorii renașterii noastre naționale au avut-o, trebuie să formeze axa paginilor ce li se închină, așa cum a fost viața lor. Dar această conștiință, prin ei, își are rădăcinile înfipte până în cel mai modest suflăt de țaran român. Modeștii noștri preoți și dascăli au luptat împreună cu ei și pentru ei. Ei sunt temelile piramidei. De aceea, pentru cunoașterea lor, oamenii noștri de ieri, nu pot fi smulși din mediul în care au trăit. Ci istoria lor, e aceea a satului și unul fără altul, nu pot fi nici înțeleși nici cunoscuți.

De altă parte, referindu-ne la „Oameni din Sălaj”, ei, trăind și activând în aceeași epocă, a renașterii naționale nu pot fi tratați izolat: unul câte unul. Pentru că faptele lor, avându-și isvorul în porunca destinului, se înlanțuiesc, închegându-se în aceea a neamului întreg. Reacțiunea împotriva episcopiei de Hajdudorog nu s'a mărginit la cele două comune numai: Doba și Moftinul Mic. Ci a dinamizat pentru aceeași rezistență, întreg neamul românesc. Dar lupta împotriva maghiarizării, nu datează numai din 1912. Cum nici aceea a asupritorilor și multora dintre ai noștri pentru maghiarizare. De aceea, ținându-se mai puțin seamă de complexitatea istorică, din cartea d-lui Ardeleanu, nu te alegi cu o perspectivă clară și unitară, a trecutului țării Sălajului. Ci doar, cu fragmente de biografii, din cari, lipsesc, din cele mai multe, faptele. Despre Ioan Pop Suduranul se spune că a „desvoltat o apreciazabilă și remarcabilă activitate pe teren cultural și național” (p. 35) și mai jos: „înființând el însuși în multe comune, astfel de mici locașuri de lumină”. Unde? Și mai ales cari sunt roadele acestor focare de lumină?

Fapta fiind deci aceea care conturează un om și o epocă; de altă parte influențează și educă neamul, trebuie căutată și arătată. Dar nu numai faptele cele bune. Ci și cele rele, oricine le-ar fi făcut; preot, vlădică ori mirean. Numai în acest fel, cei buni pot fi văzuți în adevărata lor lumină. Ală-

turi de Ioan Sabo s. p., Vasile Lucaciu crește în ochii noștri cât Detunata. El a luptat contra unei coaliții formată din asupritori și unii dintre ai lui.

Ne mai oprim asupra unui anumit fel de a scrie istorie: confesional. Suferă de influența aceasta, și unii și alții (vorbesc despre cele două „tabere”). Sunt evidente unele afirmații din cartea d-lui Ardeleanu cari îți dau impresia că d-sa a scris ca să polemizeze — „ca să le arate”.

Citez: „Ori câte s'ar spune, ori să nu se spună nimic (!) — cum adesea se întâmplă în unele lucrări de istorie națională, la nevoie putem cita destule — școalele din Blaj, stau la baza renașterii și deșteptării naționale a Românilor de pretutindeni. „Fiindcă mai toți sunt însătoșați și flămânzi de hrana cea sufletească” (p. 15). Nu putem să negăm rostul Blajului în cultura și deșteptarea noastră națională. Dar gândul mă duce mult înainte, la sec. XVII, care a cunoscut pe un Varlaam, pe un Șerban Vodă, pe Constantin Brăcoveanu cari prin cărțile și daniile făcute bisericilor din Ardeal au alimentat tocmai conștiința națională, unitatea limbii și credinței. E concludentă Predoslovnia „Răspunsului” lui Varlaam. Și nu mai trebuie să se uite că, cu mult încă înainte de deschiderea școalelor din Blaj, în tinda bisericilor pravoslavnice — a vechei legi românești — diecii și preoții, buchisau pe cărțile tipărite în Moldova, Muntenia (și de mitropoliții noștri în Transilvania) din grija Domnilor pravoslavnici și a episcopilor lor. Nu scria Vasile Lupu: „Cuvânt înainte către toată seminția românească”? Se cunosc școlile din Beiuș în afară de gimnaziul marelui S. Vulcan? Școlile acele mărunte „naționale” ale bisericii celei vechi, la altarul cărora s'au cuminecat cu slovă și suflet românesc toți meseriașii și comercianții români de aici și din jur? Am avut școli.

Acei mircni și preoți dela țară, prevedeau cele ce se vor întâmpla. În această privință citez doar cărțile d-lor Darius Pop: „Urme strămoșești”. (Circularele episcopului Andrei dela Muncaci) și cartea d-lui V. Scurtu: „Petre Bran”.

Acei „răuvoitori” erau luptători de talia preoților Ciurdariu și Gh. Mureșanu, cari, în zilele noastre, după 200 de ani s'au răscolat cu credincioșii lor, contra aceleiași imixtiuni, din afară, care încerca prin schingiuri, temniță și bătăi, ca și atunci, să le schimbe legea. Episcopia de Hajdudorog este ulfima fază a unui proces dezastruos pentru noi. Efectele ei se pot vedea mai ales aici în părțile de apus ale țării. S'au publicat în „Afirmarea” din Satu-Mare în 1938, două documente privind acest proces, în care, români, șvabi, slovaci, protestau conduși de preoți de ai lor, contra deslipirii comunelor lor, de episcopia de Hajdudorogh pentru înființarea căreia, ei au muncit atât de mult. Și fără îndoială că pentru aceștia, și pentru toți, căci trebuiau să se „convingă”, episcopul Ioan Sabo dela Gherla, ar fi fost „sfântul” începător de lege nouă, cea mai mântuitoare, adevă singură — dacă România-Mare, prin amputarea mânei criminale n'ar fi adus dreptatea și liniștea lumii noi. Abia prin Hajdudorogh s'ar fi seurs câte ceva din bunăfățile promise și pentru bieții noștri iobagi. Numai că, de astă dată nici un sfânt românesc, din oricare tabără ar fi venit, n'ar mai fi fost primit.

Cei cari s'au ridicat împotriva episcopiei de Hajdudorogh, n'au făcut-o pentru că erau catolici, ci pentru că erau Români. Alții, cari au luptat pentru triumful noii idei, și-au distrus neamul peste care păstoriseră. Și nici

odată acei, cari au fost chemați să se jertfească pentru triumful românismului, n'au aparținut uneia dintre tabere, ci neamului întreg.

Trecând peste aceste considerații, ne vom opri asupra oamenilor din Sălaj. E sigur că fără ei, de mult s'ar fi stins și din aceste părți neamul.

Autorul îi împarte în 3 capitole: I. Preoți cu crucea 'n frunte. Acest capitol cuprinde biografiile următorilor vlădici și preoți: Grigore Maior, Ignatie Dărăbanț, Ioan Pop Suduranul, Ioan Alexi, Ioan Vancea, Ioan Galu, Olimpiu Baboloviciu, Vasile Păteășiu, Alexă Pop, Grigoriu Pop și vicarii Sălajului.

Cap. II: Murim mai bine 'n luptă, cuprinde pe: Simion Bărnuțiu, Florian Măreș, Gheorghe Filip, Ioan Maniu, Gheorghe Pop de Băsești, Andrei Cosma, Ioan Hendea, Gh. Șimonca.

In Cap. III: Crespusulul unui trecut apus: Petre Dulfu și Gheorghe Mureșanu.

La Anexe, sunt câteva documente interesante.

Nu pot să termin aceste rânduri, fără să nu reproduc aci, portretul admirabil prins, al ungurului, de Ioan Maniu.

„Nu am crezut, — îi scrie el unchiului său Simion Bărnuțiu — să fie așa oameni prăpădiți și proști! Dacă l-ai vătămat e simțitor, dacă i-ai făcut bine, e nemulțămător și nerecunoscător, prost și nemalițios. Libertatea la ei e licență. Nici libertatea, nici apăsarea nu-i place. Ii place a umbla de capul lui ca un bitang (vagabond). A fi supus nu vrea, a domni nu știe” (p. 126).

„Oameni din Sălaj”, cuprinde multe documente și lucruri frumoase. Amplificând cercetările, d-l Ardeleanu, ar putea scrie o masivă carte despre Sălajul românesc. E chemat și i se cere.

Titus L. Roșu

N O T E

IDEI – OAMENI – FAPTE

IN AL ȘAPTELEA AN

Am mai adăugat un an, la formidabilul efort, pentru susținerea acestei reviste aci, pe frontiera de Vest a României. Cei cari ne urmăresc știu ce însemnează această înierustare nouă pe răbojul vremii, cu încă o dungă: sacrificii cari de multe ori depășesc posibilitățile unui om. E tenacitatea aceea care nu înțelege să se dea în lături dela nici o opreliște atunci când știm că ceea ce făptuim este util nației. Avem prea multe capitulări aci, înregistrate dela războiul încoace. Și nu ne putem permite luxul încă uneia. De aceea noi, cei grupați în jurul „Familiei” desfășurăm acea uriașă energie ca să o putem menține.

Revista „Familia” își are un drum precis. Serioasă, sigură de puterea ei și de încrederea marelui număr de cititori, ea servește aci, pe frontieră, ca bastion puternic cărturăresc. Sufletele găsesse la ea suflet românesc din abundență. Smulge altor meleaguri flori rare din domeniul intelectului și le aduce aci pentru a le servi băștinașilor dornici de așa ceva și ridică valori locale pentru a le face cunoscute românismului de pretutindeni. Desprinde peisaj, hrisov vechi, preocupare nouă din solul acestui Bihor scump și le dă preocupării generale a neamului. Dar orizontul ei nu este limitat de vr'un

hotar de regiune sau județ. Ne-am bucurat de un talent descoperit aci, pe granița de Vest, ca și de unul descoperit în Cadrilater sau pe țărmii Nistrului. Ne-a bucurat valorosul românesc, ca bun național, fie el de aci, fie el din altă parte.

Revista „Familia”, fondată în 1865 de harnicul precursor Iosif Vulcan, a subliniat, aci, la Oradea, apariția aceluia astru, timid încă pe atunci, născut la Ipotestii Botoșanilor. Și era brăzdată sângeros țara atunci, dela noi la Botoșani, de hotarul care ne separa.

Eminescu se năștea pentru românismul întreg, ca să-i dea strălucire în fața lumii întregi. Acestea erau vederile „Familiei”. Aceleași au rămas și astăzi. Nu disprețuim patriotismul local, atunci când el ne înfățișează valori cari trebuiesc adulate. Nu vom face nici când cal arab însă, dintr'o gloabă a cărei valoare nu constă decât în faptul că mamă-sa i-a dat viață în Bihor sau în Ardeal...

Revista „Familia” având acest orizont, era natural să nu aibă și slăbiciuni pentru scrisul scurțat pe vârste. Scriitor tânăr, scriitor bătrân? Ce e aia? Ce e aia scriitor ardelean sau scriitor din Vechiul Regat? Pentru noi scriitorul român este scriitor când este într'adevăr scriitor. Nu ne interesează

câte măsele are și nici locul unde a văzut lumina zilei. Scriitor pe regiuni? Există și pentru noi. E acela care își înhamă talentul pentru valorificarea unor comori locale. Sunt multe aceste bunuri locale cari merită să fie exploatate artistic în creația literară.

Acesta ne este orizontul: larg cât hotarele vaste ale românismului; iar crezul? Neclintit ca piscul Ceahlăului.

Ne-am conformat timp de zece ani, în cele două serii ale „Familiei” pe cari le-am editat noi. Ne vom conforma și de acum încolo.

În greul luptei pe care o ducem, datori suntem să subliniem gestul unui mare înțelegător: d. Al. Radian, o figură luminoasă pentru noi. Ne-a studiat, ne-a cumpănit efortul și a avut intuiția utilului. Și ne-a îmbrățișat cu dragoste. I-am dăruit și noi toată dragostea și toată recunoștința noastră. Și aceste sentimente i le vom păstra pentru totdeauna.

Cu el a început ministerul Propagandei Naționale. Și de el am fost sprijiniți și noi, cei îndepărtați, cari muncim serios la posturile noastre avansate. Ii adresăm tot ce avem mai bun în gând și în suflète.

Pășind în al șaptelea an al celei de a treia serii, „Familia” promite aceiași dărzenie.

M. G. Samarineanu

CONCEPȚIA ORTODOXĂ DESPRE CULTURĂ

Conferința d-lui Nichifor Crainic la Oradea

Sâmbătă 15 Ianuarie a. c., scriitorul Nichifor Crainic a ținut o conferință la Oradea, despre cultura în lumina concepției ortodoxe.

A început prin a justifica formularea subiectului, accentuând că se va feri de orice agresivitate confesională, înțelegând că biserica lui Christos, atât sub forma ei romano-catolică cât

și sub cea ortodoxă, nu exclude concepția de cultură; protestantismul singur are o atitudine negativă în această privință. Trecând apoi la lămurirea noțiunii de cultură, arată conținutul acestei noțiuni. D-l Crainic e profesor și, deci, familiarizat cu metodismul și preocupat la fiecare pas de grija de a fi înțeles de toți cei de ce-l ascultă. Desbrăcat de pedanteria prezumțioasă a celor ce puțin le pasă de auditori, d-l Crainic, dimpotrivă, ține seamă cu mult bun simț de auditor.

Lămurește apoi la fel și noțiunea cultului și cuprinsul Sfintei Liturghii. Cultul este o realitate care arată că religia este o totalizare a celor mai înalte producțiuni ale geniului omenesc. Cultul nostru ortodox creiază o unitate; biserica bizantină un stil, întocmai după cum, de pildă, religia egipteană este creatoarea întregului stil egiptean. Iată dar că stilul, marile stil epocal, este o creație a religiei; și Statul poate crea stil, dar de o importanță mai mică.

Cultura se definește în opoziție cu natura, omul singur creind cultura; ea este ceva cu lesăvârșire specific omenesc. Dar ce este natura? Filosofia și știința ne dau foarte multe definiții, pe cari nu le vom analiza aici. Să vedem concepția creștină despre natură. Doctrina creștină ne lămurește mai bine ce e natura: ea face distincție între natura necreată, spirituală, infinită și veșnică și natura creată, natura de făpturi, creaturi ale lui Dumnezeu. Minerale, plante, animale, om și îngeri, formează o orăchie de făpturi ale lui Dumnezeu, fiecare categorie cu însușirile ei. Mineralele au existență, plantele au existență și viață, animalele au existență, viață și suflet; omul are în plus suflet cugetător, iar îngerii suflet, spiritualitate pură. În această scară a creației nu găsim însă cultura, ea este creația omului. Omul este un microcosm, o lu-

me sintetică, în care se rezumă toate creațiunile lui Dumnezeu, însăși substanța ingerilor.

El singur, omul, are libertatea de a trece din lumea materială în cea spirituală; se plimbă liber pe cele două planuri: material și spiritual. Din această libertate se naște cultura. Aceasta este concepția creștină; nu înseamnă însă că nu a existat cultura și în afara creștinismului, înainte de Christos. Este o cultură păgână. Creștinismul nu o neglijează, ba chiar o apreciază. Aici e locul să se arate că concepția ortodoxă despre cultură este cea mai largă. Pictura bizantină a bisericilor noastre este un fenomen unic, recunoscut de cei mai mari savanți, chiar în afară de ortodoxie; ea nu pictează oameni, ci dogma bisericii creștine de răsărit. Ea ne redă toată istoria neamului omenesc, dintru început și până în vecinicie. Dar ne mai dă ceva în plus, ceva curios, pe zidurile din afară ale bisericii ea ne zugrăvește figuri de filosofi, poeți, oameni de geniu păgâni, greci, indieni și chiar egipteni. Acest fenomen nu este la catolici; la protestanți nici atât. Și tocmai aici stă sensul larg al ortodoxismului față de cultură. Tratatul de pictură bizantină spune ceva mai mult: ce trebuie scris lângă fiecare figură zugrăvită. Se va scrie cutare cugetare din Platon, etc., dar numai ceea ce era o profeție a marilor genii păgâne, în legătură cu venirea unui mântuitor al lumii. Minteă cugetătoare a omului, chiar înainte de Crist, se ridică până la concepția unui Mântuitor al lumii, atât de căzută în păcat și în suferință.

Creștinismul în general, admite că Dumnezeu poate fi descoperit de oamenii de geniu. Asemănarea cu Dumnezeu și-o face fiecare prin puterea sa de înălțare spre El. Genialitatea este un dar al lui Dumnezeu, dat tuturor, păgâni și creștini: geniuul imită

pe Dumnezeu în calitatea Lui de creator. Dar aceasta nu înseamnă că tot produsul geniiilor este bun; nu toată cultura este bună, căci omul, oricât ar fi de genial, este supus greșelii; el greșește din libertatea lui de voință.

Atitudinea bisericii ortodoxe față de creațiunile geniiilor umane a fost toleranță, o toleranță cu zâmbetul eternității pe buze pentru operele rele, căci își dă seama că ele nu vor putea distruge opera lui Christ. Și aici iar ne deosebim de catolici; ei au ales din cugetarea păgână numai pe Aristotel; alegere unilaterală și integrală, fără selecționarea pe care o face ortodoxia. Ortodoxia a luat orice fragment din cultura păgână, fragment ce se potrivește cu substanța creștină, făcând prin urmare o largă selecțiune.

Ne mai deosebim de catolici și în alte puncte de vedere ale aprecierii culturai păgâne. Spre exemplu catolicismul a introdus în cult sculptura statuară; noi avem numai sculptura miniaturală, numai bassorelieful. Catolicii au admis și muzica instrumentală. Explicarea este că ortodoxismul ține la tradiția primilor creștini cari au prigonit statuile, sculptura grecească (am zice noi chipul cioplit) ea pe niște idoli, căci aceste statui erau nu numai chipuri cioplite, ci chiar zei la cari se închinau. Ortodoxia însă aprobă arta statuară, sculptura în stil mare în afară de biserici.

Catolicismul și-a manifestat intoleranța față de alte culturi vreme îndelungată, prin inchiziția și indexul la care erau supuse scrierile. Catolicismul de azi însă a părăsit intoleranța; azi nu se mai gândește nimeni să ridice rug pentru cei ce cugetă altfel, nici să prigonească operele scriitorilor.

Biserica ortodoxă este îngăduitoare, este răbdătoare, căci știe că Iisus Christos nu poate fi zguduit dela locul Său de nici un geniu.

La întrebarea: pentru ce geniile

crează? D-l Crainic arată că nostalgia paradisului a dus pe om să creeze. Dacă omul ar fi trăit în rai, n'ar fi creat cultura căci acolo totul era perfect. Din starea de imperfecțiune în care se găsește omul, din lumea păcatului, omul vrea să evadeze. Toți avem nemulțumire de această viață de păcat. Această stare de imperfecție cere altă stare: spiritul omenesc nu se împacă cu această lume și astfel se naște dorul de o lume mai perfectă, pe care și-o crează omul.

Conferința d-lui Nichifor Crainic exprimă cu o claritate până la simplitate, cu argumentația cea mai obiectivă și într'un spirit cu adevărat de toleranță ortodoxă, aduce o lumină în preocupările noastre culturale de azi. D-sa a reușit, credem, să nu supere pe nimeni, cum se întâmplă de obicei cu conferințe de acest gen cari pot atinge susceptibilități, pot jena păreri și credințe. Credem că a trecut timpul acestor preocupări. D-l Crainic are meritul de a fi privit biserica lui Christ în toată universalitatea ei, deși a vorbit de ortodoxie.

J. DELMAS: SUFLETE DE INFAN- TERIȘTI

*tradus în bibliotecă „Energia”, ed.
Fund. Regele Carol II.*

Colonelul I. Delmas, de Stat Major, ne-a mai dat încă două lucrări din același ciclu: „Mes hommes au feu” și „L'infanterie de la Victoire”.

Traducerea de față făcută conștiincios și într'o românească desăvârșită de d-l maior Mircea Tomescu, aduce mare serviciu curentului de regenerare sufletească a tineretului nostru. Este o carte de înaltă educație națională și de virtuți de cari azi avem mai mult ca oricând nevoie.

Plecând dela „Pitou”, soldatul dinaintea războiului, care-și târa unifor-

ma și pe sine și părea multora caraghios, trece la „le Poilu” bărbosul, soldatul marilor victorii franceze, soldatul marilor acte de bravură și al marilor sacrificii. În această carte autorul, cu date controlate de el personal, ne va înfățișa nu numai pe acest soldat: „le Poilu” cuprinde un bloc, o masă în care intră și cei cu galoane. „Armata nu e compusă numai din marii ei conducători și din soldați”. Comandanții dau ordine, soldații le execută: „Mai trebuie însă o a treia parte să facă legătura spirituală între șef și soldat, să-și însușească gândul celui dintâiu și voința celui de-al doilea și să-l conducă pe acesta la asalt”.

Aici e fondul omenesc al războiului: „dynamismul materiei care luptă”.

„Este o masă organizată, pusă în mișcare pe planul experimental de niște cadre, de o elită, care posedă gândirea comandantului și care conduce această masă la asalt cu inima și cu brațele”.

Gradații sunt animatorii, creierul, sufletul celulelor organizate. Ei conduc pe soldați „aproape de mână asupra dușmanului. Exemplele verificate și culese în acest volum sunt fiecare o pagină eloquentă de cecace poate face omul ridicat la cele mai înalte principii de conduită. Citez în treacăt câteva capitole: o misiune grea, groaznică oră II. moartea unui erou, jărământul rezervistului, cum ia hotărâre un colonel, ordonanță fără voce, greșeala unui viteaz, etc. etc.

Este o carte pe care străjeria ar putea-o folosi la cuvântul șefului, pe care educatorul o poate avea cu sine în orice moment, iar ofițerul ca evanghelic.

CONTELE DE LYTTON: ANTONY
*bibliotecă „Energia”, ed. Fund. Regele
Carol II.*

Traducere din engleză de Profira Sadoveanu și Costache Popa. Nu in-

sistăm asupra traducerii însăși care este la înălțime și într' o frumoasă românească.

Lucrarea face parte din aceeași serie ca și a colonelului Delmas, pomenită mai sus. Este povestirea unei vieți de familie, în care ne apare figura reprezentativă a fiului Contelui povestitor. Antony este tipul reprezentativ al generației sale, dar mai ales este tipul activului, dinamicului, vesel, plin de viață, antrenat, dotat de calități excepționale pe toate tărâmurile de activitate. Desigur trebuie înlăturată partea subiectivă pusă de dragostea tatălui povestitor, care totuși nu se ferește pe alocurea să-i remarcă și defectele. Este o carte scrisă pentru tineret, deschizând perspectivele unui optimism de viață, atât de necesar tinerilor, cari adesea sunt înclinați spre un scepticism nemotivat și precoce, din cauza unei greșite orientări a educației pur cărțurărești. Viața lui Antony îți dă gust de viață.

IONESCU MOREL: MAI SUNT OAMENI BUNI

ed. Principele Mircea

Ca formă nu avem mult de observat, stilul este ușor și curgător; limba curată, cu mici excepții; fondul este simpatie dând foarte adesea ocazii la clipe de duioșie. Un copil orfan, care nu și-a cunoscut părinții, Vlad se trezește hoinar pe stradă; el găsește un câine, tovarăș de viață; ambii sunt culeși de un lucrător de navaje, Dan Prună. Sunt duși, copil și câine, la mama Maria, proprietăreasa, alt suflet bun. Copilul ajunge centrul de atracție chiar și al mahalalei. Este înfiat de Dan, e crescut, ajunge de-și face o carieră și se logodește. Apar și alți oameni buni: avocatul, medicul, ușierul Mareș, coana Silvia, preotul, etc. Intreaga poveste îți lasă impresia că destinul i-a deschis

lui Vlad porțile larg spre succes. Este un copil excepțional până la exagerare: ceeace desigur fură pe autor care, călcând măsura timpului, îngrămădește prea repede toate treptele evoluției și în câțiva ani Vlad face clasele primare, străjerie, premilitărie, (cari sunt instituții abia de vreo trei ani) militărie, meserie și ajunge mecanic de motoare — doctorul motoarelor — Vlad. Apoi amănuntele istorico-tehnice, din viața de aviație, cari la început te-ar face să-l vezi pe Vlad aviator, se amestecă cu creația autorului, încât nu poți distinge între ficțiune și realitate. Celui ce scrie aceste rânduri i-a fost ușor să controleze exactitatea datelor aviatice și ca mașini și ca oameni, fiindcă le-a trăit; dar ne întrebăm dacă într'un roman acest amestec dintre exact și închipuit poate să se împace.

MIHAI CODREANU: STATUI

Ed. Fund. Regele Carol II.

Sonetele și evadările din sonete ale lui Mihai Codreanu sunt prezentate într'un frumos volum și din punct de vedere al tehnicii tiparului și al formei îngrijite. Critica literară și-a spus cuvântul despre poezia lui Codreanu, trecut aproape în rândurile classicilor. Poetul își scrie singur în versuri prefața operii sale:

În mine doar me visător haotic
Un cântăreț de mistice cuplete,
Care-mi vorbește 'n limbă de sonete
Când îl trezește din somnul său
hipnotic.

— — — — —
Statui aș vrea sonetele-i să fie,
Că nu le-a scris cu pana pe hârtie
Ci le-a sculptat în marmoră cu
dalta.

Cu drept cuvânt, fiecare sonet este o operă țășită cu multă grijă din mâ-

na și daltă maestrului care în primul rând ține mult la desăvârșirea operii sale. Este un scriitor mare, care se îngrijește mult, mult de tot, de curățenia, de frumusețea și de perfecțiunea produsului său artistic. Poezii mari, ca toți marii creatori, așa au fost, au mers până la neglijarea persoanei lor: azi scriitorășii au grijă întâiu de ei și apoi de operă.

După fiecare sonet al lui Codreanu te oprești, îl măsoară, îl pătrunzi, îl îmbrățișezi cu gândul și cu inima, căci el se adresează amândurora.

„Că bun e Dumnezeu în toate cele:
Dar mai ales cu câtă duioșie
Hrănește vulturii cu rândunele”.

sau:

„Jupiter, chiar el se 'mbată
Că desigur, lumea toată
N'a fost treaz când o făcu”.

Codreanu nu poate însă fi citat, el trebuie citit. Fiecare bucată ne produce emoția artistică și ne poartă într-o atmosferă de înaltă inspirație.

TEODOR SCORȚESCU: CONCINA PRĂDATA

Ed. Fund. Regele Carol II.

Nu avem intenția să discutăm problema moralității în artă și nici să ne erijăm în puritani. Romanul d-lui Scorțescu — tipărit de o editură care patronează literatura și arta — după ce l-ai citit îți lasă în gură o acreală ca după un chef cu orgii. Se poate rezuma în câteva cuvinte: perversitate, adulter și amor lesbic în cele din urmă. Scris cu mult talent, cu mari merite de formă, deși cu trivialitate pe alocurea, acest, așa zis roman, este o desfășurare interesantă scenică în care ne apar tipuri de ratați, de bolnavi, de o independență bolnavă și de un sensualism de toate nuanțele.

La urmă chiar, un cartofor de pro-

fesie, se întreabă de ce: Concina Prădată? Să fie mania titlurilor sonore și stârniitoare de curiozitate?!

Cartea te antrenează, te fură, prin stilul ei curgător, un manual admirabil pentru curentul de regenerare al tineretului de azi!

ȘTEFAN LUPAȘCU: L'EXPERIENCE MICROPHISIQUE ET LA PENSÉE HUMAINE

Ed. Fund. „Regele Carol II”.

Lucrările serioase de până acum ale d-lui Ștefan Lupașcu, primesc prin această lucrare încă o confirmare a muncii pricepute, metodice și serioase pe tărâmul epistemologic. În „Devenirea logică și afectivitate”, autorul, după ce ne vorbia despre dualismul antagonist și despre actualele pretenții ale sufletului omenesc, încerca să ne dea o nouă teorie a cunoștinței. Apoi în celelalte lucrări face o subtilă introducere în filosofia științei. Nu mai pomenim despre cauzalitate și determinism și despre infinit și experiență, probleme epistemologice atât de luminos discutate de meritosul autor și cugetător.

Ca și lucrările de până acum, d-l Lupașcu, caută, prin prezenta lucrare să „inaugureze o colaborare explicită și directă între filosofie și știință”. Orice om de știință, spune autorul, ajuns la maturitatea cugetării sale și a experienței sale omenești, aspiră să pătrundă în universul filosofilor. Din nenorocire sunt sisteme filosofice închise și definitive, cari împiedică această colaborare dintre știință și filosofie; de asemenea sunt atitudinea științifice despotice (pozitivismul secolului XIX-lea), cari aduc aceiași piedică. D-l Lupașcu se gândește la un fel de sistem-metodă care „nu termină, și care dimpotrivă, pe cele două planuri își propune tocmai să înceapă...”

(Orice filosofie nu e numai decât un epilog: sunt filosofii prolog și lor le revine datoria de a ajuta știința).

În lumina acestor gânduri, după o judicioasă și minuțioasă analiză, pe ambele planuri (știință și filosofie), autorul caută să încheie încercarea sa de teorie a cunoștinței printr'un „nou discurs al metodei”. Desigur sunt perspective noi de cugetare, întronând principiul complementarității contradictorii, cari trebuie să înlocuiască principiul necontradicției ca fundament al logicii. Regula de gândire trebuie să fie contradicția nu necontradicția. Orice dată trebuie să-și aibă ca complement existențial și constitutiv un termen contradictoriu.

„Metoda nouă va consta deci a căuta în prezența unui fenomen oarecare, mai întâiu care este fenomenul său contradictoriu și în al doilea rând în ce măsură el îl virtualizează sau e virtualizat de el”.

Deci legea logică cea mai profundă este legea contradicției dinamice (și nu a necontradicției).

Se poate desigur discuta mult în jurul îndrăznețelor afirmații ale d-lui Lupășcu: dar lucrarea în sine pune probleme de logică sub unghiuri noi, și merită să fie citită cu toată atenția.

PAOLO SOLDATI: LA POESIA DI OCTAVIAN GOGA

Ed. „Ramuri” — Craiova

Autorul vede în Goga pe scriitorul care a dobândit celebritatea europeană. Goga este îndemnat în poezia sa „da un impetuoso amore per la sua terra e per la sua gente”. Autorul trece prin întreaga comoară poetică ce ne-a lăsat-o Goga, traducând în versuri libere italiene mărgăritarele marelui cântăreț al neamului.

Iată de pildă versuri din „Oltul”:

Tu, fratello dei nostri pianti
E alla nostra rivolta fratello.

Urlavi ai cieli l'amorezza
Della tua ira atterita,
și mai departe:
Impotente sembri anche tu oggi
Ti ha incotenato l'imperatore.

Dacă este adevărat că „traduttore e traditore”, aici cel puțin sonoritatea și muzicalitatea limbei surori păstrează din muzicalitatea limbei mactse a marelui poet.

Lucrarea d-lui Soldati fără pretenția unei critici prin legile estetice, este o valoroasă însușire de perle selecționate din poeziile poetului Octavian Goga.

DARIU POP: CRIZANTEME TÂRZII (POEZII)

„Astra” Satu-Mare

D-l Darius Pop este un vechiu colecționar al cântecului, artei și poeziei noastre din Nordul Ardealului.

Cunoscător al sufletului țaranului din Ardeal, d-l Pop s'a adăpat la izvorul neseecat al inspirației populare; versurile din acest volum, chiar când s'ar părea că poartă peceea străină, sunt învăluite în mirezma țărănească a țării Oașului și a Năsăudului.

Volumul începe cu o închinare M. S. Regelui Carol II, „La Focul străjeresc” scrisă în Araciul de pe malul Oltului Ardelean, sat cu puternică viață românească și în trecut:

Hai, străjери, s'aprimdem focul
Strămoșesc, din vremi bătrâne,
Să-l păzim, să stăm în juru-i
Că nu știm ce va fi mâine;

Iată și câteva rânduri din răvașul „cătре Ion din Ardeal”:

Ioane,
În Ardeal, de altă dată,
N'aveai spor, n'aveai folos
Și trăiai numa n ponos
Ca o viață injugată.

Semănai mălai și grâie
Și creșteai cirezi de boi,
Dar copiii-ți erau goi
Și tu slab ca o momâie,

D-l Dariu Pop, inspector școlar, cunoaște bine viața dascălilor dela sate. În „Dascălul Mihai” fixează o epopee de martiri în câteva rânduri, astfel:

În luna Mai
Vai
A plecat cu mult alai,
S'a dus, dascălul Mihai!...

Frumos pastel: „Țara Oașului” cu trăsăturile sale specifice și unice poate în tot întinsul românesc. Frumos și „Filmul istoric” scris în formă tradiționalistă. După „Mărturiile strămoșești” (documente istorice), d-l Dariu Pop ne dă un buchețel de flori românești.

C. CONSTANTINESCU: ALCIBLADE
(*dramă istorică — în versuri*)

Ed. „Grafica” Oradea

D-l Constantinescu și-a început opera de scriitor dramatic cu o altă piesă. „Catilina”.

Subsemnatul am avut ocazia să aud citită chiar de autor, prima sa dramă istorică. Azi tiparul ne aduce pe „Alcibiade”, piesă scrisă cu aceeași inspirație ca și cea dintâiu. Autorul a aprofundat coloritul istoric cu toate nuanțele epocii și reușește să reînvie oamenii și timpuri cari au strălucit și cari au lăsat urme neșterse în mersul vieții omenesci.

D-l Constantinescu este mai mult decât cornelian, căci nu rămâne în cadrele rigide ale clasicismului. Personajile sunt reale, fără a fi înțepenite de cereințele unor legi ale artei clasice; trăiesc, simt, se zburcună în libertate, așa cum desigur au trăit în vremea lor. Stăpân pe tehnica scenei, autorul leagă cu naturală curgere, scene după

scene, cu o vioiciune și variație de succesiune, care fură pe cititor și-l poartă în timpuri cari au fost.

Versificația destul de îngrijită, vocabularul potrivit personajilor și vremii.

George Bota

IOAN MASSOFF: MATEI MILLO

Editura Națională Ciornei.

Se semnalează, în ultima vreme, un fapt îmbucurător: apariția tot mai multor cărți referitoare la figuri de seamă din trecutul cultural al Românilor. Ținând seama numai de volumele apărute recent în Editura S. Ciornei, amintim: „Domnița Ralu Caragea” de P. Manoliu, „Miron Costin” de D. Almaș, „Maria Cantemir” de L. Bors, care sub formă de biografii romanțate destăinuie cititorului, nu numai faptele și psihologia unor personaje aproape necunoscute marelui public ci și epocii caracteristice ale veacurilor trecute. Cum să explicăm acest fapt? Este poate „un tonic” după cum spune d-l Cezar Petrescu: „Înmijlocul furtunilor cartea este un refugiu sufletesc”. Ne vom abate gândurile neliniștitoare dela evenimentele din jur odihnindu-ne temporar în trăirea alter vremi sbuciumate din cari vom lua nădejdi de viitor, și, poate, în larga perspectivă a trecutului, vom desprinde o constatare filosofică vesnicelor frământări ale omenirii.

„Matei Millo” de Ioan Massoff, nu este o biografie romanțată ci un studiu menit să ne informeze exact asupra primului mare actor român și asupra începuturilor teatrului românesc.

Autorul este un cunoscător al istoriei teatrului nostru. A mai publicat: „Teatrul românesc acum o sută de ani” și „Istoria Teatrului Național”, două volume cu bogate informații referitoare la acest domeniu. De astă-

stată ne prezintă o lucrare de o bogată documentare cu toată greutatea culegerii datelor numai din ziarele exemplului și din unele corespondențe și manuscrise păstrate la Academia Română.

Matei Millo, fiu de boer moldovean, al spătarului Vasile Millo, născut în Noemvrie 1914, primește educația obișnuită a unui fecior de neam, fiind camarad de școală la pensionul lui Victor Cunin cu Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu. De tânăr simte chemarea pentru arta dramatică iar în timpul studiilor dela Academia Mihăileană singurul său vis e de a deveni actor. Izbutește în preajma anului 1840 să plece în Franța, unde, în loc să învețe economia politică, așa cum promisese, urmărește spectacolele parisiene, studiind jocul actorilor, ba chiar joacă pe unele scene. Intors în țară după cinci ani, își începe cariera artistică la Iași, trece apoi, în preajma unirii, la București.

Matei Millo a cunoscut multe pieșici cari se puneau în calea talentului său: opunerea familiei, prejudecățile timpului, lipsa acută de mijloace materiale, lipsa unui teatru organizat, a unui public înțelegător și a unei tradiții artistice în jocul actorilor. Fie că boem, a fost susținut în apriga înfrângere a tuturor greutăților începutului de o îndărătnică răvnă și de încrederea în puternicul său talent, stea călăuzitoare dealungul întregului șir de încercări din cari, în majoritatea cazurilor, Millo ieșea plin de datorii dar teatrul românesc se întărea în dauna trupelor străine de teatru, opera, circ, etc. ce băntuiau pe atunci prin țările române.

Autorul redă cu lux de amănunte suferințele vieții de artist a lui Millo, închinată numai scenei în acea epocă de înjghebare a teatrului cu dese crize și slabe încercări de redresare pornite cu ajutorul capricios al gu-

vernelor. Urmărim pas cu pas sforțările actorului dela prima sa manifestare artistică ca elev de școală apoi ca angajat, ca asociat vremelnic al lui Pascaly, ca director de teatru, ca artist ambulant, în perioada lui de glorie ducând peste vechile granițe, în Ardeal, Banat și Bucovina graiul și sentimentele românești și până la ultimele reprezentații la vârsta de peste 70 de ani, când gârbovit și tremurând de slăbiciune și de emoție, interpreta pe Barbu Lăutarul: „Eu mă duc, mă prăpădesc ca un cântec bătrănesc”.

Se insistă asupra meritului mare al lui Millo de a fi descătușat scena românească de influența nimicitoare a teatrului grecesc, de a fi înlocuit jocul exagerat al actorilor prin simplitatea și naturalitatea gesturilor și a tonului și mai ales de a fi creat repertoriul național românesc împreună cu Alecsandri, într'o epocă în care franțuzismul era atotstăpânitor.

Pentru completarea tabloului vremii Dl. Masoff împletește evenimente politice (căderea lui Cuza, schimbări de guverne, războiul de independență, etc.) întâmplări de actualitate, pe atunci (inundațiile Dâmboviței în oraș, descoperirea unor izvoare binefăcătoare la Lemaitre) descrierea mentalității claselor boerești, toate oferind un viu și pitoresc București de altădată.

Lectura acestei volum cu un conținut atât de bogat se face cu interes și deosebită plăcere căci adeseori autorul reproduce scene de anecdotă pline de umor iar altelei pasagii de emoționantă duioșie.

Pentru orice doritor de cultură, cunoașterea acestei opere e necesară, aducând totodată mulțumirea deplină a unei valoroase lecturi.

El-Marg. Popovici.

AL. POSESCU: INTRODUCERE ÎN
FILOSOFIE.

București, 1939.

Dacă în general sunt necesare operele de introducere în diverse științe, introducerile în filosofie sunt cu atât mai necesare, cu cât în filosofie e mai multă libertate și diversitate chiar în ce privește obiectul filosofiei și al introducerii în filosofie.

Răsfoind Introducerile românești de până acum, constatăm că fiecare autor își are felul său specific de a o trata. D-l Mircea Florian face un scurt istoric al doctrinelor filosofice, d-l D. Rădulescu studiază teoria cunoașterii, iar d-l E. Vidoni se ocupă de principiile filosofiei tomiste.

Dl. Al. Posescu — cunoscut cititorilor de filosofie prin lucrările publicate la Societatea Română de Filosofie — ne dă un manual de introducere în filosofie, care vrea să fie o inițiere în tainele cugetării filosofice. Subiectul acesta e frumos și seducător. La cursurile de introducere în filosofie de la Universitatea din Cluj, predate de distinsul hegelian D. D. Roșca, era întotdeauna lume foarte multă, atrasă și de talentul tânărului filosof clujan, dar și de farmecul inițierii în tainele meditației filosofice. Dl. Al. Posescu își începe studiul cu un capitol despre — definiția și obiectul filosofiei. Ca în orice compediu de acest fel, urmează imediat un capitol despre raporturile dintre filosofie și știință, filosofie și religie.

Pentru d-l Al. Posescu, religia este un fel de metafizică simplistă, necesară omului incult. Se observă influența lui Schopenhauer, cu butada sa — religia e metafizica proștilor. Atitudinea dlui Al. Posescu, nu se încadrează în linia marilor gânditori. Domnia sa crede că problema exis-

tenței lui Dumnezeu nu este un capitol al filosofiei, când se știe că Goethe a afirmat cu multă sinceritate că istoria omenirii e istoria luptei dintre credință și necredință; Aristot se ocupă de argumentele raționale despre existența lui Dumnezeu, iar Kant se ocupă atât de amănunțit de teodicee, ca și Leibnitz. Hegel și mulți alți filosofi.

După capitolele introductive, Autorul trece la problemele filosofiei. De la început omul și-a pus două probleme: universul și omul. Ar trebui să adăugăm și problema Divinității. Pe lângă cosmodicee și antropodicee, orice cugetător își formula și o teodicee.

În legătură cu problema omului se pune problema morală și problema cunoașterii. Multe tratate de introducere în filosofie neglijează problema morală, dar dl. Al. Posescu o pune și o discută, ceace e apreciabil. Nu ne împăcăm însă cu faptul că studiază problema morală, numai în cadrele filosofiei elene.

Problema cunoașterii e tratată pe larg, după metoda clasică a diviziunii acestei probleme: 1. originea cunoașterii (raționalism, empirism, intuiționism), 2. Obiectul cunoașterii (realism, idealism, și fenomenism), 3. Valoarea cunoașterii (dogmatism, scepticism, criticism, — iar secundare — pozitivism, pragmatism, agnosticism, și antiintelectualism).

Cum ajungem la cunoaștere? Plecăm de la senzații și reprezentări din lumea externă. Noi le primim valorificate după normele lumii ideale. Lumea ideală e străbătută de normele: binelui, ale frumosului și ale adevărului, cari își au originea în absolut.

Cartea dlui Posescu, e scrisă cu mult duh filosofic și dacă ar fi lipsită de invectivele împotriva religiei, am considera-o demnă de admirat.

IOAN ȘEREȘ: ADOLESCENȚA

Versuri. Oradea, 1940.

Un adolescent, elev în clasa a VIII-a a liceului E. Gojdu, a tipărit un volum de versuri. Poetul tânăr, care se simte sărutat de muze, e totdeauna un semn de întrebare. Rainer Maria Rilke a scris ca nimeni altul, clasicele sale scrisori către poeții tineri, în cari îi îndeamnă să admire floarea și câmpul, sufletul și pe Dumnezeu. La porțile cetății de smarald a poeților tineri a bătut și elevul Șereș. Volumașul — intitulat simbolic „Adolescență” — este un început promițător. Tânărul Șereș scrie sub influența lui Lucian Blaga versuri ca acestea:

În șiruri lungi
Fără sfârșit
Balaurii gândului au năvălit
Din văzduhul misterelor.
Mă înconjoară
Și pătrund în firidele sufletului
Cu falca deasupra
Mai sus cași creștetul cerului.
Varsă năpraznic tăciune și foc
Și-mi rumează ființa
Balaurii gândului, balaurii gându-
lui.

Volumașul cuprinde și poezii moderniste și poezii cu caracter clasicist. Lira tânărului pare a fi multicornă. Așteptăm ca timpul să-i fixeze direcția în care se va îndrepta.

Iosif Naghiu.

REVISTA REVISTELOR

ROMÂNEȘTI

Cuget Moldovenesc — August-Deceembrie 1959, ne aduce un bogat și select material semnat de pene consacrate. D-l Petre Stati în primul articol: „Fenomenul eminescian” ne înfățișează cu un bogat material docu-

mentar, pe premergătorii lui Eminescu, ideia morții în poezia lui Eminescu, elementele erotice eminesciene, sentimentul naturii în poezia lui Eminescu; destinul eminescian. Eminentul profesor de istorie dela universitatea din Iași, d-l Em. Diaconescu ne înfățișează momente diplomatice: „Ce a fost convenția dela Reichstadt” în jurul războiului dela 1877—78. Găsim în acest articol elemente asemănătoare cu cele de azi.

D-l Vărzaru ne înfățișează pe Eminescu ca precursor al renașterii naționale.

Semnează apoi: D. Florea Rariște, G. A. Cuza, V. Chelaru, B. Iavorschi, Aurel Ivănescu, Fulger Dan, etc., talente tinere și pline de promisiuni.

Revista Fundațiilor Regale — Ianuarie 1940. Ne aduce o frumoasă schiță a d-lui M. Sadoveanu — din Divanul Persian — „Când a fost judecată Prea Frumoasa Șatuu”.

D-l Mihail Codreanu cioplește în marmoră încă o statuie:

Visa la țărmlu mării
Un trubadur vestit
Și 'n mistica 'nserării
Părea nedumerit:

Cât timp trăește încă
Povestea unui val
Cea 'ncremenit în stâncă
Isbindu-se de mal?...

Mai mult decât fiorul
Ce l-a surprins din mers.
Cât timp trăește dorul
Incremenit în vers?

Gh. Brăescu își continuă pe „Margot”, iar Al. Teodoreanu ne dă banalități paradoxale. Ch. Drouhet, își scrie ultimele rânduri despre „influența franceză în poezia lui Macc-donski”.

Mai semnează Emil Giurgiua, Ury Benador, Ovidiu Constantinescu, E. Angelescu, Al. Jordan, C. Ionescu-Gulian, Perpessicius, G. Călinescu, Pomp. Constantinescu, Șerban Cioculescu, etc.

Buletinul Pregătirii Premilitare — Iunie-Iulie-August 1959, tipărit cu multă îngrijire și în condițiuni tehnice excelente, ne aduce pe lângă clișee instructive și un bogat material semnat de cei mai autorizați reprezentanți ai sănătoasei instituții de educație.

D-l general Skeletti ne vorbește despre „Centenarul nașterii Regelui Carol I”, Dem. Psatta închină frumoase versuri M. S. Regelui Carol II. D-l I. Simionescu: „Premilitari, cunoașteți-vă țara”. Urmează apoi un răvaș de D. Meșter. D-l Colonel Gorceiu scoate în evidență rolul premilităriei în raport cu vremurile de azi, iar d-l căpitan Dumitrescu ne arată ce a făcut munca de folos obștească în toamna anului 1958, etc.

Viața Ilustrată — dela Cluj — Ianuarie 1940, își deschide paginile cu frumosul articol al P. S. Nicolae Colan al Clujului „Crăciun Regal”, în care ne înfățișează înălțătorul și emoționantul moment „Regele în mijlocul soldaților Săi de Crăciun”.

Versuri sănătoase eșite din penele d-lor: Pr. Teodor Ciceu, (Pământ), C. Goran (Magii), I. V. Spiridon (Testament). Al. Străoneanu, Ilie Mănișiu. Frumoasă schița „Orbul care vede” de Pr. Ciceu.

„Femea în concepția creștină” de d-l I. Todoran, desbute o problemă rămasă actuală și care pune în evidență înălțimea creștinismului.

Valoroasa revistă clujană, de sub direcția învățatului și inimosului episcop Dr. N. Colan, este cu adevărat și

ilustrată în condițiunile cele mai bune, și cu o selecțiune la înălțimile artei.

Revista de igienă socială — Octombrie 1959, sub direcția d-lui Dr. G. Banu, are un sumar de actualitate științifică. Primul articol semnat de d-l Dr. G. Banu despre: „Știința medicinei sociale” este dezvoltarea unei probleme care privește de aproape țara noastră, la început de epocă de nouă viață. Tot atât de actuală și interesantă e problema dezvoltată de A. Cressin: „Pregătirea profesională și selecționarea tineretului în România”. Urmează apoi un bogat material documentar și de experiențe pe terenul sănătății sociale, (Rolul factorului economic în demografie de I. Ciocârlan; boli sociale, organizarea sanitară, eugenic, etc.), precum și un bogat sumar de cronică.

George Bota

Preocupări Literare. Director: V. V. Haneș. An V. Nr. 2. (Februarie 1940). Societatea prietenii istoriei literare — din București, editează această revistă de istorie literară în care se publică diverse studii asupra literaturii române și a literaturilor străine. Numărul de care ne ocupăm, e dedicat centenarului lui Titu Maiorescu. Despre acest eveniment literar scriu articole d-nii: Gr. Tăușan — O sută de ani dela nașterea lui Titu Maiorescu: I. Nisipeanu — Titu Maiorescu profesor și pedagog; George Hilt — Titu Maiorescu. Despre literaturile străine scriu: Al. Stamatiad — Viziuni de războiu (după Julien Vocance); Al. Tutuțanu — Emile Zola, cu prilejul centenarului; Const. Dihoiu — Actualitatea lui Dante. D-l Fritz Behr-Weimar traduce câteva poezii din G. Coșbuc (în limba lui Goethe), iar d-l Al. Verdes scrie despre Eminescu la „Măgurele”. D-l V. V. Haneș retipărește introducerea

„Răspunsului” dat în 1645 de Mitropolitul Varlaam, Catehismului Calvinic din Ardeal.

Sunt remarcabile și notele dela sfârșit. Dl. R. Mărculescu prezintă poezia lui Voiculescu, Dna Elena Eftimiu ne informează asupra unor evenimente din viața culturală a Slaviilor, iar d-l V. V. Haneș, spicuește câteva însemnări importante.

Buletinul Cărții Românești. An XI. Nr. 12, 1959. Singular noastră publicație periodică de natură bibliografică, e Buletinul publicat de Cartea Românească. În fiecare lună ne informează bibliografie asupra cărților românești și străine mai noi și ne dă oarecari informațiuni bio-bibliografice asupra câte unui autor mai recent. Meritul deosebit al acestei publicații constă în faptul că ne informează asupra cărților mai noi. Dacă ar avea posibilitatea de a ne informa asupra tuturor cărților noi, ne-ar da o bibliografie națională, cum e Deutsche National Bibliographie de la Leipzig.

Numărul ultim e consacrat lui Vasile Ghețea, un tânăr cu bună activitate publicistică.

Libertatea. 1940. An VIII, Nr. 5. Revista Libertatea condusă de dnii I. P. Gigurtu și G. Strat, aduce prin fiecare număr articole prețioase. Numărul de care vorbim conține lucrări de: G. Strat — Olga General Gigurtu; Vasile Bulgaru — Agricultura și războiul; M. Theodorian-Carada — Cardinalul Românici; V. A. Beldiman — Napoleon și Dardanelele; St. Antim — Problemele fundamentale; Alex. Iordan — Acum un veac; G. S. — Cronică politică internă și externă. Numărul se încheie cu note și observații.

Tara Nouă. Cluj. 1940. An II, Nr. 57, 28 Ianuarie. Sub conducerea d-lui Victor Jinga, profesor la Academia Comercială din Cluj, a apărut în toamna trecută la Cluj această publicație săptămânală ce se impune tot

mai mult. Purtând numele promițător de „Tară Nouă”, a grupat în jurul ei o pleiadă de tineri. Fiecare număr are articole literare, filosofice, politico-sociale, cronici științifice, etc. scris de tineri cari promit mult. Numărul de care vorbim, are un editorial de Dl. Victor Iancu — Note despre spiritul european. Cuprinsul bogat și variat, face publicație interesantă și instructivă.

Graiul Dâmboviței, 1959. An XVIII. Nr. 10—11. Învățătorii din Județul Dâmbovița publică această revistă culturalo-literară, în care cunoaștem serisul multor tineri din acel Județ. Revista se ocupă de probleme pedagogice și literare, e mereu proaspătă și tinerească. Numărul ultim se deschide cu un articol de Crăciun al Păr. Emil Popescu. Dl. Stanciu Stoian scrie despre — Comunitățile de muncă școlară; d. Gh. Burică — Suprema noastră datorie; D. D. Lixandru — Crăciunul amintirilor; M. Postelnicu — Moș Crăciun; D. D. Lixandru — Breaza, Centru de difuzare a unei noi pedagogii. Zăinea R. Cruțu — Intuiția în școala primară, Petre Nicolae — Unitatea concepției despre lume și viață, M. Postelnicu — La moartea unui învățător, Sandu Buceșanu — Chemarea vieții.

Graiul Dâmboviței — pare a se număra printre revistele bune ale învățătorilor din țară.

Izvorașul — 1959. An XX. Nr. 11-12. În Bistrița Olteniei Părintele G. N. Dumitrescu — Bistrița, e de două decenii pionerul culegerilor folklorice. A întemeiat și o revistă de muzică, artă națională și folklor cu un nume încântător — Izvorașul — ce amintește frumusețile de nedescris ale cadrului mioritic. Revista „Izvorașul” e în prezent singurul periodic cu preocupări exclusiv folklorice.

Numărul de Crăciun din 1959 începe cu cântări armonizate după melo-

sul popular. Sunt și o serie de articole și culegeri folklorice: Septimiu Bucur — Sărbătoarea Nașterii și resfrângerile ei folklorice; Const. Noe — Crăciunul în Balcani; Mihail Bulacu — Originea bisericească a colindelor românești; N. Munteanu — Folklorul românesc peste hotare; Horia Petrapetrescu — Obiceiuri vechi din Franța; Hossu Pompei-Longin — Animalele în literatura noastră populară. Urmează colinzi din diverse părți ale țării.

„Izvorașul” — va rămâne alături de Sezătoarea — un exemplu bun de muncă rodnică pentru cunoașterea creației folklorice.

Viața Basarabiei — Noemvrie - Decembrie 1939. De opt ani apare la Chișinău sub conducerea d-ului Pan Halipa, „Viața Basarabiei”. Se ocupă mai ales de problemele culturale basarabene, așa cum trebuie să facă orice revistă regională. În numărul cu care se încheie colecția pe 1939, d-l Pan Halipa scrie ceva despre Hașdeu, poligraful Basarabiei, d-l R. Mareut se ocupă cu Eminescu și Basarabia, iar d-l Al. Boldur își continuă studiul despre Istoria Basarabiei. Dintre poezii, remarcăm poema d-lui N. F. Costenco „Lebăda neagră”.

Revista e bogată în studii, note și recenzii.

Revista cursurilor și conferințelor universitare — Noembrie-Dec. No. 9—10. De 4 ani apare la București o revistă similară celebrei reviste franceze „Revue des cources et des conférences”, cunoscuta revistă a cursurilor și conferințelor, pe care o putem numi antologia cugetării românești și străine. Se deschide cu luminoasa cuvântare rostită de M. S. Regele Carol II la inaugurarea noului local al școlii superioare de războiu din București. Urmează mesajul pentru pace al d-lui Franklin Deani Roosevelt și o

serie de conferințe din toate domeniile rostite de d-nii: Teofil Sidorovici. Const. Stoicescu, M. Gușuleac, I. D. Enescu, Al. Crăiniceanu, Gr. Odobescu, Vasile Chiru, C. Vlad, Gh. Butnariu, Dan Constantinescu, I. Gr. Periețeanu. La pagina economică semnază: Gillaume Röpke, D. R. Ioanițescu, I. Tutuc, D. Mociornița, I. Văluța.

Iosif Naghiu

Societatea de mîne — una din îngrijitele publicații românești, apare trimestrial sub conducerea d-lui Ion Clopoșel.

Revistă de tradiție, își păstrează programul ce și-a propus, dând îmbolduri spre studiul realităților românești, adâncind probleme sociologice sau culturale de vie actualitate. Astfel ultimele două numere, cu bogat conținut, oferă documentate articole referitoare la aceste preocupări.

În legătură cu opera de cunoaștere și de ridicare a satului românesc d-l I. Clopoșel prezintă rezultatele unei anchete întreprinse în comunele Cornereva și Bogoltin din Banat, și stăruind asupra condițiilor mizerabile de traiu ale populației, face următoarea constatare: „Trecem pasivi pe lângă marele fluviu al vicții fără să ne întrebăm conștiința dacă suntem ori nu datori să captăm noile izvoare ale sănătății și să aducem un făgaș sănătos fluviului forțelor morale și materiale”.

Pe de altă parte, conștient de pierderea formelor caracteristice de viață românească din pricina rapidei adaptări la civilizație, d-l Ion Chelea își face o datorie din notarea coștiincioasă a vieții păstorești din alte două comune bănățene. D-sa descrie traiul și uneltele păstorilor, informându-ne asupra „termenilor” regionali păstorești, notare folositoare atât sociologului cât și lingvistului.

Numeroase alte articole ne fac cu-

noscute alte aspecte ale aceluiași probleme: de ex. „Luxul rural” de M. Olănescu și „Aur” de V. Boiu, precum și vechi studii monografice privitoare la sate din Ardeal sau figuri de vrednică români bănățeni, luptători pentru cauza națională.

După cum se vede, preocupările de căpetenie ale revistei se îndreaptă către fenomenele regionale și mai precis, către cele din Banat, provincie căreia i se fixează și i se relevă contribuția la sporirea patrimoniului general al culturii românești în trecut și în prezent. Astfel, din opera scriitorilor contemporani, se publică schița „O inspecție” de Ion Țicu, „scriitorul sufletului românesc bănățean”, un adevărat Ion Creangă.

Dar în afară de această notă „bănățeană”, revista păstrează caracterul general românesc prin colaborarea d-lor N. Davidescu, Al. T. Stamatiad, I. Minulescu și V. Eftimiu, cari prin versurile sau proza lor, o situează în mișcarea literară contemporană.

Alți colaboratori întregesc conținutul publicației, abordând probleme variate și pline de interes, nu numai din domeniul preocupărilor românești ci și universale.

O bogată cronică de: „Fapte, idei și observațiuni” ne ține în curent cu ultimele actualități.

El-Marg. Poponici

MAGHIARE

Pászortlüz — (An. XXV, Nr. 12, Decembrie 1959), și-a serbat douăzeci de ani de apariție, ceea ce nu dovedește că presa ungară din România ar fi stingerii în dezvoltarea ei.

Din acest număr quasi-festiv reținem interesantul articol al d-lui Ștefan Gál: „Ungaria de odinioară în Danzig”. Autorul trece în revistă legăturile acestui oraș cu țările dunărene, ceea ce însemnează că nu este totuși o

năzbâtie să vorbim de interesele comune ale popoarelor mici din Europa dunăreană.

Erdélyi Helikon — (An. XIII, Nr. 1, Ianuarie 1940). D-l Ladislau Szencsei face observații interesante pe marginea ultimei cărți a d-lui Ladislau Németh: „În minoritate”, în care acesta supune unui examen migălos literatura ungară dela 1800 până în zilele noastre. D-l Németh împarte pe literatură națiunii sale în trei categorii: unguri „profunzi” (veritabili), unguri „superficiali” și unguri „venetici” (asimilați) și constată că cele două categorii din urmă în secolul al XIX-lea au pus stăpânire pe literatura ungară, dând la o parte pe ungurii veritabili.

D-l Szencsei îi răspunde: „Viața spirituală ungară nu merită admirația necondiționată a Ardealului... În secolul al XIX-lea, clasa noastră istorică și-a complectat cadrele cu elemente străine, pentru ea să corespundă dezideratelor societății și statului modern... Este un reflex firesc al clasei dominante că, acum când situația s'a agrăvat și când poporul își revendică din nou zgomotos drepturi și pământ, aceasta caută să-și restrângă cadrele eliminând pe evrei și pe (ungurii) asimilați”.

Prin urmare, cel care azi propovăduiește ideea de rasă, chiar dacă este de perfectă bună credință, în realitate face un prețios serviciu clasei istorice. D-l Ladislau Németh este convins că situația precară în care se zbate poporul, nu poate fi atribuită exclusiv șvabilor și evreilor, trecând sub tăcere rolul nobilimei. D-sa însă se abține dela formularea clară și sociologică a problemei. De aceea prezintă antagonismul secular dintre clasa dominantă și popor ca și când acesta ar fi antagonismul dintre ungurii venetici aliați cu cei superficiali și ungurii veritabili: poporul ungar însuși”.

Alexandru Olteanu

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

EDITURA FUNDAȚIEI PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II”

- Gh. Ungureanu*: Din viața lui Ion Creangă — documente inedite. Lei 120.
Gh. Lindbergh: Noi. Lei 140.
Andrea Majocchi: Viață de chirurg. Lei 40.
W. H. Hobbs: Peary. Lei 60.
— Ultima expediție a căpitanului Scoot. Lei 70.

EDITURA „CULTURA ROMÂNEASCĂ”

- Sinclair Lewis*: Strada mare — 2 vol. — Trad. de Jul. Giurgea. Lei 180.
Bogusław Kuczyński: Panica vine din văzduh — roman. Lei 80.

EDITURA „CUGETAREA”

- Sterie Diamandi*: Oameni și aspecte din Istoria Aromanilor. Lei 115.
Ion Tolescu-Văleni: Sânziana. Lei 45.

EDITURA „PRINCIPELE MIRCEA”

- D. Ionescu-Morel*: Mai sunt oameni buni — roman, 2 vol. Lei 100.
Jules Verne: Răzbumarea Marinarului. Lei 26.
Toma I. Strelievscky: Cuibul străjeresc. Lei 40.
V. Teodoru (Doru): Poezii pentru micuți. Lei 56.

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”

- Licu Pop*: Priviri în actualitate. Lei 50.
Maura Prigor: Tunda. Lei 40.

DELA ALTE EDITURI

- Liviu Deleanu*: Glob alb (poezie și balade). Lei 100.
Șt. Cuciureanu: Vouă și mie Duhovnice. Lei 50.
N. Facon: Michelangelo poet. Lei 100.
Ion Șereș: Adolescență (versuri). Lei 50.
Ioan Mirea: Dus cu morții (poem). Lei 40.
Dumitru Olariu: Crugurile cerului. Lei 50.
Emil Cioran: Amurgurile pădurilor. Lei 80.
Iancu Constantinescu: Pe cărarea cu aglice (versuri). Lei 50.
Șt. Cuciureanu: Poem dacic. Lei 57.
Radu Gyr: Corabia cu Tufănici. Lei 40.
Lucian Costin: Din viața scriitorilor. Lei 50.
Th. I. Tucanopici: Din lumca cugetării (poezii). Lei 50.
Pavel Beraru: Partenie Cosma în slujba Ardealului. Lei 100.